

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І ПЕРЕКЛАДУ**

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри
_____ С.І. Сидоренко
« _____ » _____ 2021 р

ДИПЛОМНА РОБОТА

ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТР

**ЗА СПЕЦІАЛІЗАЦІЄЮ «ГЕРМАНСЬКІ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
(ПЕРЕКЛАД ВКЛЮЧНО), ПЕРША – АНГЛІЙСЬКА»**

**Тема: *ЛЕКСИЧНІ ЗАСОБИ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-
КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ ТВОРІВ ДЖЕКА ЛОНДОНА В
УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДАХ***

Виконавець: студентка групи ФЛ-201 «Мз» БОГДАН ВАЛЕРІЯ ІГОРІВНА

Керівник: канд. філол. наук, доцент СІТКО АЛЛА ВАСИЛІВНА

Нормоконтролер: _____ (Кондратенко Юлія Вікторівна)

Київ 2021

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Теоретичні засади дослідження лексичних засобів збереження національно-культурної специфіки в науковій літературі та їх перекладу.....	9
1.1. Підходи до вивчення національно-культурної специфіки мовних знаків.....	9
1.2. Відображення національно-культурної специфіки в мовній нормі та мовної варіативності: перекладацький аспект.....	23
1.2.1. Реалія як тип лексики з національно-культурною специфікою.....	23
1.2.2. Відтворення фразеологізмів як носіїв національно-культурної інформації.....	29
1.2.3. Переклад діалектизмів як виду лексичних засобів збереження національно-культурної специфіки.....	39
Розділ 2. Методологія перекладу національно-культурної лексики.....	46
2.1. Методи дослідження та обґрунтування вибору матеріалів роботи	46
2.2. Методика аналізу лексики з національно-культурною специфікою американської англійської мови у творах художньої літератури.....	47
Розділ 3. Перекладацький аналіз культурно-маркованої лексики у творах Джека Лондона.....	55
3.1. Особливості перекладу діалектизмів.....	55
3.2. Передача реалій українською мовою.....	77
3.3. Прийоми відтворення фразеологізмів в українському перекладі...	99
Висновки	103
Список використаних джерел	107
Додатки	119

Додаток А	120
Додаток Б	121
Додаток В	122
Додаток Г	123
Додаток Д	124
Додаток Е	125

ВСТУП

Особливості відображення культури країни, народу, нації в мові є дискусійним питанням в лінгвістиці протягом багатьох десятиліть. Той факт, що для позначення лексичних одиниць, які відображають національно-культурну специфіку, немає єдиного терміна, підтверджує думка про складні взаємини мови та культури з точки зору відображення останньої за допомогою певних мовних засобів.

Супутнім завданням наукового дослідження є вивчення мови повістей «Біле Ікло» та «Поклик пращурів», написаного американським письменником Джеком Лондоном в жанрі «пригодницька повість» з позиції відображення в ньому національно-культурної специфіки Північної Америки. Подібний аналіз національно-маркованої лексики американського варіанту англійської мови дозволить розширити і збагатити вже наявні знання про дійсність американського суспільства початку ХХ століття.

Звернення до цього питання продиктоване інтересом сучасної лінгвістики до дослідження конотативної лексики іноземної мови та особливостей її перекладу в сучасному художньому дискурсі, а також тим, що в лінгвістиці поки ще не вироблено однозначне розуміння лексичних одиниць, що відображають національно-культурну специфіку, немає єдиного терміна для їх позначення (наприклад: безеквівалентна лексика, реалії, фонова лексика, культурами, лакуни та ін.).

Художній переклад – це особливий вид перекладацької діяльності, оскільки при роботі над оригінальною художньою літературою на іноземній мові перекладачеві потрібно не тільки передати зміст тексту, а й поняття, що відображають національно-культурний колорит мови-джерела. Основна складність при перекладі таких лексем полягає в тому, що вони не завжди мають відповідності (навіть часткові) в мові перекладу.

Актуальність дослідження зумовлена низкою факторів:

1. Останнім часом, коли інтенсивно розвиваються відносини національних спільнот, що належать до різних культур, особливого значення набула проблема взаємозв'язку мови та культури. Міжмовні контакти вимагають, щоб мова вивчалася паралельно з національно-культурною специфікою народу-носія мови. Виділення національно-культурного компонента в лексиці художнього тексту дає можливість досліджувати мову художнього тексту в плані відображення у ньому національно-культурних особливостей суспільного та духовного життя народу.

2. Досить слабо вивчені труднощі перекладу, що виникають через відмінності в національно-специфічних стереотипах етносів та відмінностей мовної та концептуальної картин світу.

3. Недостатньо вивчено ступінь взаємозв'язку передачі стилю та перетворень змісту або вираження культурно-маркованих одиниць вихідного тексту у перекладній.

4. Недостатньо досліджено оптимальні шляхи передачі змісту та вираження культурологічно обумовленої лексики оригіналу на структурно іншу мову тексту перекладу.

У дослідженні поставлена **мета** – з'ясувати лексичні засоби збереження національно-культурної специфіки творів Джека Лондона в українських перекладах.

Для досягнення мети, в роботі ставляться такі **завдання**:

1) описати підходи до вивчення національно-культурної специфіки мовних знаків;

2) розглянути засоби відображення національно-культурної специфіки в мовній нормі та мовної варіативності;

3) здійснити комплексний аналіз творів Дж. Лондона на предмет вираження національно-культурної специфіки в українських перекладах;

4) описати особливості діалектизмів та їх переклад;

5) з'ясувати місце реалій в системі літературно-маркованої лексики та їх передачу українською мовою;

б) проаналізувати фразеологізми та прийоми їх відтворення в українському перекладі;

7) результати дослідження систематизувати та узагальнити у вигляді статистичних даних.

Об'єктом дослідження послужила лексика з національно-культурною специфікою американської англійської мови, а **предметом** – способи її передачі українською мовою.

Методи дослідження зумовлені загальною метою та конкретними завданнями роботи. Специфіка наукової розвідки передбачає застосування:

1) *методу аналізу і синтезу науково-теоретичних джерел* – для висвітлення теоретичних аспектів, що відповідають проблематиці дослідження;

2) *описового методу* – для аналізу та характеристики і оцінки мовних одиниць;

3) *методу суцільної вибірки* – для відбору емпіричного матеріалу;

4) *методу контекстуального аналізу* – для уточнення значення лексичної одиниці з національно-культурною специфікою, що реалізується в конкретному контексті;

5) *порівняльний аналіз форми та змісту лексичних засобів вторинного тексту з їх формою та змістом першотвору* використовувався для визначення того, як форма та смисл лексичних засобів впливають на способи та прийоми відтворення вторинною мовою. Зокрема був застосований зіставний аналіз лексичних одиниць оригіналу та їх переклад для виявлення та дослідження особливостей перекладу їх українською мовою;

б) *індуктивного методу* – для систематизації та узагальнення проаналізованих зразків лексичних засобів;

7) *описово-аналітичного методу*, що дозволив висвітлити результати дослідження, сформулювати висновки та окреслити перспективи майбутніх досліджень.

Вибір оригінального художнього твору, зокрема, роману «White Fang» та «The Cold of Wild» американського письменника Джека Лондона обумовлений

лінгвістичною специфікою мови пригодницьких повістей з точки зору приналежності до лексики національно-культурної специфіки. Так, з одного боку, в ньому відображена мовна специфіка Північної Америки ХХ століття, а з іншого – об’ємний опис життя в Алясці серед дикої природи. Таким чином, лінгвістичний матеріал роману дає можливість виявити і вивчити особливості національно-маркованої лексики широкої семантики в американській англійській мові.

Джерелом мовного матеріалу послужили дві пригодницькі повісті Джека Лондона:

- «White Fang» і його український переклад «Біле Ікло», виконаний В. Гладкою та К. Корякіною в 2015 році;
- «The Cold of Wild» і його український переклад «Поклик прашурів», виконаний Романом Клочком в 2020 році.

Загальна кількість опрацьованого матеріалу складає 343 прикладів.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у вперше здійсненому аналізі лексичних засобів національно-культурної специфіки творів Джека Лондона в українських перекладах.

Теоретичне значення дослідження полягає в тому, що робота розширює та уточнює уявлення про національно-культурну специфіку. Зіставлення змісту та вираження культурно-маркованих одиниць тексту оригіналу та перекладу сприяло виявленню основних тенденцій адекватної та еквівалентної передачі параметрів вихідного тексту перекладною мовою

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання його результатів у викладанні спецкурсів із практики перекладу, інтерпретацій художнього тексту й літературознавства, а також при написанні курсових і дипломних робіт.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень, що включені до дипломної роботи були оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення», що відбулася 23–24 квітня 2021 року (м. Одеса).

Публікації. Результати даного дослідження опубліковані в збірнику матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення»: Богдан В.І. Збереження національно-культурної специфіки творів Джека Лондона в українських перекладах. *Сучасна філологія: актуальні наукові проблеми та шляхи вирішення*: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 23–24 квітня 2021 року. Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2021. С. 110-114.

У рамках II міжнародної науково-практичної конференції «*Perspektiven, Probleme und Muster der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten* «ΛΟΓΟΣ» опубліковано наукову статтю: Богдан В.І., Сітко А.В. Передача національно-маркованої лексики українською мовою. *Multidisziplinäre Forschung: Perspektiven, Probleme und Muster der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten* «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der II internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz (B. 2), Wien, 26. November, 2021. Wien-Vinnytsia: List Verlag. in Ullstein Buchverlage GmbH & Europäische Wissenschaftsplattform, 2021. С. 83-86.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ СПЕЦИФІКИ В НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

1.1. Підходи до вивчення національно-культурної специфіки мовних знаків

Будь-яка культура є невід’ємною складовою сферою перебування людини як соціальної істоти. Одним з найважливіших умінь людської особистості – це здатність орієнтуватися в навколишньому світі, пізнавати його. Людина перебуває в постійній взаємодії з навколишнім світом, збираючи інформацію про нього, тим самим у свідомості людини відбивається навколишня дійсність. Отримані знання виражаються за допомогою мови [9, с. 6]. За переконанням С.Г. Тер-Мінасової, «мова не існує поза людиною, і людина не існує поза мовою. Мова – це знаряддя пізнання, за допомогою якого людина пізнає світ і культуру... Це знаряддя культури: вона формує людину, визначає її поведінку, спосіб життя, світогляд, менталітет, національний характер, ідеологію» [84].

Як засіб спілкування між людьми, мова координує їхню спільну діяльність знаковим засобом у процесі мовної взаємодії людей, у ході якої здійснюється узгодження комунікативних діяльностей на основі ресурсів мовної системи. Мова бере участь не тільки в передачі думки про відоме, але й у формуванні нової думки про нове невідоме, процес, предмет [9, с. 16].

Починаючи з ХІХ ст., питання про взаємодію й взаємозв’язки мови й культури є одним із самих обговорюваних і досліджуваних у лінгвістиці. Вперше спробу рішення цієї проблеми почав ще В.фон Гумбольдт, чия концепція базується на наступних положеннях [1]:

- матеріальна й духовна культура втілюються в мові;
- будь-яка культура національна, її національний характер виражений у мові за допомогою особливого бачення світу;

- мові властива специфічна для кожного народу внутрішня форма;
- внутрішня форма мови – це вираження «народного духу», його культури;
- мова – це сполучна ланка між людиною й навколишнім світом.

За його спостереженням, мова й культура – це форми свідомості, які відображають світогляд людини і є національною формою втілення матеріальної та духовної культури народу. Згодом концепцію В.фон Гумбольдта продовжували розробляти Ш. Баллі, І.О. Бодуен де Куртене, Ж. Вандрієс, О.А. Потебня, Р.О. Якобсон та інші дослідники [19]. Всі вони погоджуються, що мова – це засіб спілкування, засіб вираження думок.

Наприкінці ХХ ст. у визначеннях поняття «мова» з'явилося істотне доповнення: мова – продукт культури, її важлива складова частина й умова існування, чинник формування культурних кодів [85].

Єдність духовного й матеріального складають будь-яку культуру. Національно-специфічними лексичними одиницями представлена в мові матеріальна сторона культури, в той час, як духовна сторона представлена стійкими асоціаціями, загальним баченням світу, що склалися в тому або іншому мовному колективі під час його культурно-історичного розвитку.

Якщо порівняти мови та культури, то можна знайти як спільні, так і розбіжні елементи. Як компонент культури, мова відноситься до розбіжних елементів. Насамперед, до них же належать елементи, які позначають безеквівалентну лексику і конотації, властиві словам в одній мові й відсутні в іншій, або ті, що відрізняються в словах іншої мови [128], тобто специфічні мовні одиниці, реалії або «культуроніми». У своїй книзі В.В. Кабакчі розбирає поняття культуронімів, а також приводить їхню класифікацію. Мова створює позначення для всіх елементів земної цивілізації знаходячись у ролі універсального засобу спілкування [46].

О.О. Білецька звертається до понять «мовна картина світу та мовні універсалії», оскільки вони впливають на формування реалій у мові того чи іншого народу [9, с. 12].

Й. Л. Вайсгербер уже вписує картину світу в саму мову, роблячи її фундаментальною приналежністю. Але тут картина світу поки ще інкорпорується

лише до словникового складу мови, а не в мову в цілому. Наукова еволюція Л. Вайсгербера стосовно концепції мовної картини світу йшла в напрямі від вказівки на її об'єктивно-універсальну основу до підкреслення її суб'єктивно-національної природи. Перевернутість відносин між зовнішнім світом і мовою виявляється в Л. Вайсгербера в рішенні питання про співвідношення наукової мовної картини світу. Науковець визнавав владу мови над науковою свідомістю лише на початковому етапі діяльності вченого, спрямованої на дослідження того або іншого предмета [14].

Вчені Б. Уорф та Е. Сепір, працюючи над матеріалом мови американських індіанців (хоппи, нутка, навахо), виявили специфіку категоризації світу індіанцями, яка полягає в перевазі дієслівних форм в описі навколишньої дійсності, тобто в описі світу через дію [39; 76]. Як результат, було виявлено розчленування природи в напрямі, підказаному мовою, про виділення у світі явищ тих або інших категорії й типів зовсім не тому, що вони самоочевидні; навпаки, світ з'являється перед нами як калейдоскопічний потік вражень, який повинен бути організований людською свідомістю, а це значить – в основному мовною системою, що зберігається в людській свідомості. Б. Уорф виводив наукову картину світу прямо з мовної, що неминуче привело його до їхнього ототожнення [91].

Ю. Д. Аперсян визначає «мовну картину світу» як історично сформовану в повсякденній свідомості певного мовного колективу й відбиту в мові сукупності уявлень про світ, певний спосіб концептуалізації дійсності [2, с. 35]. За його ствердженням, кожна природна мова відбиває певний спосіб сприйняття й організації (концептуалізації) світу. Значення, що виражаються у ньому, складаються в певну єдину систему поглядів, свого роду колективну філософію, що нав'язує в якості обов'язкової всім носіям мови. Властивий даній мові спосіб концептуалізації дійсності частково універсальний, частково національно специфічний, так що носії різних мов можуть бачити світ по-різному, через призму своїх мов. З іншого боку, мовна картина світу є «наївною» у тому розумінні, що в багатьох істотних відносинах вона відрізняється від «наукової» картини. При цьому, відбиті в мові наївні уявлення аж ніяк не примітивні: у багатьох випадках вони не

менш складні й цікаві, чим наукові. Такі, наприклад, уявлення про внутрішній світ людини, які відбивають досвід інтроспекції десятків поколінь протягом багатьох тисячоріч і здатні служити надійним провідником у цей світ.

На сьогодні досить чітко оформилися напрямки досліджень національно-культурної специфіки мисленнєвої та мовної діяльності. Кінцевою метою цих досліджень, на думку Ю.Є. Прохорова, слугує отримання відповіді на питання щодо параметрів відмінностей мовного спілкування однієї національно-культурної спільності від іншої; значення цієї відмінності для спілкування різних національно-культурних спільнот мовою однієї з них; принципи виділення та опису цієї відмінності та способи елімінації цієї відмінності [68, с. 49].

Науковець наводить систему чинників, під впливом яких складається національно-культурна специфіка. В першу чергу – це фактори, пов'язані з культурною традицією (дозволені / заборонені типи спілкування, стереотипні ситуації спілкування, етикетні характеристики актів спілкування, рольові та соціально-символічні особливості спілкування). Важливими є фактори, пов'язані з соціальною ситуацією та соціальними функціями спілкування, співвіднесені з функціонально-стилістичними особливостями. Чималу роль відіграють фактори, пов'язані з етнопсихологією у вузькому сенсі, відображеної в особливостях протікання проксемічних, паралінгвістичних і кінесичних явищ [68, с. 49].

До цієї системи входять фактори, пов'язані з наявністю специфічних реакцій, понять, які відображаються в системі традиційних образів, порівнянь, символічному вживанні певних денотатів. Замикають систему чинники, зумовлені специфікою мови цієї лінгвокультурної спільноти, які відображаються в системі стереотипів, образів, структурі текстів, етикетних формах, психолінгвістичної організації мовної діяльності, системі кінесичних засобів.

Вивчення національно-культурної специфіки здійснюється в основному шляхом дослідження її відображення в мові, мовленнєвій діяльності та перекладі, оскільки такий спосіб видається універсальним для виявлення специфічно-культурологічних рис нації або етносу.

1. Вербальне дослідження національно-культурної специфіки мовних знаків. Можна виділити три основні напрямки досліджень. Для першого характерна концентрація на культурно-маркованому лексичному пласті мови. Об'єктом таких досліджень виступають: безеквівалентна лексика (реалії, власні назви, терміни), фразеологія, прислів'я, приказки, обрядові та міфологізовані тексти (ритуали, повір'я, молитви, звичаї, закріплені в мові), цитацій, крилаті вислови, деякі метафори. До таких робіт відносяться лінгвокраїнознавчі та лінгвокультурологічні дослідження, хоча певні дослідники об'єднують ці дисципліни [18, с. 3].

Термін *безеквівалентна лексика* був запропонований Є.М. Верещагіним і В.Г. Костомаровим. Вони ж сформулювали концепцію фонових знань – «загальні для учасників комунікативного акту знання». Суть цієї концепції полягає у наступному: мова виступає засобом збереження та трансляції культури. Відповідно, мовні одиниці є «вмістилищем знань», накопичених у ході розвитку культури. Для опису та аналізу цих знань був створений метод виділення семантичних часток. Семантичні частки пропонується розділити на понятійні та непонятійні. Слова *еквівалентні* в понятійній області розходяться в іншій сфері своєю семантикою. Непонятійно-семантичні частки є лексичним фоном мовної одиниці. Лексичний фон визначає місце слова в лексичній системі і його вживання в мовленні. Ця частина концепції неодноразово піддавалася критиці.

Об'єктом дослідження в межах цієї концепції є слова з культурним компонентом. Науковці пропонують розділити їх на три основні групи: безеквівалентні, конотативні та фонові. Безеквівалентні мовні одиниці не мають понятійного еквівалента в іншій культурі. Конотативні – вказують на предмет і несуть у собі позначення його відмінних властивостей. Фонова лексика, крім понятійного компонента, що має еквіваленти в інших мовах та культурах, володіє додатковим змістом і супутніми семантичними й стилістичними відтінками, які накладаються на його основне значення та відомі комунікантам, що належить до однієї лінгвокультурної спільноти [18– 19]. Основною метою такого підходу є збір і паспортизація відповідних лексичних одиниць, складання лінгвокраїнознавчих словників.

Лінгвокультурологія, як самостійний напрям лінгвістики, оформилася порівняно недавно. Термін *лінгвокультурологія* виник у 1990-х рр. у зв'язку з роботами В. М. Телії, В. А. Маслової, Ю. С. Степанова. В. Н. Телія визначає предмет лінгвокультурології як «вивчення і опис культурної семантики мовних знаків (номінативного інвентарю та текстів) в їх живому вжитку, що відображає культурно-національну ментальність носіїв мови» [83, с. 84].

Одні з перших досліджень національно-культурної специфіки проводилися на фразеологічному матеріалі. В. Н. Телія запропонувала макрокомпонентну модель опису фразеологічної одиниці, в число компонентів якої входила культурна конотація. Культурна конотація виникла як «результат інтерпретації асоціативно-образної підстави фразеологічної одиниці за допомогою співвіднесення її з культурно-національними еталонами та стереотипами» [82, с. 308]. Культурна конотація співвідносить дві різні семіотичні системи, мову та культуру, і дозволяє описати їх взаємодію.

В. А. Маслова визначає завдання дослідження національно-культурної специфіки як «виявлення наявності культурної конотації мовного знака, здатної впливати на ментальність народу» [59, с. 55]. Вивчення відбувається як з позиції «внутрішнього спостерігача», носія мови, так і з позиції зовнішнього спостерігача. Культурна інформація дозволяє розкрити систему образів, закріплену в семантиці національної мови, яка і є зоною зосередження культурної інформації в природній мові. Метою такого підходу є вивчення впливу культурних процесів на мову і формування мовних концептів.

В. А. Маслова пропонує підійти до вивчення національно-культурної специфіки мовної діяльності через дослідження порівнянь і метафор, характерних для тієї чи іншої мовної спільності. «Культура невіддільна від порівняння, а порівняння від культури, саме порівняння як момент подібності речей народжують метафори, символи, виявляють міфологічність свідомості» [59, с. 37]. Стійкі порівняння, використовувані носіями тієї чи іншої мови дозволяють виявити національно-культурний компонент мовної картини світу. Стійкі порівняння є еталонами, що відображають способи членування світу певної лінгвокультурної

спільності. Основою будь-якого порівняння, на думку дослідниці, є асоціація, виникнення якої обумовлено рамками навколишнього світу, культури.

В. В. Червоних використовує лінгво-когнітивний підхід до дослідження національно-культурної специфіки. Такий підхід, на думку дослідника, передбачає не тільки аналіз власне лінгвістичних, але і когнітивних аспектів комунікації. Такий аналіз дозволяє виділити національно-детермінований компонент. Об'єктом дослідження В.В. Червоних називає ментефакти – «елементи змісту свідомості» [55, с. 36]. Пропонується наступна класифікація ментефактів: знання, концепти, уявлення. Всі вони можуть бути як нейтральними, так і національно-маркованими. Національно-марковані поділяються на чотири типи: прецедентні феномени, духи/бестіарії, артефакти та стереотипи.

Національно-культурний компонент формується в процесі соціалізації особистості, входить до культурної компетенції комунікантів і визначає національну специфіку комунікації. Ця специфіка проявляється в наборі національних прецедентних феноменів. На думку В. В. Червоних, до національних прецедентних феноменів відносяться добре відомі всім представникам лінгво-культурного співтовариства актуальні в когнітивному плані феномени, звернення до яких постійно поновлюється в мовленні представників цієї спільноти. Предметом дослідження В.В. Червоних є інваріант сприйняття прецедентного феномена в якості запобіжного розуміння цього феномена.

Прецедентні феномени мають таку типологію: прецедентна ситуація (якась еталонна ситуація, пов'язана з набором певних конотацій), прецедентний текст, прецедентне ім'я, прецедентне висловлювання. Всі вони у свою чергу діляться на три великі групи: соціумно-прецедентні (відомі будь-якому середньому представнику того чи іншого соціуму, можуть не залежати від національної культури), національно-прецедентні (відомі будь-якому середньому представнику національно-лінгвокультурного співтовариства), універсально прецедентні (відомі будь-якій сучасній людині незалежно від її культурної або соціальної приналежності).

2. Етнопсихолінгвістичне дослідження національно-культурної специфіки мовних знаків. До другого напрямку відносяться дослідження, орієнтовані на вивчення національно-культурної специфіки мовної свідомості / мислення певної нації в цілому, не обмежуючись певними класами мовних одиниць. В межах подібних досліджень проводяться порівняльний аналіз мовних і культурних концептів різних націй. Такі роботи відносяться до розділу етнопсихолінгвістики.

Об'єктом дослідження цього напрямку є відмінності/збіги у вербальній/невербальній поведінці представників різних лінгвокультурних спільнот. Аналіз ведеться в межах тріади «етно-мова-культура», що дозволяє судити не тільки про «поверхневі, але і глибинні структури (архетипи), керуючих ментальною і нементальною поведінкою представників тих чи інших лінгвокультурних спільнот і формують у цих представників певну «картину світу» [81, с. 3].

Т. А. Голікова стверджує, що національно-культурна специфіка може бути виявлена тільки «за допомогою актуалізації когнітивних структур, механізмів змістоутворення, властивих даній культурі» [81, с. 17].

Будь-яка етнокультурна спільність має свою національно-специфічне середовище існування мови, яка охоплює побут, звичаї, самосвідомість народу, національний склад мислення. Навколишнє середовище мови впливає на мову, а мова формує менталітет лінгвокультурної спільності. Мова не є вирішальним чинником, що формує національно-культурну специфіку, але слугує засобом її фіксації та виявлення.

Предметом етнопсихолінгвістичних досліджень є не те, що створює людина і як це відбивається в мові, а як вона рефлексує при створенні чогось, що являє світ, як передає етнокультурну інформацію.

Центральним поняттям етнопсихолінгвістичних досліджень національно-культурної специфіки є національна картина світу або макрокартини світу (термін запропонований Ю. А. Сорокіним і І. Ю. Марковіною). Макрокартини світу виражають сукупність образів світу членів певного етносу, що об'єднує індивідуальні та інваріантні образи світу. Оскільки способи пізнання навколишнього світу універсальні, зміст понятійного компонента схожий у носіїв різних мов.

Ядерні компоненти в різних мовах в цілому збігаються, а національна специфіка проявляється на периферійних ділянках концепту.

Говорячи про етнопсихолінгвістичну детермінованість свідомості, Т.А. Голікова робить спробу розмежувати поняття етнос і нація, національно-культурне й етнокультурне. Дослідник вважає, що нація є абстрактною категорією, науковим конструктом. Етнос же, навпаки, реально існуючий історичний феномен, який значною мірою визначає життя соціуму. Т. А. Голікова визначає етнос як «історично сформовану лінгво-ментальну спільність, що реалізує ізоморфні механізми смисло- і мовоутворення» [31, с. 65]. Проміжним підсумком етногенезу є формування групи, яка відокремлює себе від інших людей, називає себе якимось ім'ям і має набір елементів культури, який відрізняє їх від інших людей. Таким чином, формується менталітет етнічної спільноти.

Т. А. Голікова визначає менталітет як «певну систему стереотипів мовного колективу, обумовлену географічно, біологічно, історично та соціально. Механізм же функціонування менталітету як феномена, підлеглого психофізіологічним процесам адаптації, полягає в стереотипізації як психічної діяльності колективу, навколишнього світу, так і способів його репрезентації, завдяки чому виробляються стійкі когнітивні структури» [31, с. 98]. Етнічний менталітет об'єктивується в національних образах світу. Саме етноспецифічні стереотипи обумовлює дистанцію між етнічними спільнотами. Усвідомлення етнічної індивідуальності, відмінності від представників етносів (протиставлення ми/вони, своє/чуже) і є той єдиний фактор, завдяки якому формується етнічний менталітет.

Процес стереотипізації пов'язаний з «певним типом причинної інтерпретації поведінки представників різних етнічних груп» [31, с. 109]. В етнолінгвістиці термін *стереотип* розуміється як компонент картини світу, судження відноситься до об'єкта позамовного світу, суб'єктивне уявлення предмета, в якому присутні описові та оціночні ознаки, результат тлумачення дійсності згідно з виробленими пізнавальними моделями. Це відносно стійкий сумарний образ або низка характеристик, які, на думку представників етносу, властиві їм самим або представникам іншого етносу.

Істотними властивостями стереотипів є емоційно-оцінний характер, стійкість, узгодженість. Істинність стереотипних уявлень є одним з найскладніших моментів. З одного боку, стереотипи формуються під впливом об'єктивної реальності та сприймаються представниками етносу як правда. З іншого боку, більшість дослідників вважає, що стереотип тільки частково відображає об'єктивну реальність.

Належність до певної культури визначається наявністю базового стереотипного ядра знання, яке відтворюється в процесі соціалізації індивідуума і досить стереотипного вибору периферії, яка також визначає приналежність особистості до національної культури. За будь-якою одиницею мови стоїть стереотип або стереотипний образ.

Для виявлення етнокультурної специфіки стереотипів Т.А. Голікова використовувала метод асоціативного експерименту, дані якого можуть служити інструментом виявлення не тільки етнічної напруженості, але і ступеня близькості етносів, а також засобом виявлення тенденцій до асиміляції. Цей ступінь близькості може усвідомлюватися носіями тієї чи іншої етнічної культури, і виявляється в ході аналізу змісту низки етнічно значущих концептів. Аналізуючи дані експерименту, дослідниця приходять до висновку, що співіснування етносів утворює єдиний когнітивний простір, в якому функціонують як споконвічні когнітивні структури, так і запозичення. Когнітивний простір тіла знака може змінюватися при етнічній взаємодії у зв'язку з необхідністю деталізувати когнітивний простір за аналогією з сусіднім етносом. Умовами виключення запозичення лексем слугують споконвічність відповідної лексеми, базовий рівень поняття, неактуальність поняття в картині світу етносу [31, с. 271-273].

А. Вежбицька пропонує підходити до дослідження національно-культурної специфіки через моделювання «культурних сценаріїв» на основі універсальної метамови. Дослідниця неодноразово підкреслює, що концептуалізація проводиться кожною культурно-мовною спільнотою по-своєму. Національно-культурна специфіка може бути експлікована у вигляді культурних сценаріїв, сформульованих у вигляді лексичних універсалій, наявних у всіх мовах світу. Такий метод, на думку

А. Вежбицької, дозволяє «побудувати універсальну, незалежну від конкретної мови картину, яка позбавить аналіз від етноцентричної упередженості й полегшить процес порівняння різних культур та їх взаєморозуміння» [15].

3. Перекладацьке дослідження національно-культурної специфіки мовних знаків. Третій напрям характеризується вивченням національно-культурної специфіки мовних знаків в аспекті перекладацької проблематики. Ці дослідження необхідно об'єднати в окрему групу, тому що попередні два напрямки при зіставленні культурноспецифічних мовних знаків різних мов не ставили перед собою завдання виявлення дієвого механізму трансформації знаків однієї культури в знаки іншої культури, а описували і аналізували виявлені розбіжності. Проблема перекладу культурноспецифічної інформації, закладеної в тексті, – центральна проблема таких досліджень.

Однією з найбільш часто використовуваних для виявлення національно-культурної специфіки мовної діяльності теорій є теорія лакун, розроблена Ю. А. Сорокіним та І.Ю. Марковіною. Лакуною є національно-специфічний елемент культури, незрозумілий носію іншої культури. Дослідниками також була розроблена типологія лакун:

- 1) суб'єктивні, національно-психологічні лакуни – національно-психологічні особливості учасників спілкування;
- 2) діяльнісно-комунікативні лакуни – специфіка різних видів діяльності, характерних для зіставних культур;
- 3) лакуни культурного простору – розбіжності культурних просторів учасників;
- 4) текстові лакуни – особливості тексту, що виконують функцію інструменту міжкультурного спілкування [цит. за 50, с. 126].

Особливу значущість для перекладацької діяльності мають способи елімінування лакун. Елімінування лакун є не що інше, як процес адаптації «фрагментів ціннісного досвіду однієї лінгвокультурної спільності, зафіксованих в текстах, адресованих іншій лінгвокультурній спільності» [81, с. 10]. При цьому важливо враховувати облігативність або факультативність передачі інформації в тих

чи інших зонах культурного поля. Перенесення фрагментів досвіду здійснюється під впливом двох факторів: визначення мети перенесення, тобто орієнтація на максимальну передачу національно-культурної специфіки або максимальне наближення тексту реципієнту; визначення ступеня вагомості фрагментів досвіду, що підлягають перенесенню з однієї культури в іншу. Залежно від цих двох факторів повинна бути обрана адаптаційна стратегія: заповнення або компенсація. Заповнення лакуни – розкриття змісту того чи іншого поняття, що відноситься до іншої культури. Заповнення може бути як поверхневим, так і глибоким, в залежності від типу тексту або адресата.

Компенсація – зняття національно-специфічних бар'єрів в ситуації контакту двох культур. Для полегшення розуміння фрагмента чужої культури в текст вводиться елемент культури реципієнта. Компенсація тягне за собою втрату національної специфіки вихідної культури. Одним з видів компенсації є вказівка на реалію, що допомагає зрозуміти іншу культуру. Компенсація може мати місце там, де зберегти лакуну можна, тому що необхідно зробити текст максимально зрозумілим, а заповнити її з якихось причин неможливо.

Т. Г. Пшонкіна стверджує, що лінгвістична теорія перекладу не здатна ефективно вирішити проблему перекладу культурноспецифічного через те, що мова в лінгвістичних моделях є структурою, в дослідницьких цілях відчуженої від психіки носія, а для міжмовного перекладу, «те, що відбувається при обов'язковій взаємодії двох культур / середовищ, двох картин / образів світу, проблема еквівалентності неминуче перехрещується з квазіеквівалентністю, але в цьому і полягає принципова властивість міжмовного перекладу як явища міжкультурного спілкування» [67, с. 37].

На думку дослідниці, завдання, що стоять перед перекладачем, ефективніше вирішувати з позицій психолінгвістичних моделей перекладу, що спираються на теорію мовленнєвої діяльності, теорію розуміння, розроблені в межах цієї дисципліни, теорію породження мовлення і тексту та теорію лакун. Лакуни фіксують розбіжності між «своєю» і «чужою» культурою, причому проблема культурноспецифічності в теорії лакун «виходить за межі мовних реалій і

поширюється на специфічні явища, процеси, поведінку, що вступають у протиріччя з узуальним семіотичним досвідом комунікантів» [67, с. 39]. Психолінгвістичні моделі перекладу не пов'язують проблему культурноспецифічності виключно з мовними відповідниками.

Розглядаючи когнітивні моделі перекладу, Т. Г. Пшонкіна зазначає, що кордони, які розділяють когнітивні та психолінгвістичні моделі, умовні. Перекладацька діяльність має виражений когнітивний характер. Для її успішного здійснення необхідна певна спільність знань про світ, оскільки перекладач, керуючи культурно обумовленим процесом, залучає весь комплекс знань без поділу на мовні та енциклопедичні. Знання про реалії, які прирівняні до значення мовної одиниці, що асоціюються з нею, обумовлені не тільки властивостями самої реалії, а й діяльністю, до якої вона залучена. Оскільки характер діяльності від культури до культури змінюється, не збігаються і значення, змінюється конфігурація пізнавальної структури реалії. Когнітивна структура, сформована в певному культурно-історичному просторі, відчуває на собі її вплив. Отже, когнітивні структури / концепти володіють культурною специфікою і величина ця непостійна. Важливим моментом є те, що культурноспецифічне може бути присутнім в будь-якому концепті, а не тільки в культурних концептах.

Для психолінгвістичних досліджень, на думку Т. Г. Пшонкіної, найцікавіший прояв національно-культурної специфіки в тому, що раніше уявлялося універсальним, тому що інтерпретація співвідношення універсального і культурноспецифічного цілком залежить від перекладача. Особливим завданням є розробка способів локалізації культурноспецифічної інформації. Т. Г. Пшонкіна виділяє три основні принципи, керуючись якими, здійснюється локалізація:

- 1) принцип культурної розробленості (наявність в мові культурно обумовлених синонімічних рядів);
- 2) принцип частотності;
- 3) принцип «ключових слів» [67].

Мовні знаки, пов'язані з передачею культурноспецифічної інформації, наділені особливими функціонально детермінованими властивостями, спочатку сполученими з їх семіотичною та когнітивною природою.

Т.Г. Пшонкіна наводить типологію вербальних знаків: символічні, іконічні та індексальні. Ці три типи можуть по-різному поєднуватися в одному знакові, проте мають різну природу. Символічне в знаку є постійним і незмінним. Іконічне пов'язано з денотатом ставленням подібності та відображає співвідношення між мовною та ментальною структурами. Індексальне в природі знака обумовлює його відносний характер, обов'язкове співвідношення з кодом культури, в межах якої вони функціонують.

Т. Г. Пшонкіна пропонує будувати перекладацьку стратегію передачі культурноспецифічного виходячи з таких положень. Перекладач є не тільки активним учасником процесу міжкультурної комунікації, а й рефлексуючим спостерігачем цього процесу. Перекладацька діяльність здійснюється не в «семантичному просторі однієї мови, а в багатовимірному і різноспрямованому комунікативному універсумі» [67, с. 109]. Саме перекладач як спостерігач може визначити ступінь культурного маркування вербального знака в одній чи іншій культурі відповідно. Виступаючи і учасником, і спостерігачем процесу міжкультурної комунікації, перекладач здатний підійти до передачі культурноспецифічного двома способами. Ці підходи традиційно позначаються в термінології, запропонованої американським лінгвістом К. Пайком – *etic* та *emic*:

1. Підхід перекладу *etic* – характеризується тим, що об'єктом спостереження та аналізу є образи свідомості, які візуалізуються текстами двома мовами у схожості та відмінності. Це універсалістський підхід, спрямований на пояснення об'єкта рефлексії.

2. Підхід перекладу *emic* – спрямований на розуміння досліджуваних явищ. Об'єктом аналізу виступають культурноспецифічні елементи, образи свідомості, які візуалізуються текстами однієї мови, що вивчаються з точки зору носія мови.

Т.Г. Пшонкіна пропонує будувати перекладацьку стратегію за напрямком *emic* – *etic* – *emic*, переміщаючись з позиції учасника процесу міжкультурної комунікації

на позицію зовнішнього спостерігача і назад. Такий підхід забезпечить найбільш повну передачу культурноспецифічної інформації перекладачем.

Таким чином, матеріальна й духовна культура є головними джерелами культурно-зумовлених явищ. Хоча фактично світ однаковий для всіх людей, у кожного народу існує своя картина світу. Вона з максимальною точністю відбиває бачення світу того або іншого народу, але не спотворює його, а пропускає через себе, і це приводить до формування мовних розходжень або реалій.

1.2. Відображення національно-культурної специфіки в мовній нормі та мовної варіативності: перекладацький аспект

Зберегти національну своєрідність оригіналу в перекладі – завдання особливої складності. Воно виконується «творчим відтворенням всього ідейно-художнього змісту твору, передачею світовідчуття автора, його стилю і манери письма засобами рідної мови. Сприймаючи оригінал як цілісну художню систему, перекладач намагається створити рівноцінний літературний твір і передати в ньому відображені в оригіналі національні форми життя, психологію народу і його культуру» [22, с. 100].

1.2.1. Реалія як тип лексики з національно-культурною специфікою та особливості її перекладу

Слід врахувати визначення реалій, надане Т. А. Казковою: «Реалії – іменування національно-культурних об'єктів, характерних для вихідної культури і порівняно мало або зовсім не відомих культурі мови перекладу» [47, с. 320].

В теорії перекладознавства термін «реалія» є досить дискусійний. Сам термін «реалія» навіть на сьогодні залишається суперечливим серед мовознавців, і якщо у вітчизняній лінгвістиці цей термін з'явився у 50-х роках минулого століття і закріпився серед вчених, то в зарубіжній лінгвістиці він немає такої прихильності. Це пов'язано, перш за все, з природою цього явища. У слов'янських мовах сам термін «реалія» не викликає спантеличення, в той час, як в англійській мові він має більш загальну природу. Так, за визначенням Р. Лепіхальма, термін *realia* є

латинським, що означає «справжні речі» [117, с.126]. «Реалія» – це слово (або інші сегменти мови), які відносяться до елементів у певній культурі, або, як визначають Дж. Діаз Сінтаз та А. Рамаель: «екстралінгвістичні посилання на предмети, пов'язані з культурою, історією країни або географією» [105, с. 200], але, як відзначає Д. Гріт [113, с. 42–48], цей термін також використовується для позначення культурних елементів, а не слова, що належать до них. Визначення, яке висвітлює проблеми викликані реалією в перекладі, дається Р. Лепіхальмом: «поняття, які знаходяться в культурі мови-джерела, але не в культурі мови-перекладу» [117, с. 126]. Іншими словами, реалія посилається на елементи, які не мають еквівалента в інших мовах, якими спілкуються у різних культурних спільнотах. Таким чином, вони є результатом відмінностей між культурами (які є екстралінгвістичними) і тому не повинні бути сплутані з відмінностями між мовами та системами мови (які є міжмовними).

Термін *реалія* в англійському перекладознавстві, введений С. Флоріном [109, с. 122–128], є лише одним із багатьох термінів, який використовуються для позначення цього специфічного явища. Інші терміни, які використовуються в літературі, включають проблеми, пов'язані з культурою [118, с. 207–240], культурно-специфічні предмети «*culture-specific items*» [110, с. 52–78], алюзії [116], екстралінгвістичні культурні посилання [119–121], специфічні для культури посилання [122] та терміни, пов'язані з культурою [105]. Деякі відмінності між термінами можуть існувати, в основному, залежно від авторської концепції того, що являє собою реальність [117] і як автор визначає культуру, але у багатьох випадках терміни практично є синонімами.

Таким чином, той, хто не є частиною певної культурної спільноти, не зрозуміє культурне посилання на елемент у межах цього співтовариства, навіть якщо вони говорять однією мовою. Необхідно зазначити, що «предмети» не повинні бути фізичними і що «культура» або «культурне співтовариство» не обов'язково повинні бути прив'язані до всієї країни [106]. Протилежність і наївний погляд на те, що мова, нація та культура збігаються, називається «гомогенізацією» [102, с. 189–210].

Розглядаючи реалії як факт «неперекладного в перекладі», який «можна і треба передати, тобто перекласти, відтворити для нового читача на його мові», болгарські вчені пропонують власну концепцію реалії як «особливої категорії засобів вираження». Її основу складає положення про те, що «реалія – це слово, а не об'єкт (референт), названий ним» [24, с. 21]. Розвиваючи цю думку, автори визначають реалії як слова (і словосполучення), які називають об'єкти, характерні для життя (побуту, культури, соціального й історичного розвитку) одного народу і чужі іншому; будучи носіями національного і / або/ історичного колориту, вони, як правило, не мають точних відповідностей (еквівалентів) в інших мовах і не піддаються перекладу «на загальних підставах», вимагаючи особливого підходу [24, с. 59–60]. Із цього визначення випливає, що національний колорит і відсутність еквівалента іншою мовою – дві основні ознаки реалій і, одночасно, два найважливіших критерії їх відмежування від інших класів слів [24, с. 161, 212].

Тим часом, більшість фахівців у теорії перекладу дотримуються іншої точки зору і, говорячи про переклад реалії, мають на увазі номінацію референта як конкретного об'єкта позамовної дійсності або денотата як класу об'єктів реальної дійсності, які можуть бути визначені даним поняттям, тобто підпадають під його зміст. Так, А. В. Фьодоров зазначає, що для лінгвістичної загальної теорії перекладу інтерес представляє питання про способи передачі слів як назв реалій [89, с. 206]. При цьому «мова повинна йти саме про переклад назв реалій, і аж ніяк не про «переклад» самих реалій, бо реалія – поняття екстралінгвістичне і не може «перекладатися», як не може «перекладатися» з однієї мови на іншу будь-яка існуюча в природі річ. Аналогічної думки дотримується А. Д. Швейцер, який визначає реалії як предмети або явища, пов'язані з історією, культурою, економікою та побутом [95, с. 250]. Вираз «переклад реалій» А. В. Фьодоров кваліфікує як термінологічно некоректне і пропонує говорити в цьому випадку про «передачу реалій», оскільки слово «передача» ширше за значенням, ніж «переклад» і може відноситися до екстралінгвістичних понять [89, с. 206–207].

Для уточнення терміну фахівці в галузі перекладу і порівняльної лінгвістики пропонують розрізняти, з одного боку, реалії як предмети, пов'язані з історією,

культурою, економікою, або в більш широкому сенсі – все, що відноситься до культури: предмети, функції, звичаї, факти поведінки і т.п. [28], а, з іншого боку, «слова-реалії» [25; 27; 87–88], «терміни-реалії» [95], «знаки-реалії», «імена реалії» [29]. Специфікація терміна здійснюється і шляхом звернення до локальної або тимчасової його характеристики: виділяють «національні реалії», «реалії-американізми», «реалії-радянізми», «реалії-неологізми», «реалії-історизми» [57; 61; 74; 87–88]. Тим самим реалію, як предмет об'єктивної дійсності, протиставляють одиниці її номінації в системі мови.

Разом з тим, у радянському мовознавстві допускається і альтернативне (синонімічне) вживання термінів [27, с. 51, 336]. Так, згідно із словником перекладацьких термінів Р. К. Міньяра-Белоручева, національні реалії – предмети, явища, традиції, звичаї, складові специфіки певної соціальної спільності, етнічної групи. Реаліями також називають слова і словосполучення, що позначають їх [61, с. 172].

Фахівці, що вивчають безеквівалентну лексику, висувають практично однакові пропозиції щодо перекладу культуроспецифічних слів, вони розрізняють тільки переваги у їх використанні. Так, В. С. Віноградов пропонує наступні способи перекладу слів-реалій:

- транскрипція (транслітерація);
- гіпо-гіперонімічний переклад;
- уподібнення;
- перифрастичний (описовий, дескриптивний, експлікативний) переклад;
- калькування [21, с.61–62].

Г. Д. Томахін висуває практично ідентичну класифікацію способів перекладу, не виділяючи гіпо-гіперонімічного перекладу, але пропонуючи трансформаційний або контекстуальний переклад [88, с. 31].

З. Г. Прошина вважає, що реалія в основному передається транскрипцією, транслітерацією і калькуванням [69].

Н. А. Фененко не пропонує нових способів перекладу, проте пояснює і обґрунтовує вибір способу перекладу в залежності від типу реалії, а отже, і від

семантичного та стилістичного навантаження, яку реалія несе в тексті. Науковець вважає, що механізм переказу з «мови російських реалій» пов'язаний насамперед з встановленням еквівалентності R-реалій як матеріальних, так і культурних концептів [91, с. 18]. Такий зв'язок встановлюється шляхом пошуку в англійській культурі «свого» денотата, який можна співвіднести з «чужим», використовуючи власні засоби номінації. Передача R-реалій може здійснюватися шляхом уподібненого перекладу, спрямованого на пошук у своїй культурі реалії, близькою до іншопольтурної. Введення у мову перекладу «своїї» реалії замість «чужої» типово, наприклад, для розмовної мови.

В. С. Віноградов каже, що при цьому способі перекладу уподібнені слова називають поняття, супідрядні стосовно родового поняття, а не підпорядковане і підкоряє поняття. Наприклад: *drugstore* – *аптека*; *afternoon* – *вечір* [21, с. 25].

Пряме звернення до реалії, близькою реципієнту, широко використовується в художній літературі, що дозволяє зменшити екзотичність тексту і уникнути лакун, пов'язаних з відсутністю у носіїв англійської культури фонових знань, необхідних для розуміння культуроспецифічних лексичних одиниць [91, с. 18].

Найбільш частотним є узагальнено-приблизний переклад, при якому культуроспецифічні лексичні одиниці, що позначають видове поняття в мові-джерелі, передається лексичними одиницями мовою перекладу, що позначає родове поняття, наприклад: *шинель* – *un manteau* (пальто); *рисак* – *un cheval* (кінь). У таких випадках, наприклад, з іспанськими словами *нопаль* (вид кактуса), *кебрачо* (вид дерева), або *грана* (вид горілки) будуть співвідноситися в перекладі їх родові міжмовні гіпероніми: *кактус*, *дерево*, *горілка* [21, с. 17].

Г. Д. Томахін схиляється до того, що серйозним недоліком цього способу перекладу реалій є те, що затушовується національна специфіка поняття, наприклад, англ. *town (city) hall* (мерія, ратуша) та укр. *міськвиконком*. У сфері суспільно-політичного життя та духовної культури це може призводити до міжкультурної інтерференції: приписування чужому явищу невласливих йому ознак на основі подібності зі знайомим [88, с. 34]. Однак Н. А. Фененко пропонує використовувати такі способи перекладу тільки при перекладі розмовної, повсякденний характер якої

перешкоджає вживання в ній іншомовних слів. При цьому неповнота, частковість еквівалентності може компенсуватися в самому тексті твору за допомогою контексту, що створює текстовий еквівалент [91, с. 8].

Коли можливості такого роду вичерпані, починається розширення концептосфери культури адресата за допомогою створення в мові перекладу нових С-реалій, відповідних реаліям мови-джерела. Прикладами такого роду є французькі лексичні одиниці, позбавлені специфічно українського колориту, але при цьому експлікується значення реалії: *des croquettes de viande a la Cosaque* – *биточки по-козацьки* [91, с.19].

Відповідність встановлюється між словом оригіналу і словосполученням перекладу, що пояснює його сенс, наприклад: *coroner* – слідчий, який влаштовує зізнання в разі насильницької або раптової смерті [21, с. 14].

Описовий переклад має ту перевагу, що він виключає неповне розуміння, властиве транслітерації та калькуванню, але недолік його в тому, що реалія перекладається не аналогічною за структурою одиницею іншої мови, а описом. Наприклад: *prairie schooners* – (іст.) довгі чотиривісні фургони, криті парусиною, які використовувалися переселенцями при русі по безкрайніх преріях під час колонізації західних земель США з кінця XVIII до середини XIX ст. [88, с. 34].

На думку З. Г. Прошиної, описовий переклад повністю розкриває значення реалії, наприклад: *annual bonus payment, breadline* – черга безробітних за безоплатним харчуванням. Причому пояснення може бути зроблено або в коментарях, або в примітках [69, с. 124].

Н. П. Башук у своїй статті синтезує роботи видатних мовознавців та виокремлює загальну класифікацію методів перекладу реалій, які ми беремо за основу для нашого практичного дослідження, а саме:

1. **Транскодування** – передача графічної або звукової форми слова мови-джерела. У свою чергу транскодування, в залежності від техніки передачі графічної та фонетичної форми слова може бути: транскрибуванням, транслітерацією, змішаним транскодуванням та адаптивним транскрибуванням.

2. *Калькування* – передача реалії мови-джерела через заміну прямими лексичними відповідниками у мові перекладу.

3. *Описовий переклад* – пояснення значення лексичної одиниці мови-джерела.

4. *Трансформаційний переклад* – застосування набору трансформаційних методів: заміна слова (словосполучення); додавання слова; опущення слова; конкретизація; генералізація [8, с. 11–14].

Серед труднощів, які виникають при перекладі реалій можна виділити наступні: відсутність в мові перекладу відповідності (еквівалента) через відсутність у носіїв цієї мови референта; необхідність поруч із предметним значенням (семантикою) реалії передати і колорит (конотацію) – її національне та історичне забарвлення.

При виборі найбільш відповідного прийому перекладу необхідно враховувати спосіб подачі реалії автором тексту оригіналу і засоби, які він використовував, щоб довести до свідомості читача її семантичний і конотативний зміст.

Отже, поняття «реалія» можна характеризувати як мовну одиницю, яка позначає елементи чужої культури, що мають національне, історичне, місцеве або побутове забарвлення, та які не мають еквівалентів в інших мовах і культурах. Для її перекладу пропонують вдаватися до транскодування, калькування, описового та трансформаційного перекладу.

1.2.2. Відтворення фразеологізмів як носіїв національно-культурної інформації

Фразеологізм – це фразеологічна одиниця, ідіома, стійке поєднання слів, яке характеризується граматичною будовою і відомим носіям мови значенням (часто переносно-образним), що не виводиться з значення складових фразеологізм компонентів. Іншими словами, фразеологізми є національно-специфічні одиниці мови, які акумулюють і передають з покоління в покоління культурний потенціал народу [48, с. 97].

При зверненні до проблеми національно-культурної своєрідності фразеологізмів необхідно усвідомлювати, що на сьогоднішній день в лінгвістиці існують кілька різних підходів до виявлення національно-культурної складової фразеологічних одиниць, які мають різну методологічну базу, різні методи дослідження, що відрізняються один від одного ступенем охоплення фразеологічного матеріалу.

В межах іманентно-семіологічного напрямку було розроблено два підходи до виявлення національно-культурної своєрідності фразеологізмів – лінгвокраїнознавчий та контрастивний.

Лінгвокраїнознавчий підхід – це найбільш поверхневий рівень виявлення національно-культурної складової фразеологізмів

Як відомо, категорія національного у сфері фразеології знаходиться в діалектичній єдності з категорією інтернаціонального. Зіставлення фразеологічних аналогів різних мов з метою виявлення їх національного колориту, національно-культурних особливостей є предметом контрастивного підходу до виявлення національно-культурної своєрідності фразеологізмів. Зіставлення фразеологічних еквівалентів тут відбувається з метою виявлення не загальної, як при класичному порівняльному методі, а для виявлення відмінностей, які і складають національно-культурну своєрідність фразеологічних еквівалентів мов, які порівнюються [44, с. 55].

Контрастивний підхід також виник в межах структуралістського розуміння мови. Він представляє певну протиположність лінгвокраїнознавчому підходу – загострює увагу дослідника не на «безеквівалентному» компоненті фразеологізму, а, навпаки, на наявності у аналізованій фразеологічній одиниці тих чи інших іншомовних відповідників.

Так само розрізняють національно-культурну специфіку фразеологізмів. Вона може проявлятися на трьох рівнях: в сукупному фразеологічному значенні; в значенні окремих лексичних компонентів; в прямому значенні вільного словосполучення, яке було образно переосмислено, тобто в прототипах фразеологізму. Водночас не можна перебільшувати роль національно-культурного

компонента у фразеологічній картині світу. У фразеологічних системах української та англійської мов існує значна кількість інтернаціоналізмів, а також фразеологізмів, пов'язаних із загальнолюдським знанням про властивості реального світу. Відмінності в їх образній основі пояснюються не стільки їх культурною своєрідністю, скільки розбіжністю техніки вторинної номінації в різних мовах.

Ідіоми були визначені досить різними способами лінгвістами, граматами, лексикографами та педагогами. Якщо взяти лише декілька таких визначень, то ідіому в широкому розумінні визначають як «фіксований вираз, значення якого не вгадується за значенням його частин» [123, с. 67], або це «вираз, який функціонує як єдина одиниця, значення якого не може бути отримано зі значення окремих елементів» [104, с. 100]. Б. Фрейзер (Bruce Fraser) розглядає ідіому як «єдину складову чи низку складових, семантична інтерпретація якої не залежить від елементів, які її складають» [111, с. v]. За словами Д. Болінджера (Dwight Bolinger), ідіоми – це «групи слів із заданими значеннями, які неможливо вирахувати шляхом додавання окремих їх частин» [103]. Крім того, М. Бейкер (Mona Baker) справедливо вказує, що ідіоми «є замороженими моделями мови, які допускають незначні зміни або зовсім не змінюють форму і часто мають значення, які неможливо вивести з їх окремих компонентів» [99, с. 62]. Таким чином, за допомогою ідіом мовець не може змінити порядок слів у них, видалити слово з них, замінити слово іншим або змінити їх граматичну структуру, якщо він навмисно не грає словами [99, с. 62]. Тому Е. Летті (Elsa Lattey) зазначає: «що стосується форми ідіом, у нас є групи слів, а з точки зору значень, ми можемо сказати, що маємо справу з новими, не зовсім очевидними значеннями, коли стикаємося з ідіомами» [115, с. 219].

Тут слід підкреслити, що ідіоми охоплюють багато аспектів англійської мови. Вони можуть зустрічатися у таких формах, як: сленг, прислів'я, алюзії, порівняння, стерті метафори та сполучення слів [107].

Переклад фразеологізмів – одне з найскладніших завдань в перекладі. Небезпека помилки велика вже на першій фазі перекладу, оскільки вони часто омонімічні вільному поєднанню слів і розрізнити їх можна лише на основі

контексту і загальної логіки висловлювання. Помилка веде до грубого спотворення змісту оригіналу [36, с. 73–76].

При перекладі необхідно передати не тільки зміст, а й стилістичне забарвлення, експресію, яка значною мірою залежить від контексту і не може бути передбачена жодним словником.

Передати фразеологізми слово в слово зазвичай неможливо, через те, що вони виражають єдиний образ, звідси – необхідність їх розгляду, як єдиного семантичного цілого; а заміна їх словами в прямому значенні може спричинити зникнення атмосфери звичних читачу образів [12, с. 449–452].

Тому перекладач повинен прагнути до перекладу фразеологізму фразеологізмом. При його виконання досягається, як правило, найбільша рівноцінність у відтворенні фразеології оригіналу в перекладі. Проте іноді такий прийом неможливий: в мові перекладу може не виявитися понятійно рівного фразеологізму або він є, але не підходить за своїми стилістичними характеристиками. Тоді вдаються до допомоги однослівного відповідника, описового перекладу та іноді до калькування [52, с. 192–194].

Англійська фразеологія відрізняється смисловою та стилістичною недиференційністю, що ускладнює підбір відповідностей при перекладі. Деякі вирази не можуть бути стилістично рівноцінними, відповідно, виникають певні труднощі з перекладом подібних одиниць з мови на мову. Наприклад, англійський вираз *you can tell* перекладається українською «як знати», «чим чорт не жартує», що не є стилістично рівноцінними одиницями. Значна кількість таких випадків стилістичної недиференційності спостерігається у фразеології, заснованої на абстрактних іменниках [71, с. 606].

При підборі способу перекладу фразеологічних одиниць важливо враховувати те, що вони, так само як і слова, можуть бути багатозначними, а також стилістично багатоплановими, мати різні значення в різних аспектах мовного спілкування.

Завдяки своїй образності та метафоричності велика частина фразеологічних одиниць є стилістично маркованими. Тут у багатьох випадках значну роль відіграє досвід лексикографа та перекладача з мови на мову. Наприклад, для перекладу з

англійської на українську і навпаки, тобто з мов, в яких фразеологічні одиниці неоднаково і нерівномірно поширені, а також зареєстровані у відповідних перекладних словниках і джерелах, виникають складнощі при пошуку відповідників [56, с. 67–69].

Дослідники стверджують, що не існує готових шаблонів, рецептів, способів, в кожному випадку слід дотримуватися почуття міри і такту. Перекладач повинен для досягнення максимально еквівалентної передачі перекладу весь час лавірувати між вільним перекладом і буквальної фрази [77, с. 71–72].

Найбільш складний і важкий вид роботи при перекладі – це передача змісту фразеологічних одиниць. У цій сфері мови нічого не знаходиться на поверхні. У більшості випадків значення фразеологічної одиниці криється в історії, етнографії, традиціях, звичаях, звичках народу – носія мови. Своєрідність побуту, кліматичних умов, історичних подій мають пряме відношення до розгадки семантики того чи іншого фразеологізму. І тому саме при перекладі таких одиниць, при виборі потрібного синоніма або найбільш точного еквівалента для цього контексту перекладачі часто зазнають труднощів. Адже фразеологічні одиниці широко використовуються не тільки в художньому мовленні, а й у суспільно-політичному і навіть у науковій літературі. Використання фразеологізмів робить мову більш насиченою, яскравою, самобутньою, образною й емоційною [80, с. 166–169].

Існують загальні принципи теорії перекладу фразеологічних одиниць з мови на мову. Фразеологічні одиниці за можливості необхідно передавати фразеологізмами. Важливо зберігати стилістичне та жанрове забарвлення оригіналу. При відмові фразеологічного перекладу можливі втрати змістовного плану. Лише у виняткових випадках допускається переклад ідіом образною передачею [49, с. 27–29].

Ш. Баллі вказував, що теорія перекладу повинна будуватися на базі порівняльної стилістики двох мов, у яких головним завданням повинно бути опис відповідностей лексико-фразеологічної та граматичної частини між вихідною мовою та мовою перекладу [5].

На погляд С.М. Рабаданової, лексичний переклад можливий, якщо поняття або ситуація описуються за допомогою фразеологічних одиниць. Однак при такому перекладі важливо прагнути збереження образності цієї одиниці. Наприклад, низка англійських дієслів можна перекласти фразою *set fire to something*. У них відсутня експресія та метафоричність, це дієслівні вирази описового характеру [71, с. 606].

В окремих випадках може бути застосовано калькування або дослівний переклад. Цей вид перекладу можна застосувати лише у виняткових випадках, коли емоційно-експресивне стилістичне значення неможливо передати інакше, коли важливий момент передачі так званої «гри слів».

Найчастіше калькування використовують в тих випадках, коли потрібно передати реалії, які не характерні для тієї чи іншої етнокультури. Такий метод перекладу дозволяє довести до українського читача образ англійського фразеологізму або довести до англійського читача образ українського фразеологізму [41, с. 116–118].

Знання значення фразеологічних одиниць сприяє легкому сприйняттю як публіцистичної літератури, так і класичної художньої літератури. Вживання ж фразеологічних одиниць в усному мовленні робить її більш образною, яскравою та виразною. Англійська фразеологія представляє остаточно велику складність при перекладі через те, що відсутні стандартні методи перекладу фразеологічних одиниць. Наявність словника фразеологічних одиниць не може гарантувати повного відтворення всіх відтінків значення тієї чи іншої конструкції. Тому перекладачам доводиться шукати інші методи для перекладу фразеологічних одиниць [72, с. 394–395].

Існує ще й підбір фразеологічного аналога. Однак цей метод перекладу вимагає від перекладача абсолютного володіння всіма ресурсами і англійської, і української мов. Тут також важливо дотримання стилістичної та жанрової однаковості або однорідності аналога фразеологічної одиниці оригіналу. Наприклад, в українській мові можуть зустрічатися декілька аналогів фразеологізмів одного англійського фразеологізму. Вони можуть відрізнятися стилістичними

особливостями та відтінками слововживання: англ. *not for love or money* – «ні за які гроші», укр. *ні за що на світі, ні за які пряники, ні за які гроші*.

Перекладач не повинен завжди покладатися на дані словників, оскільки навіть найбагатший словник не може передбачити всі мовні ситуації, які можуть виникнути при перекладі. Доводиться вдаватися до різних контекстуальних замінів, змін, різних модифікацій для досягнення адекватності передачі оригіналу.

Як правило, відштовхуються від основного значення фразеологічної одиниці, зазначеного в словниках, якщо таке є. При відсутності перекладного словника необхідно керуватися загальними положеннями та принципами перекладу.

Ще у далекому 1983 році відома українська філологиня Роксоляна Петрівна Зорівчак опублікувала монографію «Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою)», де називає декілька дієвих методів передачі фразеологізмів з української мови на англійську:

1. Повна еквівалентність, за умови відсутності реалій, наприклад: *сліду не покину* – *I'll leave no trace* [42, с. 61].

2. Часткова еквівалентність, через різницю у структурно-граматичній будові англійської та української мов, наприклад: *сараною сіли* – *like locusts have settled* [42, с. 74].

3. Фразеологічне калькування, за відсутності еквіваленту в мові перекладу ««живцем» переносять ідею створення вислову оригіналу та його структуру в цільову мову» [42, с. 81], наприклад: *немов мішок розв'язався* (велика кількість) – *as though a sack had been untied* [42, с. 6]. Тут слід вказати, що Р. П.Зорівчак подає власний термін такому явищу – *фразеологічна калька-оказіоналізм*, оскільки під час перекладу фразеологізму методом калькування, створюється абсолютно нове явище в мові перекладу, яке не зафіксоване у словнику, а тому є оказіональним новотвором [42, с. 85]. Ба більше, далі вона наводить приклади не прямого калькування, а вже образного калькування, коли вираз наче і перекладається послівно, але водночас стрижневий елемент замінюється на національно ближчий. У цьому випадку такий елемент перетворюється на *фразеологічну образну кальку*,

наприклад: як *галуч, летять* – *flying like a flock of crows* [42, с. 89], де стриженевий елемент «галуч» (галка) замінено на «*crow*» – дві схожі птахи однієї сім'ї, але все ж таки різні: *галка* – *Coloeus monedula*, а *a crow* – *Corvus corone*.

4. Описове відтворення фразеологізмів – «відтворення фразеологізмів описово, вільними, неусталеними словосполучками, утвореними на рівні мовлення, або монолексмами, семантично та зрідка стилістично хоча б певною мірою рівновартісними висловам оригіналу» [42, с. 119], наприклад: *пішов з торбами* – *became a beggar*.

Цікаво, що С. Влахов та С. Флорін називають такий вид перекладу – *нефразеологічний переклад* [24, с. 193]. Але за їх логікою, будь-яка модифікації фразеологізму в мові перекладу автоматично належить до нефразеологічного перекладу, тобто має бути фразеологічний та нефразеологічний переклад.

Схожу логіку у класифікації методів перекладу ідіом називають вже сучасні перекладознавці. Так, спілка українських перекладознавців Я. А. Баран, М. І. Зимомря, О. М. Білоус та І. М. Зимомря у своїй посібнику «Фразеологія: знакові величини» за 2008 рік на основі німецько-українського перекладу називають також чотири методи перекладу фразеологізмів:

- 1) дослівний переклад (калькування);
- 2) еквівалентно-повний переклад;
- 3) еквівалентно-неповний переклад;
- 4) описовий переклад [6, с. 204–205].

Такий поділ ми вважаємо досить обмежений, оскільки під «еквівалентно-неповним перекладом» ховається низка перекладацьких трансформацій, які зовсім не розкриті у посібнику.

Відомий український мовознавець Ілько Вакулович Корунець розширює методологію перекладу ідіом та сталих виразів до п'яти, хоча третій та четвертий надто схожі між собою:

1. Підбір абсолютних/повних еквівалентів (Choosing Absolute/Complete Equivalents).
2. Підбір близьких еквівалентів (Choosing Near Equivalents).

3. Підбір достовірних ідіоматичних аналогій (Choosing Genuine Idiomatic Analogies).

4. Підбір наближених аналогій (Choosing Approximate Analogies).

5. Описовий переклад ідіоматичних та сталих виразів (Descriptive Translating of Idiomatic and Set Expressions) [51, с. 188–195].

На відміну від попередніх перекладознавців, І.В. Корунець вдається до деталізованого пояснення кожного з методу перекладу фразеологізмів. Так, під методом підбору повного еквівалента він має на увазі метод перекладу, за допомогою якого кожна складова частина ідіоми мови-джерела зберігається в цільовій мові без змін. Складові частини охоплюють усі поняття, а також лексично заряджені функціонали, які сприяють лексичному значенню ідіоматичного/фразеологічного виразу. Умовні компоненти також створюють основні образи, експресивність та переносні (конотативні) значення ідіоматичних виразів. До перекладу за допомогою еквівалентів вдаються при роботі з ідіомами, які походять з одного і того ж джерела в обох мовах, а саме грецької міфології, Біблії, історичних подій та художньої літератури, наприклад: *Pandora's box* – *скринька Пандори* (джерело всіляких лих) [51, с. 188]. Як видно, форма і сенс повністю збігаються, оскільки тут джерело ідіоми – грецька міфологія, тому досить очевидно, що в обох мовах ця ідіома функціонує в однаковій формі та сенсі.

Другий метод перекладу англійських ідіом – підбір близьких еквівалентів. Значення значної кількості ідіом та фразеологізмів, які походять з обох мов із загального джерела, іноді можуть мати, на відміну від абсолютних еквівалентів, один або навіть більшість їх компонентів, відмінних, ніж у цільовій мові. Отже, якість їхніх образів також не ідентична, хоча їх мальовничість та виразність не обов'язкова: *measure twice, cut once* – *сім раз одміряй, один раз одріж* [51, с. 191]. Як видно із прикладу, збережений образ – «міряти, перш ніж різати», але кількість вимірювання змінюється, в англійській мові достатньо лише два рази поміряти, в той час, як в українській мові – цілих сім разів.

Оскільки «близький еквівалент» за І.В. Корунецем передбачає певні зміни, він називає п'ять можливих трансформацій:

- структурні трансформації, наприклад: *to make a long story short* – сказати коротко;
- вилучення (додавання) елементів в перекладі, наприклад: *a lot of water had run under the bridge since then* – багато води сплило відтоді, де цілий фрагмент відсутній в тексті перекладу (*under the bridge*);
- заміна образу/ознаки, наприклад: *as pale as paper* – блідий мов стіна, тут ознака «блідості» виражена різними іменниками: в англійській мові блідість порівнюється з папером, в той час, як в українській мові – зі стіною;
- генералізація, наприклад: *one's own flesh and bone* – рідна кровинка;
- конкретизація, наприклад: *to follow like St. Anthony's pig* – ходити як тинь (переслідувати когось) [51, с. 191–1992].

Третій метод перекладу англійських ідіом – підбір достовірних ідіоматичних аналогій. Переважна більшість англійських ідіоматичних виразів мають подібні за змістом одиниці в українській мові. Іноді ці лексично відповідні ідіоматичні вирази мови-джерела також можуть містити комбінації образів, які легко сприймаються носіями мови, а також подібні чи ідентичні структурні форми. Ці ідіоматичні вирази в більшості випадків легко даються відповідними аналогіями в мові перекладу. Насправді такі вирази іноді дуже близькі за своїм конотативним (метафоричним) значенням також в англійській та українській мовах. Будь-які спільні або подібні риси ідіоматичних виразів є основним доказом їх справжньої аналогії. Останні в кожній з двох мов містять також прислів'я та приказки, а також так звані стандартизовані та сталі вирази, наприклад: *he that mischief hatches mischief catches* – хто іншим лиха бажає, сам лихо має/хто іншим яму копає, сам у неї потрапляє [51, с. 192].

Четвертий метод перекладу англійських ідіом – підбір наближених аналогій. Деякі ідіоматичні та сталі вирази мови-джерела можуть мати своєрідну природу їх складових частин або своєрідну комбінацію з них, і таким чином формують національно-своєрідну виразність та мальовничість компонентних образів. Останні складають певний прихований зміст, який здебільшого не зовсім зрозумілий, недостатньо перехідний, щоб іноземець його впіймав. Як наслідок, не існує

справжніх фразеологічних аналогій для одиниць у цільовій мові. Оскільки це так, їх лексичне значення може бути виражене лише за допомогою наближених аналогій або шляхом пояснення, тобто описовим способом. Ці аналогії лише незначною мірою подібні до ідіом мови-джерела, хоча вони можуть бути не менш мальовничими та виразними, ніж варіанти мови-джерела, наприклад: *the sow loves bran better than roses* – *кому що, а курці просо*.

П'ятий метод перекладу англійських ідіом – описовий переклад ідіоматичних та сталих виразів. Значення значної кількості ідіоматичних, а також сталих виразів можна передати лише за допомогою експлікації, тобто описовим способом. Залежно від складності значення, що міститься в ідіомі мови-джерела, воно може бути виражене цільовою мовою певним чином:

- одним словом, наприклад: *out of a clear blue of the sky* раптом, зненацька;
- передача сенсу ідіоматичних/фразеологічних виразів за допомогою вільних сполучень слів, наприклад: *to shoot Niagara* – вдаватися до ризикованих дій [51, с. 194].

Така класифікація, хоча і детальніша за попередні, але третій та четвертий методи надто схожі, якщо не ідентичні, а п'ятий ми взагалі вважаємо не описовим, як називає його автор, а буквального, оскільки в прикладах він подає не пояснення до ідіоми, а саме її буквального значення.

Отже, фразеологізми можна визначити як фрази, загальне значення яких характеризується образністю та відрізняються від буквального тлумачення їх окремих компонентів. Для їх передачі пропонують використання чотирьох основних прийомів перекладу: дослівний переклад (калькування), еквівалентно-повний переклад, еквівалентно-неповний переклад та описовий переклад.

1.2.3. Переклад діалектизмів як виду лексичних засобів збереження національно-культурної специфіки

Серед національно забарвлених пластів лексики особливе місце займає діалектна лексика. В умовах становлення єдиного культурного простору постає питання про можливість передачі того змісту, який можна виразити лише за

допомогою діалекту, на інші мови. Проблема перекладу діалектної мови є вкрай дискусійною, питання еквівалентності, адекватності, збереження в перекладі етнічної своєрідності першотвору стоять дуже гостро, тому виконуючи переклад художнього твору, фахівець стикається з труднощами, які стосуються правильного вибору лексики, стилістичних засобів, інтонації

Під час вивчення діалекту у лінгвокультурологічному аспекті предметом дослідження виступають усі мовні знаки, здатні виконувати функцію *мови* культури та відображати культурно-національну ментальність її носіїв (пареміологічний фонд діалекту, фразеологічний фонд, еталони, стереотипи, символи, метафори і образи, міфологізовані мовні одиниці, мовна поведінка діалектоносіїв). Лінгвокультурологічний аналіз одиниць такого типу проводиться на основі інтегративного принципу, дозволяє не тільки виявити елементи культурної конотації в семантиці діалектного знака, а й здійснити культурно-історичну інтерпретацію певного фрагмента мовної картини світу діалектоносіїв [30, с. 8–99].

Вивчаючи систему територіального діалекту як способу кодування культури його носіїв, можна розкрити такі основні поняття лінгвокультурології, як культурний фон, концепти, культурні успадкування та традиції, культурний простір, лінгвокультурна парадигма, ментальність, менталітет, культурна конотація тощо.

На думку Н.І. Толстого, діалект уособлює не тільки лінгвістичну територіальну, а одночасно й етнографічну одиницю [86, с. 21]. Бачення світу певною соціальною групою обумовлено її культурою: одні й ті ж явища реальності неоднаково сприймаються й інтерпретуються різними групами. Тобто, у носіїв різних мов можуть виникати різні образні асоціації на один і той же мовний стимул; для кожної мови, яка втілює у собі ті чи інші установки етнічної культури, характерно виникнення специфічних співзначень – етнокультурних конотацій.

Виходячи з того, що в окремих випадках співтовариство діалектоносіїв є самостійним субетносом (як, наприклад, кокні, північний діалект, шотландський діалект, ірландський діалект, які можна назвати особливим соціальним прошарком британського суспільства), можна говорити про ментальність, менталітет, культурні традиції та спадщині, про діалектну картину світу та концептосферу людей,

об'єднаних територією, духовною культурою й історією, а також діалектом, який здавна склався та використовується повсюдно на цій місцевості, має загальнонародну мову своєю основою, але відрізняється специфічними особливостями на всіх мовних рівнях. Носії літературної мови та носії діалекту не тільки по-різному користуються мовою, а й по-різному реалізують у мові своє уявлення про навколишній світ. З одного боку, для літературної мови виявляються неактуальними найменування деяких деталей побуту, предметів побуту та їжі, національного одягу, окремих елементів поведінки, манер, ритуальних форм представлення інформації жителями тієї чи іншої окремо взятої місцевості. З іншого боку, саме ці окремі факти культури зберігають у собі унікальні відомості про життя місцевих людей і віддзеркалені у мовній свідомості носіїв діалекту, продовжують певним чином впливати на їх поведінку, обумовлюючи характер міжособистісної взаємодії та специфіку світобачення народу [58, с. 53].

Національно-культурна семантика діалекту виражає собою зміст, висхідний до особливостей економіки, географії, суспільного устрою, фольклору, літератури, всіх видів мистецтва, науки, до подробиць побуту, звичаїв народу – носія мови. Ці відомості відображають елементи матеріальної та духовної культури народу, менталітет, особливості його етнічної свідомості, які, реалізуючись у мовних образах, і визначають етнокультурну специфіку мовної картини світу носіїв діалекту. При цьому зрозуміло, як культура включена до мови при відображенні у ній предметів матеріальної культури, етнічної самосвідомості, концептів соціальної культури тощо. У цьому випадку властивості предметів і явищ матеріальної та духовної культури народу в процесі номінації зафіксовані в денотативному аспекті сталого поєднання, роль якого полягає в тому, щоб вказувати на відповідний референт у тексті. І тому ці факти мови можуть служити досить надійним матеріалом для моделювання культури [83].

Багатий інформативний потенціал діалекту робить його вивчення з лінгвокультурологічної точки зору природним і необхідним. Тобто, в межах антропоцентричної парадигми діалект можна досліджувати, спираючись на конкретні методи та прийоми лінгвокультурології [13, с. 54]. В межах певних

напрямків (синхронічна, діяхронічна, порівняльна, зіставна лінгвокультурологія) можливо вирішувати поставлені цією наукою завдання та питання.

В аспекті лінгвокультурологічного аналізу мовних даних найбільш показовим і культурологічно містким виявляється фразео-пареміологічний матеріал. Образні основи діалектних паремій і фразем відрізняються своєю яскравістю, безпосередністю, не хитрістю, часом навіть непередбачуваністю, несподіванкою. Дослідження діалекту в лінгвокультурологічному аспекті дає безцінний і невичерпний матеріал для того, щоб зрозуміти закони розвитку мови, бо мовні особливості будь-якого місцевого діалекту обумовлені не недбалістю мови його носіїв, а суворими історичними закономірностями [35, с. 131–134].

Вивчення мовної особистості носія діалекту важливо для збереження минулого, яке постає як опора для сучасної та майбутньої мови. «У мовному матеріалі, успадкованому від попередніх поколінь, закладені у вигляді можливостей і лінії мовної поведінки майбутніх поколінь, спадкоємців цього скарбу», – зазначав Л.В. Щерба [96, с. 136]. Саме в цьому плані становить інтерес вивчення мовної особистості носія діалекту в лінгвокультурологічному аспекті.

Основну складність при перекладі діалектів у художньому тексті представляє правильний підбір лексики та стилістичних засобів. Існують різні методиками, якими користуються перекладачі, перед якими стоїть подібне завдання. Однією з найбільш уживаних є *стилізація*. Як стилістичний прийом, стилізація використовується для створення мовної характеристики персонажів, зокрема, їх типізації, співвіднесення з певною місцевістю та соціальним середовищем. Стиллізація – яскравий засіб художнього зображення в літературі. Вона допомагає письменникові створити живе уявлення про деякі явища, рельєфно зобразити людей в конкретно-історичній обстановці, висловивши особливості способу мислення та психології героїв через особливості стилю мовлення. У україномовній лінгвістичній та літературознавчій літературі термін «стиллізація» визначається як художня імітація, як «підробка» під оригінал, але підробка оголена, підкреслена, «як спосіб імітації, який пов'язаний з глибоким органічним освоєнням окремих елементів або навіть цілої системи будь-якого стилю в цілях найбільш повного і всебічного

пізнання дійсності та створення образу» [34, с. 568], як послідовне й цілеспрямоване відтворення істотних рис стилю письменника, літературної течії, розмовного стилю будь-якої громадської чи етнографічної групи тощо. Отже, стилізація в перекладі діалектизмів – це художня імітація, підробка, відтворення істотних рис будь-якого стилю, наслідування, перемикання на іншу стилістичну систему, що передбачає наявність прототипного стилю, який частково або повністю відтворює стилізатора. Найбільш часто при стилізації автори відтворюють саме фонетичні особливості діалектів [34, с. 568],

Також, одним з найбільш затребуваних методів при перекладі діалектної мови є метод *компенсації*. Л.С. Бархударов писав, що компенсація «застосовується в тих випадках, коли певні елементи тексту вихідної мови з тієї чи іншої причини не мають еквівалентів в мові перекладу і не можуть бути передані її засобами; у цих випадках, щоб заповнити («компенсувати») семантичну втрату, викликану тим, що та чи інша одиниця вихідної мови залишилася неперекладною або не повністю перекладеною (не в усьому обсязі свого значення), перекладач передає ту ж саму інформацію будь-яким іншим засобом, причому необов'язково в тому ж самому місці тексту, що і в оригіналі» [7].

Зокрема при перекладі діалекту, який природно не має аналога в українській мові, низка перекладачів ставлять акцент на соціальному аспекті діалекту. Оскільки діалектам властива необробленість, переважно усна реалізація, обмеженість сфери вживання, то перекладачі, які керуються методом компенсації для передачі стилю оригіналу використовують так звану знижену лексику або ж просторіччя. Проблема просторіччя, як одна з особливо складних і в практичному, і в теоретичному відношенні проблем перекладу, передбачає тим уважніший облік взаємодії всіх сторін мови, так чи інакше здатних відобразити стилістичну своєрідність оригіналу» [97].

Також одним з найбільш результативних прийомів при перекладі діалектів є *адаптація*. Традиційно вважається, що перше визначення адаптації в перекладі дали Ж.-П. Віне та Ж. Дарбельне. Вони стверджують: адаптація застосовується в тих випадках, в яких тип ситуації, що мається на увазі в повідомленні мовою оригіналу,

невідомий в культурі мови перекладу. У таких випадках перекладачам доводиться створювати нову ситуацію, яку можна вважати еквівалентною. Іншими словами: адаптація – це «процедура, застосовувана для досягнення еквівалентності ситуацій всюди, де мають місце культурні розбіжності» [20, с. 157].

Ж. Бастін перераховує конкретні прийоми, або форми, за допомогою яких адаптація здійснюється. До цих форм відносяться транскрибування оригіналу (дослівне відтворення частини початкового тексту, що супроводжується буквальним перекладом); видалення (видалення або скорочення частини тексту); розширення (експлікація інформації, що мається на увазі в початковому тексті), екзотизація (заміна сленгізма або діалектизма приблизними еквівалентами в мові перекладу); осучаснення (заміна застарілої або неясної інформації сучасними еквівалентами); ситуаційна еквівалентність (включення більш знайомого контексту) і творення (більш глобальна заміна вихідного тексту текстом, який зберігає тільки основне повідомлення, ідею або функцію оригіналу) [100]. Перераховані прийоми Ж. Бастін зводить до двох основних адаптивних стратегій – *локальної адаптації*, що зачіпає окремі частини початкового тексту та *глобальної адаптації*, яка має на увазі більш широкомасштабні перетворення.

Отже, діалект – це унікальна мовна форма, якою спілкується та розуміється окрема група людей, яких поєднує територія, тому він виступає національно-культурним маркером будь-якої мови (у нашому випадку англійської). Для перекладу такої форми мови фахівці пропонують три основні прийоми – стилізація, компенсація та адаптація.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Отже, національно-культурна специфіка мовної діяльності є об'єктом дослідження декількох дисциплін, таких як лінгвокраїнознавство, лінгвокультурологія, етнопсихолінгвістика, теорія перекладу. Дослідження ведуться в трьох основних напрямках: вивчення культурноспецифічної складової значень культурно-маркованих одиниць мови; вивчення національно-культурної специфіки мовної свідомості / мислення певної нації в цілому; вивчення національно-культурної специфіки мовних знаків в аспекті перекладацької проблематики.

1. Національно-культурна специфіка розуміється як повна або часткова розбіжність тих чи інших компонентів значення вербального знака, обумовлене особливостями сприйняття навколишньої дійсності тієї чи іншої лінгвокультурної спільності.

2. Національно-культурна специфіка проявляється в мовленнєвій діяльності у вигляді стереотипних ситуацій спілкування, етикетних форм, мовних заборон, стереотипів сприйняття, асоціативних реакціях, специфічних для певної лінгвокультурної спільноти та відрізняють її від інших лінгвокультурних спільнот. У ситуації міжкультурного спілкування національно-культурна специфіка є одним з основних факторів, що ускладнюють взаєморозуміння комунікантів.

3. Культурноспецифічні компоненти значень знаходяться на периферії концептів, які складають національну картину світу, проте саме вони роблять її унікальною стосовно національних картинах світу інших народів.

4. У перекладацькій діяльності, що відноситься до міжкультурної комунікації, національно-культурна специфіка мовної діяльності становить одну з основних перекладацьких проблем, вирішення якої залежить від факторів: особливостей адресата, функціональних особливостей тексту, перекладацької мети. Вибір перекладацької стратегії також залежить від позиції перекладача в акті міжкультурної комунікації.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЯ ПЕРЕКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ЛЕКСИКИ

2.1. Методи дослідження та обґрунтування вибору матеріалів роботи

Матеріалом дослідження слугували дві повісті Джека Лондона:

- «White Fang» і його український переклад «Біле Ікло», виконаний В. Гладкою та К. Корякіною в 2015 році;
- «The Cold of Wild» і його український переклад «Поклик прашурів», виконаний Романом Клочком в 2020 році.

Загальна кількість опрацьованого матеріалу складає 343 прикладів.

Вибір матеріалу дослідження був визначений завданнями наукової роботи.

Об'єктом роботи є діалектизми, реалії, та фразеологізми, тому методом суцільної вибірки було виявлено ці лексичні одиниці в текстах оригіналу та їх переклад українською мовою.

Предметом дослідження є засоби відтворення українською мовою лексичних засобів збереження національно-культурної специфіки творів Джека Лондона.

В теоретичній частині розглянуто питання культурно-маркованого знаку в науковій літературі, а саме: вербальне дослідження національно-культурної специфіки мовних знаків; етнопсихолінгвістичне дослідження національно-культурної специфіки мовних знаків; перекладацьке дослідження національно-культурної специфіки мовних знаків та відображення національно-культурної специфіки в мовній нормі та мовній варіативності.

Пригодницьким повістям Дж. Лондона «Біле ікло» та «Поклик прашурів» властиві загальні прагматичні та мовні особливості художнього стилю мовлення, тобто вони містять велику кількість засобів виразності та образності, а саме: діалектизми, реалії, промовисті власні назви тощо.

Художній стиль характеризується низкою морфологічних, лексичних і синтаксичних особливостей. Ті мовні одиниці, які закріплені за певним функціональним стилем, є свого роду маркером стилю, тобто стилістично

марковані. Уміння розпізнавати й аналізувати такі одиниці необхідні перекладачеві, оскільки дозволяє найбільш точно передати стилістику оригіналу та при цьому врахувати стилістичний потенціал мови перекладу.

Художній переклад – це особливий напрямок перекладацької діяльності, який представляє собою письмовий переклад художніх творів з однієї мови на іншу. Основна складність художнього перекладу полягає не в передачі сенсу, а в передачі унікального авторського стилю твору, його естетики, багатства мовних засобів, а також атмосфери, гумору, характеру і настрою, закладених в тексті.

Художній переклад в корені відрізняється від юридичного або науково-технічного перекладів, які вимагають точності, майже буквального перекладу при відтворенні текстів.

Художній переклад не обмежується лише областю мовознавства і філології, він межує із мистецтвом.

Художній переклад вважається найскладнішим видом перекладацької діяльності. Адже для якісного перекладу художніх творів необхідно володіти особливим вродженим талантом, який слід розвивати і вдосконалювати протягом усього життя.

Зіставний аналіз культурно-маркованої лексики оригіналу пригодницьких повістей та їх переклад визначив фонетичні, граматичні та лексичні особливості матеріалу дослідження, які склали корпус експериментальної частини цього дослідження.

2.2. Методика аналізу лексики з національно-культурною специфікою американської англійської мови у творах художньої літератури

У роботі використано комплексну методику, що включає в себе метод лінгвістичного спостереження, який передбачає використання:

- 1) *методу аналізу і синтезу науково-теоретичних джерел* – для висвітлення теоретичних аспектів, що відповідають проблематиці дослідження;
- 2) *описового методу* – для аналізу та характеристики і оцінки мовних одиниць;

3) *методу суцільної вибірки* – для відбору емпіричного матеріалу;

4) *методу контекстуального аналізу* – для уточнення значення лексичної одиниці з національно-культурною специфікою, що реалізується в конкретному контексті;

5) *порівняльний аналіз* форми та змісту лексичних засобів вторинного тексту з їх формою та змістом першотвору використовувався для визначення того, як форма та смисл лексичних засобів впливають на способи та прийоми відтворення вторинною мовою. Зокрема був застосований зіставний аналіз лексичних одиниць оригіналу та їх переклад для виявлення та дослідження особливостей перекладу їх українською мовою;

б) *індуктивного методу* – для систематизації та узагальнення проаналізованих зразків лексичних засобів;

7) *описово-аналітичного методу*, що дозволив висвітлити результати дослідження, сформулювати висновки та окреслити перспективи майбутніх досліджень.

В стилістичному енциклопедичному словнику пишеться, що *методи лінгвостилістичного аналізу* – це сукупність різних прийомів аналізу тексту (і його мовних засобів), за допомогою яких у стилістиці формуються знання про закономірності функціонування мови в різних сферах спілкування; способи теоретичного освоєння, спостереженого і виявленого в процесі дослідження [131].

М. П. Кочерган у своєму підручнику дає визначення зіставному методу: «*Зіставний метод*. Його об'єктом є вивчення різних мов – споріднених і неспоріднених. Мета – шляхом зіставлення виявити спільні, однакові (ізоморфні) й відмінні, специфічні (аломорфні) риси зіставляваних мов у звуковій, словниковій і граматичній системах. Практичне застосування зіставного методу знайшлося у теорії та практиці перекладу і в методиці викладання іноземних мов. На його основі створюють зіставні граматики мов, порівняльні типології мов та двомовні перекладні й диференційні словники» [53, с. 11].

Л. І. Мацько зазначає, що на думку сучасних українських мовознавців, у «лінгвостилістичних дослідженнях останніх десятиліть переважає *інтерпретативна*

методологія. Це пов'язано із посиленням наукового інтересу до функціональної стилістики, зокрема до мовленнєвої системності функціонального стилю як системи, яка формує стильову специфіку тексту з різнорівневих мовних одиниць» [60, с. 13].

Методи і методологія лінгвостилістичних досліджень, як справедливо зауважує С. Я. Єрмоленко, ґрунтуються на глибинних зв'язках стилістики з поетикою, історією літературної мови, історією культури [37, с. 13].

Застосування певного методу в конкретному дослідженні, як відомо, залежить передусім від його мети. Різноманітність мети вивчення певного стилістичного явища ґрунтується на тому, що об'єктом лінгвостилістичного вивчення є засоби мовної виразності й закономірності функціонування мови відповідно до змісту висловлювання, мети, ситуації, сфери спілкування та інших екстралінгвістичних факторів. А отже, вибір того чи іншого методу значною мірою прогнозований метою дослідження, яка і формує певний методико-стилістичний напрям і аспект дослідження.

За С. Богдан, *метод інтерпретації* набуває особливих ознак через те, що у лінгвостилістичних дослідженнях пов'язані, насамперед, із тлумаченням текстових, а не дотекстових одиниць, а отже, інтерпретація стосується всього тексту [11, с.14].

Отже, в цій роботі передбачено низку методів дослідження:

1. Добір емпіричного матеріалу базується на *методі суцільної вибірки*.
2. *Зіставний аналіз* передбачає зіставлення оригінального тексту пригодницького роману Дж. Лондона «White Fang» та повісті «The Call of Wild» англійською мовою та їх переклад українською мовою «Біле ікло» і «Поклик пращурів» відповідно. Таке зіставлення дозволяє отримати дані про ступінь близькості на рівні змісту оригіналу та перекладу, визначити особливості перекладу національно-маркованих одиниць.

3. За допомогою *методу лінгвістичної інтерпретації* одержаних даних, надано пояснення, опис та тлумачення лінгвістичного значення результатів дослідження, формулювання основних висновків роботи.

Принципи проведення зіставного аналізу перекладів українською мовою.

Об'єктом дослідження виступають національно марковані одиниці (діалектизми та реалії) англійською мовою та їх переклад українською мовою.

Відібрані методом суцільної вибірки одиниці англійського варіанту та їх переклад українською мовою були піддані лінгвістичному аналізу з метою виявлення ознак, релевантних для перекладу. Зіставний аналіз лексичних одиниць оригіналу та їх переклад спрямований на виявлення та дослідження особливостей перекладу їх українською мовою.

Зіставний аналіз – це аналіз форми та змісту тексту перекладу в зіставленні з формою та змістом оригінала. Аналіз полягає у виявленні лексичних та граматичних одиниць, що складають текст оригіналу й тексти перекладу, і осмисленні перетворень, виконаних перекладачем у процесі перекладу. Технічно процес зіставного аналізу може здійснюватися в такий спосіб:

1. Визначення лексичного та граматичного складу аналізованої одиниці оригіналу.
2. Визначення лексичного та граматичного складу відповідного фрагменту перекладу.
3. Послідовне осмислення та фіксація відповідностей між одиницями оригіналу та одиницями перекладу.
4. Виявлення та обґрунтування перекладацьких трансформацій, використаних перекладачем для передачі значень одиниць оригіналу.
5. Виявлення та обґрунтування лексичних одиниць за значенням – діалектизми, реалії та фразеологізми.

Відомо, що головною метою перекладу є досягнення перекладацької еквівалентності (адекватності перекладу). Досягнення перекладацької еквівалентності, всупереч розходженням у формальних і семантичних системах двох мов, вимагає від перекладача уміння зробити чисельні й якісно різноманітні міжмовні перетворення – так звані перекладацькі трансформації – для того, щоб текст перекладу з максимально можливою повнотою передавав усю інформацію,

вкладену у тексті оригіналу, при суворому дотриманні норм мови перекладу [7, с.189].

Вивчення особливостей перекладу базується на класифікації перекладацьких трансформацій Л. С. Бархударова [7, с. 190], який виділяє такі типи трансформацій: перестановки, заміни, додавання, опущення, а також використання таких методів перекладу як буквальний та транскрипція.

Буквальний переклад, або переклад *слово в слово*, позначає перехід від вихідної мови до мови перекладу, який призводить до створення правильного та ідіоматичного тексту, а перекладач при цьому стежить тільки за дотриманням обов'язкових норм мови.

Перекладацька транслітерація і транскрипція [7, с. 96] – передача засобами мови перекладу графічної форми слова іноземної мови, а при транскрипції – його звукової форми. Ці способи застосовуються при передачі іншомовних власних назв, географічних найменувань і назв різного роду компаній, фірм, пароплавів, газет, журналів тощо.

Л. С. Бархударов наголошує, що такого роду поділ є значною мірою приблизним та умовним. По-перше, в цілому ряді випадків те чи інше перетворення можна з однаковим успіхом трактувати як один, так і інший вид елементарної трансформації. Наприклад, типова в разі перекладу з англійської мови на українську *заміна* сполучного зв'язку речень безсполучниковим може бути однаково охарактеризована і як заміна (один вид синтаксичного зв'язку замінюється іншим), і як опущення (оскільки при цьому відбувається опущення сполучника, наявного в тексті оригіналу). По-друге, що найголовніше, ці чотири типи елементарних перекладацьких трансформацій на практиці в чистому вигляді зустрічаються рідко – звичайно вони поєднуються один з одним, приймаючи характер складних, "комплексних" трансформацій [7, с.190].

1. *Перестановка* як вид перекладацької трансформації – це зміна розташування (порядку проходження) мовних елементів в тексті перекладу в порівнянні із текстом оригіналу. Елементами, що можуть піддаватися перестановці,

є зазвичай слова, словосполучення, частини складного речення (clauses) і самостійні речення у будові тексту.

Найбільш звичайний випадок в процесі перекладу – це зміна порядку слів і словосполучень у структурі речення. Відомо, що порядок слів в англійській та українських мовах неоднаковий; це, природно, не може не позначатися під час перекладу [7, с.190].

2. *Заміни* – найбільш поширений і різноманітний вид перекладацької трансформації. У процесі перекладу заміни можуть піддаватися як граматичні одиниці – форми слів, частини мови, члени речення, типи синтаксичного зв'язку та ін., так і лексичні, у зв'язку з чим можна говорити про граматичні та лексичні заміни. Крім того, заміни можуть піддаватися не тільки окремі одиниці, але й цілі конструкції (так звані комплексні лексико-граматичні заміни). Заміни бувають:

- заміна форм слова;
- заміна частин мови;
- заміна членів речення;
- синтаксичні заміни в складному реченні;
- лексичні заміни (конкретизація, генералізація, заміна наслідку причини та навпаки);
- антонімічний переклад;
- компенсація.

3. *Додавання* [7, с. 220]. Причини, які викликають необхідність лексичних додавань в тексті перекладу, можуть бути різні. Однією з них – формально невиражений семантичний компонент словосполучення у мові перекладу. Це явище досить типове для словосполучень англійської мови; з точки зору граматики, його можна трактувати як *еліпс* або *опущення* тих чи інших семантичних елементів, наявних в глибинній структурі речення, при її трансформації у поверхневу структуру. Такому *еліпсу* часто піддаються слова, які відомий американський лінгвіст З. Херріс називає *доречними словами* (appropriate words). В одній із своїх

робіт З. С. Херріс визначає *доречне слово* як «the main word to occur with the particular other words ... in the given culture or subject matter» [114, с. 559–560].

Оскільки поверхнева структура речення в різних мовах може бути різною при одній і тій же глибинній структурі, при перекладі опущені в мові оригіналу *доречні слова* нерідко піддаються *відновленню*. На цьому і заснована трансформація додавання, яка часто спостерігається при перекладі з англійської мови на українську.

4. *Опущення* [7, с. 226] – явище, прямо протилежне додаванню. При перекладі опущенню піддаються найчастіше слова, які являються семантично надмірними, тобто які виражають значення, що можуть бути вилучені з тексту і без їх допомоги. Як система будь-якої мови в цілому, так і конкретні мовні твори володіють дуже великим ступенем надмірності, що дає можливість використовувати ті чи інші опущення в процесі перекладу

Під час дослідження було встановлено 343 прикладів, які відносяться до культурно-маркованої лексики. Тут слід підкреслити дві основні особливості аналізованих творів – час та місце. Так, аналізовані твори Джека Лондона написані на початку ХХ століття (1900х роках) та описують події «Клондайкської золотої лихоманки» 1896–1899 рр. (Юконська золота лихоманка або Аляскинська золота лихоманка) – неорганізований масовий видобуток золота в регіоні Клондайк у Канаді та на півострові Аляска наприкінці ХІХ століття. Тому усі реалії описують природу та побут Аляски та Північно-Західної Канади, а місцевий діалект відноситься до канадського діалекту, оскільки місцеві жителі говорили на ньому, хоча в аналізованих повістях присутні і репліки американських жителів (Каліфорнії), але вони не значні.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Отже, в другому розділі було описано матеріал дослідження, програма та методи проведення аналізу національно-маркованих одиниць англійської мови та їх переклад українською. Було зроблено наступні висновки:

1. Художній переклад – це особливий напрямок перекладацької діяльності, який представляє собою письмовий переклад художніх творів з однієї мови на іншу. Основна складність художнього перекладу полягає не в передачі сенсу, а в передачі унікального авторського стилю твору, його естетики, багатства мовних засобів, а також атмосфери, гумору, характеру і настрою, закладених в тексті.

2. У роботі використано комплексну методіку, яка охоплює метод лінгвістичного спостереження, що передбачає лінгвістичний аналіз текстів оригіналу, зіставний аналіз, метод лінгвістичної інтерпретації одержаних даних.

3. Вивчення особливостей перекладу базується на класифікації перекладацьких трансформацій Л. С. Бархударова, який виділяє такі типи трансформації: перестановка, заміна (заміни форм слова, заміни частин мови, заміни членів речення, синтаксичні заміни в складному реченні, лексичні заміни, антонімічний переклад, компенсація), додавання, опущення.

РОЗДІЛ 3

ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АНАЛІЗ КУЛЬТУРНО-МАРКОВАНОЇ ЛЕКСИКИ У ТВОРАХ ДЖЕКА ЛОНДОНА

3.1. Особливості перекладу діалектизмів

Оскільки матеріалом дослідження виступали декілька творів Джека Лондона, тому виявилось, що він описує різні місцевості, і як результат – різні діалекти. Так, дія пригодницької повісті «Біле Ікло» відбувається на Півночі Америки – Аляски, тому там вживається північноамериканський діалект, в той час як у повісті «Поклик пращурів» – канадський діалект, оскільки дія відбувається в Юконі на річці Клондайк (Канада) за часів золотої лихоманки, тобто територія на Північному Заході Канади. З огляду на різницю в діалектах, розглянемо їх особливості та переклад окремо.

Отже, у ході аналізу було встановлено 343 приклади, із них було виділено три групи лексики, які відносяться до культурно-маркованої, а саме: реалії, діалектизми та фразеологізми. За кількісним показником найпоширенішими виявилися реалії, що виражає 42% аналізованого матеріалу (143 од.); третина емпіричного матеріалу складають діалектизми – 34,1% (117 од.); майже чверть культурно-маркованої лексики представлено фразеологізмами – 23,9% (83 од.).

Результатом перекладацького аналізу було виявлено наступні прийоми перекладу: словниковий відповідник – 47%; лексична трансформація – 39%; граматична трансформація – 11%; транскрипція – 3%.

Північноамериканський діалект (Аляска). Під час аналізу було встановлено, що Північно-Американських діалект має особливості на фонетичному рівні, тобто усі аналізовані одиниці – це відомі англійські слова, які зазнали певних фонетичних перетворень, але їх легко встановити, оскільки саме слово залишилось. Так, наприклад, більшість аналізованих слів втрачала закінчення або навіть початок слова, що на письмі виражалось знаком апострофа. Це досить поширений вид скорочення для усної мови, коли мовці наче поглинають певну частину слова, аби швидше вимовити. Розглянемо конкретні приклади.

Перше усічене слово було *stayin'*:

«*Seems to me, Henry, they're **stayin'** remarkable close to camp,*» *Bill commented*» [127, p.7].

«– *Щось вони, Генрі, сьогодні занадто до вогню **тиснуться**, – промовив Білл*» [124].

Як бачимо, дієслово *stayin'* в тексті оригіналу втратило частину суфіксу *-ing*, а саме кінцевої літери «*-g*», що на письмі виражено апострофом: *stayin' – staying*.

В українському перекладі словосполучення *stayin' remarkable* відтворюється за допомогою трансформації компенсації *занадто до вогню тиснуться*:

stayin' – [залишатися] – тиснутись

Але слід зазначити, що фонетичну особливість вимови перекладач повністю проігнорував, і як свідчать результати дослідження, абсолютно усі фонетичні особливості в тексті оригіналу були не враховані, тобто залишилися поза увагою і український читач не в змозі зрозуміти, чи герої оповідання мали особливості у вимові, що втрачає національно-культурну специфіку тексту оригіналу.

«*First time I ever heard you say anything about their not **bein'** wise*» [127, p.7].

«– *Вперше чую, щоб ти **сумнівався** в їхньому розумі*» [124].

Тут спостерігається схожа ситуація. Особливість вимови лексеми *bein'* полягає в усіченні суфікса *-ing*, який вказує на тривалість дії. За аналогією до попереднього прикладу, ця особливість передана в тексті перекладу апострофом:

bein' – being

Оскільки лексема *being* – це допоміжне дієслово, яке відсутнє в українській мові, тому досить очікувано, що його буде трансформовано. Так, для перекладу усієї граматичної конструкції було застосовано смисловий розвиток:

*not **bein'** wise – [не бути мудрим] – сумніватися у розумі*

І в цьому прикладі перекладу ми бачимо повну відсутність передачі фонетичної особливості вимови лексеми *bein'*. Ця лексема у такому вигляді зустрічається лише двічі у творі:

«*And there's not much reason against his **bein'** a sled-dog again*» [127, p. 213].

«– *І немає жодної причини, чого б він знов у ньому **не походив***» [124].

У цьому прикладі лексема *bein'*, яка є частиною виразу *bein' a sled-dog* зазнала повного перетворення, яке зрозуміле лише з контексту:

bein' a sled-dog – [бути їздовою собакою]– у ньому не походить

Цікаво, що більшість дієслів із суфіксом *-ing* зазнали усічення, як у наведених прикладах:

«*I mean that this load of ourn is **gettin'** on your nerves, an' that you're **beginnin'** to see things*» [127, p. 8].

«– А те, що оцей наш вантаж **впливає** на твої нерви, і тобі **ввижається невідь-що**» [124].

У наведеному прикладі зустрічаються одразу два слова, які мають усічене закінчення *-ing*. Перше слово – це допоміжне дієслово *gettin'*:

gettin' – getting

Для з'ясування методу перекладу необхідно звернутися до повного виразу: *gettin' on your nerves* – це фразеологізм *get on someone's nerves*, що у словнику означає *to annoy someone a lot* [133]. В українській мові воно означає *сильно дратувати когось*. Якщо звернутися до українського перекладу, то побачимо, що перекладач застосував український відповідник:

gettin' on your nerves – [сильно дратувати когось] – впливати на нерви

Але водночас фонетична особливість вимови цієї лексеми була проігнорована перекладачем.

Інша лексема зі схожою будовою *beginnin'*, також зазнала усічення суфіксу *-ing*:

beginnin' – beginning

На відміну від попередніх прикладів, *beginnin'* – це самостійне дієслово із фіксованим значенням *починати*. Важливо аналізувати увесь вираз, до якого відноситься це дієслово:

beginnin' to see things – [починати бачити речі] – *ввижається невідь-що*

Як бачимо, аналізоване слово було вилучене із перекладу.

«*That's what's **botherin'** me*» [127, p. 11].

«*Ніяк не можу цього **втямити***» [124].

«*You're **botherin'** too much, Bill,*» came the sleepy response» [127, p. 11].

«*Ти щось занадто **нетямкий** став, Білле, – почув він напівсонну відповідь*» [124].

У наведеному фрагменті вжито одразу два ідентичні приклади усічення суфіксу *-ing* на основі дієслова *botherin'*:

botherin' – bothering

Якщо звернутися до словника, то побачимо, що дієслово *to bother* означає *турбувати*, в той час як в тексті перекладу ми бачимо інші варіанти:

1) *what's botherin' me* – [що мене турбує] – *не можу втямити*

Тут для перекладу було застосовано синонімічну заміну.

2) *You're botherin'* – [ти турбуєшся] – *Ти нетямкий став*

А у цьому прикладі застосовано граматичну трансформацію, коли в тексті оригіналу аналізована лексема виражена дієсловом, а в перекладі її передано іншою частиною мови (у нашому випадку прикметником):

botherin' (V) – нетямкий (Adj)

Таким чином, одна із фонетичних особливостей мовлення героїв пригодницьких повістей Дж. Лондона – це усічення суфіксу *-ing*, що на письмі передано за допомогою апострофу. Але в українському перекладі цю фонетичну особливість не було враховано, тобто перекладач намагався передати пряме значення аналізованих лексем, але ніяк не намагався передати особливу вимову цих слів. Серед засобів перекладу такої фонетичної особливості було застосовано низку трансформацій, а саме лексичну заміну, синонімічну заміну, смисловий розвиток, транспозицію, повне перетворення. Також зустрічалися приклади підбору українського відповідника або повна протилежність – вилучення аналізованої лексеми з перекладу. Тобто не існує певного алгоритму передачі усіченого суфіксу *-ing* і кожний приклад перекладу виступає індивідуальним кейсом для визначення та застосування певного засобу перекладу.

Та фонетичні особливості Півночі Америки не закінчуються лише усіченням суфіксу *-ing*. В аналізованих творах було встановлено низку інших прикладів, де закінчення слова підлягало усіченню:

«*I gave one fish to each dog, **an**', Henry, I was one fish short*» [127, p. 7].

«*Я вийняв із торбини шість рибин і дав кожному собаці по рибині, Генрі, й однієї рибини не вистачило*» [124].

Тут сполучник **an**' зазнав усічення кінцевої літери *d*:

an' – and

В перекладі було передано пряме значення англійського сполучника **and** у вигулі українського відповідника *i*:

an' – і

«*I mean that this load of ourn is gettin' on your nerves, **an**' that you're beginnin' to see things*» [127, p. 8].

«– *А те, що оцей наш вантаж впливає на твої нерви, і тобі ввижається невідь-що*» [124].

Тут також фахівець вживає український відповідник у вигляді сполучника *i*. Та не в усіх прикладах перекладач дотримується формули: **an**' – і, наприклад:

«*An' so, when I saw it run off across the snow, I looked in the snow **an**' saw its tracks*» [127, p. 8].

«– *Коли я побачив, що він побіг, то зразу глянув на сніг. На ньому були сліди*» [124].

У цьому прикладі фахівець проявляє свободу у виборі засобів перекладу, де перший приклад зазнав лексичної заміни:

an' – [i] – коли

А в другому прикладі перекладач повністю перетворює як лексичну, так і синтаксичну форму тексту оригіналу, де аналізований сполучник **an**' зникає в тексті перекладу.

Як і попередні приклади, що базуються на фонетичній особливості вимови, цей приклад не виявився винятком і не був переданий до українського перекладу із специфікою вимови.

Окрім усічення суфіксів, в аналізованому твору було встановлено також лексеми, де усікаються навіть префікси. До таких слів відноситься займенник '*em*, наприклад:

«*I'll show 'em to you*» [127, p. 8].

«*Коли хочеш, можу показати*» [124].

Тут було усічено початок займенника:

'em – them

Тобто, апостроф замінює літери th. В українській мові існує відповідник у значенні *їх*, який інколи зустрічається в тексті перекладу:

«*Then I'd show 'em what for, damn 'em!*» [127, p. 11].

«*Тоді б я показав їм, клятим!*» [124].

'em – їм

Як бачимо, в цьому перекладі застосовано український еквівалент *їм* англійському займеннику *'em*. Але водночас в цьому же прикладі інший займенник *'em* було вилучено з перекладу:

damn 'em! – клятим

У наступному прикладі цей займенник також було вилучено:

«*Nothin', came the answer; only there's seven of 'em again*» [127, p. 12].

«– Нічого, – була відповідь, – тільки собак знову семеро. Я оце допіру перелічив» [124].

seven of 'em again – семеро

Дуже схоже на попередній приклад, але за допомогою контексту вдається з'ясувати, що скорочене *'m* не обов'язково має бути лише *them*, але і також *him*:

«*They jes' swallowed 'm alive*» [127, p. 13].

«– Вони його живцем проковтнули» [124].

'm – him

В тексті перекладу застосовано український відповідник:

'm – його

Усічення початку слова зустрічаються на сторінках твору Дж. Лондона набагато рідше за постпозитивне усічення. Так, окрім займенника *'em*, де літери th піддалися усіченню, сполучник *than* був настільки усічений, що з нього у тексті оригіналу лишилося лише кінцева літера:

«*They did cut up more'n usual,*» *Henry acknowledged*» [127, p. 7].

«– Та гризлись **більше, ніж** звичайно, – визнав Генрі» [124].

'n – than

В перекладі цей сполучник передано за допомогою калькування, оскільки сполучник *than* вживається як частина порівняння:

more 'n – *більше, ніж*

Сполучник 'n в тексті оригіналу вживається у порівняльних конструкціях типу *more than* та *better than*:

«*It knows for certain **more'n** a self-respectin' wolf ought to know,*» *Henry agreed*» [127, p. 19].

«*І знає вона напевне **більше, ніж** годиться знати порядному вовкові, – погодився Генрі*» [124].

У цьому прикладі порівняльна конструкція також передана калькуванням:

more 'n – *більше, ніж*

«*They know their business **better'n** we do, an' they ain't a-holdin' our trail this way for their health*» [127, p.].

«*Вони своє знають **краще за нас і зовсім не на прохідку за нами вдаряють***» [124].

Порівняльна конструкція *better'n* в українській мові перекладається як *краще за*, що і вжито у перекладі:

better'n – *краще за*

Але особливість вимови, нажаль, не була передана в тексті перекладу.

Наступне слово, яке було усичене на початку – '*stead*:

«*We'd have six dogs at the present time, '**stead** of three, if it wasn't for her*» [127, p. 27].

«*Коли б не вона, в нас було б шестеро собак, **а не троє р***» [124].

'*stead* – *instead*

Як бачимо, прислівник '*stead* втратив префікс *in-*. Сама лексема в українській мові має відповідник *замість*, але в тексті перекладу він відсутній, натомість пропонується повне перетворення:

'*stead* – [замість] – *а не*

«An' I wisht *'twas three hundred*» [127, p. 11].

А зараз би згодилося й триста» [124].

Тут взагалі лексема *'twas* – це злиття двох слів:

'twas – it + was

Де перша літера займенника *it* була усічена.

Окрім початкової та кінцевої частині слова, редукції підлягають навіть частини слова, які знаходяться в середині, наприклад:

«*I wouldn't be s'prised to see it wag its tail*» [127, p. 25].

«– *Я б не здивувався, коли б він раптом замахав хвостом*» [124].

Тут прикметник *s'prised* редукований від *surprised*, тобто літери *ur* підлягли усіченню. В українській мові воно має еквівалент у вигляді *здивованийий*, але в тексті перекладу ми бачимо використання граматичної трансформації, тобто зміни частини мови:

s'prised (Adj) – [здивованийий] – *здивуватися* (V)

Як бачимо, прикметник *s'prised* було передано через дієслово *здивуватися*.

Окрім усічення частини слова, Джек Лондон передає місцевий діалект за допомогою різних порушень у вимові (зміни голосних, додавання приголосних), наприклад додавання літери *a-* на початку слова, що створює ефект подовження звуку:

«*Henry, I was a-thinkin' what a blame sight luckier he is than you an' me'll ever be*» [127, p. 9].

«*Я оце думаю, Генрі, що він значно щасливіший, ніж ми з тобою*» [124].

Тут до національно-культурної специфіки відноситься особлива вимова слова *a-thinkin'*. В українському перекладі ми бачимо застосування компенсації у вигляді підсилювача *оце*:

a-thinkin' – *оце* думаю

Така фонетична особливість виявилась досить типовою для твору Дж. Лондона і літера *a-* сполучується з іншими словами, наприклад:

«*Henry,*» *said the other, munching with deliberation the beans he was eating, "did you happen to notice the way them dogs kicked up when I was a-feedin' 'em?"*» [127, p. 7].

«Генрі, – сказав той, старанно пережовуючи боби, – ти часом не звернув уваги, як собаки гризлись, коли я їх *годував?*» [124].

a-feedin' – feeding

Це дієслово зафіксоване в українському словнику як годувати, що і представлено в тексті перекладу:

a-feedin' – годувати

«*What gets me, Henry, is what a chap like this, that's a lord or something in his own country, and that's never had to bother about grub nor blankets; why he comes **a-buttin'** round the Godforsaken ends of the earth-that's what I can't exactly see*» [127, p. 10].

«Ніяк не доберу, Генрі, чого такий чоловік, як оцей, що на батьківщині в себе був лордом абощо і ніколи не мусив дбати ні про їжу, ні про одяг, – чого він заперся сюди, на цей Богом забутий край світу? Цього я ніяк не збагну» [124].

Тут також лексема *a-buttin'* створена на базі дієслова *butting*, яке перекладається як *торцювання*, але в тексті перекладу воно відсутнє, тобто було застосовано вилучення.

За нашими спостереженнями, усі лексеми, які мали написання на початку літеру *a-* відносяться до класу дієслів: *a-feedin'*, *a-thinkin'*, *a-buttin'*, *a-sittin'*, *a-done*, *a-holdin'*, *a-goin'*, *a-trembling*, *a-sellin'*.

Цікаво, що майже усі дієслова, які закінчуються на суфікс *-ing*, у творі Дж. Лондона позбулися цього суфікса у вигляді знаку апострофа.

«*An' I **wisht** this cold snap'd break,*» he went on. «*It's ben fifty below for two weeks now. An' I **wisht** I'd never started on this trip, Henry. I don't like the looks of it. I don't feel right, somehow. An' while I'm **wishin'**, I **wisht** the trip was over an' done with, an' you an' me a-sittin' by the fire in Fort McGurry just about now an' playing cribbage-that's what I **wisht*** » [127, p. 11].

«– Та **хоч би** вже цей мороз пересівся! – заговорив він знову – Ось уже два тижні все п'ятдесят градусів. І чого це я подався в цю подорож? Не до душі вона мені, Генрі. Щось воно не зовсім гаразд. Коли б уже швидше приїхати, і хай йому грець. Оце б сиділи тепер коло вогню у форті Мак-Геррі й грали б собі в крибедж. **Добре було б!**» [124].

Дієслово *wisht* є невірним у написанні, де кінцева літера *t* – зайва. Цікаво, що у продовж усього твору це дієслово у прямій мові вживалось постійно в одній невірній формі. В українській мові воно має офіційний відповідник у вигляді *бажати, хотіти*.

Як видно, в тексті перекладу відсутній навіть один відповідник, усі приклади вживання дієслова *wisht* були передані до тексту перекладу за допомогою різноманітних трансформацій. Так, наприклад перше входження дієслова *wisht* передано лексичною заміною – *хоч би; було б*.

Ще одна цікава інтерпретація вже наявного в англійській мові слова, але яке передано з відхиленнями від норми – *yelpin'*, наприклад:

*«I bet he was **yelpin'** as he went down their throats, damn 'em!»* [127, p. 13].

*«Я певен, що він **скавучав** у них клятих у горлянці!»* [124].

yelpin' – yelling

Тут дієслово *yelpin'* має повну форму *yelling*, що в українській мові передається як *кричати*. В тексті перекладу використано конкретизацію, оскільки мова йшла про собаку, а як відомо, собаки не кричать як люди, а скавучать:

yelpin' – [кричати] – скавучати

*«Swallow a spoonful of **sody**, an' you'll sweeten up wonderful an' be more pleasant company* [127, p. 15].

*«Проковтни ложку **соду** – і як рукою зніме, та й мені з тобою веселіш буде»* [124].

sody – soda

У наведеному прикладі іменник *sody* – це своєрідний варіант офіційного іменника *soda*. В тексті перекладу бачимо використання словникового відповідника *сода*:

sody – сода

*«**Mebbe** you'll need that in your business,» Henry said»* [127, p. 22].

*«– **Можє**, це тобі придасться! – гукнув Генрі»* [124].

Тут прислівник *mebbe* – це розмовний варіант прислівника *maybe*:

mebbe – maybe

В українській мові перекладається як *можливо, може*, а значить в тексті перекладу він був переданий за допомогою українського відповідника:

Mebbe – може

В такому вигляді ця лексема зустрічається лише двічі у повісті, і в обох випадках перекладач застосовує український відповідник:

«*Mebbe he is going to die*» [127, р. 234].

«*Можє, він і здохне без вас*» [124].

«*If that pack ever starts to jump you, them three cartridges'd be **wuth** no more'n three whoops in hell*» [127, р.2].

«– *Як накинеться на тебе ціла згряя, то три твої набойі допоможуть, як мертвому кадило*» [124].

У цьому прикладі прийменник *wuth* – це змінений дійсний англійський прийменник *with*:

wuth – *with*

В українському перекладі усе речення піддалося повному перетворенню, а отже прийменник *wuth* відсутній у перекладі.

«*Oh, **shet** up your croakin'. You make me all-fired tired*» [127, р. 27].

«– *Чи ти коли **перестанеш** скімлити? Вже слухати набридло!*» [124].

Фразове дієслово *shet up* – це видозмінене фразове дієслово *shut up*:

shet up – *shut up*

В українській мові *shut up* передається як *замовкнути*, що в тексті перекладу передано за допомогою лексичної заміни:

shet up – [замовкнути] – *перестати*

«*What **d'ye** think?*» *Scott queried eagerly*» [127, р. 213].

«– *А чом би й ні? – розохотився Скотт, але зараз же розчаровано похитав головою*» [124].

Тут займенник *ye* – це видозмінена форма займенника *you*:

ye – *you*

В українському перекладі воно було вилучене через повну трансформацію речення.

Як у випадку сполучника *than*, який вживається лише як частина порівняння *more'n*, конструкція *d'ye* є сталою у повісті, де *d* – це допоміжне дієслово *do*, а *ye* – це *you*:

«*What d'ye say?*» [127, р. 26].

«*Що ти скажеш?*» [124].

У цьому прикладі аналізований елемент передано калькуванням:

ye say – *ти скажеш*

«*D'ye want to look at 'em?*» [127, р. 8].

«*Коли хочеш, можу показати*» [124].

Тут конструкцію *D'ye* передано за допомогою вилучення прийменника *ye* та компенсацією у вигляді закінчення дієслова:

ye want – *хочеш* (в значенні ТИ хочеш)

Інша лексема, яка було видозмінена – *jes'*:

«*They jes' swallowed 'm alive*» [127, р. 13].

«– *Вони його живцем проковтнули*» [124].

Тут прислівник *jes'* – це видозмінений прислівник *just*:

jes' – *just*

У наведеному прикладі прислівник *jes'* був вилучений.

«*You jes' shut up now, an' go to sleep, an' you'll be all hunkydory in the mornin'*» [127, р.].

«*Краще мовчи й укладайся, а завтра встанеш здоровісінький*» [124].

У цьому фрагменті твору Дж. Лондона, прислівник *jes'* передано до українського тексту за допомогою лексичної заміни:

jes' – [лише, зараз, щойно, тільки, саме] – краще

Таким чином, у повісті Дж. Лондона «Біле Ікло» особливості лексики з національно-культурною специфікою на фонетичному рівні виражені, перш за все, усиченням. Тобто, в усному мовленні жителів Аляски на початку ХХ століття не вимовляють більшості суфіксів, префіксів та навіть інфіксів. Найчастіше усикалися підлягають:

– суфікси *-g* та *-d*;

- префікси *th-*, *tha-*, *in-*, *hi-*, *i-*;
- інфікси *-ur-* тощо.

Усікалися навіть повні слова, такі особовий займенник однини *it*, прийменник *than*.

Також до фонетичних особливостей слід віднести зміну літери, причому в аналізованому творі було встановлено велику кількість таких змін: *u* на *e*; *i* на *u*; *a* на *e*; *a* на *y*; *y* на *b*; *l* на *p*. А також додавання літери «*a*-» на початку слова.

Фонетичні особливості північноамериканського діалекту перекладач повністю проігнорував, передаючи у більшості випадків лише значення слова, тобто застосовуючи буквальний переклад.

Канадський діалект. Канадський діалект в повісті «Поклик пращурів» – це суміш північноамериканського діалекту і французької мови, тому відхилення від літературної мови в певних прикладах збігаються із вже розглянутими. Так, усічення в цьому діалекті, як і в північноамериканському – найпоширеніша фонетична особливість. Усічення торкаються і препозитивної частини слова, і постпозитивної. Більшість усічень автор позначає апострофом.

I. Усічення.

1. Усічення препозитивної частини слова. В аналізованому творі виявлено два види усічення – *hi-* та *a-*. Оскільки препозитивного усічення зафіксовано лише у двох випадках, розглянемо кожний детальніше.

Усічення препозитивної частини присвійного займенника третьої особи однини *him*:

'm – him

Цей тип усічення зустрічається декілька разів у творі. Але прийом перекладу майже ніколи не повторюється. Так, для перекладу усіченого «*'m*», Роман Ключко нехтує його фонетичної особливістю і застосовує три прийоми перекладу:

1) Передача буквального сенсу:

«*“Twist it, an’ you’ll choke ‘m plentee,” said Manuel, and the stranger grunted a ready affirmative*» [126, p. 7].

«– Крутнеш і добряче **його** придушиш, – сказав Мануель, і незнайомиць ствердно буркнув» [125, с. 8].

‘m – [him] – його

2) Лексична заміна:

«“I’m takin’ ‘m up for the boss to Frisco. A crack dog-doctor there thinks that he can cure ‘m”» [126, р. 8].

«Везу **пса** для боса до Фріско. Є там один пришепенуватий собачий лікар, думає, що **його** вилікує» [125, с. 9].

‘m – [him] – [його] – заміна на «пес», оскільки за контекстом, під «him» малося на увазі пес (головний герой повісті).

3) Вилучення:

« “You might wrap up the goods before you deliver ‘m,” the stranger said gruffly, and Manuel doubled a piece of stout rope around Buck’s neck under the collar» [126, р. 7].

«– Міг би й упакувати товар перед доставкою, – похмуро сказав незнайомиць, і Мануель обгорнув шматок товстої мотузки навколо Бакового нашійника» [125, с. 8].

Тут взагалі аналізована лексема не передана в перекладі.

Усічення препозитивної частини «**a-**» прислівника *away*:

‘way – **a**way

Зустрічається лише один раз:

«“Go ‘way, Chook!” he cried, but Buck refused to budge» [126, р. 37].

«**Геть звідси**, курча! – крикнув, але Бак не зрушив з місця» [125, с. 46].

В українському тексті передано за допомогою еквіваленту виразу:

go ‘way – [go away] – [йди геть] – **геть звідси** (контекстуальна адаптація)

2. Усічення середини слова. Таке усічення спостерігається в шести словах (*anyt’ing, nyt’ing, t’eef, t’ink, t’ousand, t’ree, t’row, w’en*), які мають одну схожість – у творі Джека Лондона всередині усікаються літера – «**-h-**», яка функціонує у сполученні із літерою «**-t-**», що утворює словосполучення «**th**». Таке усічення можна пояснити тим, що у французькій мові літера «**h**», – німа, її не вимовляють. А

оскільки канадський діалект – це суміш французької мови та англійської, тому таке явище відповідає законам французької мови. Наведемо приклади цих слів та їх український переклад.

«“*One in ten t'ousand,*” he commented mentally» [126, p. 13].

«“*Один із десяти тисяч*”, – зауважив подумки» [125, с. 15].

t'ousand – [thousand] – [тисяча] – *тисяч* (контекстуальна адаптація)

Як бачимо, Роман Ключко вдається до буквального перекладу, тобто передає сенс слова, а не його фонетичну особливість:

«“*T'ree vair' good dogs,*” François told Perrault”» [126, p. 17].

«– *Три чудові собаки*, – сказав Франсуа Перро» [125, с. 20].

t'ree – [three] – *три*

«“*T'row down de club,*” Perrault commanded» [126, p. 38].

«– *Кинь кийок*, – наказав Перро» [125, с. 47].

t'row – [throw] – [кидати] – *кинь* (контекстуальна адаптація)

Але було одне виключення, коли літера «h» вилучалася всередині слова, але без літери «t». Такий метод січення зафіксовано у двох словах *w'en* та *wot*:

«*I spik true w'en I say dat Buck two devils*”» [126, p. 37].

«*Правда ж, що в цьому Бакові сидять два дияволи*» [125, с. 45].

w'en – [when] – [коли] – **0** (вилучення)

Нажаль, через перетворення частини речення, аналізована лексема була вилучена в перекладі.

«*Wot you say, Perrault?*”» [126, p. 39].

«*Що скажеш, Перро?*» [125, с. 48].

В аналізованому творі встановлено шість прикладів із цією лексемою, де п'ять передано за допомогою словникового відповідника:

wot – [what] – *що*

І лише один – за допомогою перетворення:

“*He's no slouch at dog-breakin', that's wot I say,*” one of the men on the wall cried enthusiastically» [126, p. 11].

«—А він, я **вам** скажу, мастак собак приборкувати, - захоплено вигукнув один з чоловіків, які сиділи на мурі» [125, с.13].

wot – [w**h**at] – [що] – *вам*

Також в середні слова усікається літера «-с-», наприклад:

«*I tich heem **queek** as nyt 'ing*» [126, р. 17].

«*Я навчу його **швидкості***» [125, с. 20].

queek – [qu**i**ck] – *швидко; швидкий*

Цікаво, що в англійській мові одне і теж слово може виражатися в різних частинах мови, як у цьому випадку, коли лексема може бути і як прикметником, так і прислівником. Але в тексті перекладу бачимо зовсім іншу частину мови – іменник, тому таким прийом перекладу називається лексична трансформація у вигляді транспозиції (зміна частини мови):

queek (прислівник) – *швидкості* (іменник)

3. Усічення постпозитивної частини слова. За кількістю встановлених прикладів, найчастіше усікалась кінцева частина слова. Усіченою підлягали як приголосні «-**d**», «-**t**», «-**g**», «-**y**», так і голосна «-**e**».

Серед приголосних усічень, найбільше було слів із усіченою «-**g**»: *breakin'*, *seein'*, *stuffin'*, *takin'*. Розглянемо декілька прикладів:

«“*I'm **takin'** 'm up for the boss to 'Frisco. A crack dog-doctor there thinks that he can cure 'm*”» [126, р. 8].

«**Везу** пса для боса до Фріско. Є там один пришелепенуватий собачий лікар, думає, що його вилікує» [125, с. 9].

takin' – [tak**i**ng] – [брати] – *везти*

У цьому прикладі вжито лексичну заміну.

“*He's no slouch at dog-**breakin'**, that's wot I say,*” one of the men on the wall *cried enthusiastically*» [126, р. 11].

«—А він, я **вам** скажу, мастак собак **приборкувати**, - захоплено вигукнув один з чоловіків, які сиділи на мурі» [125, с.13].

breakin' – [br**e**aking] – [ламання] – *приборкувати*

Через трансформацію речення, аналізовану лексему було повністю трансформовано. Схожу ситуацію бачимо і в наступному прикладі:

«“*And seein’ it’s government money, you ain’t got no kick coming, eh, Perrault?*”» [126, p. 12].

«–*Раз це урядові гроші, то й копняка тобі за такі витрати не дадуть, еге ж, Перро?*» [125, с. 15].

seein’ – [seeing] – [бачачи] – *раз*

Постпозитивному усіченню підлягала також літера «-*d*», яка зустрічалась лише у двох словах – *an’* та *frien’s*. Розглянемо приклади їх перекладу:

«“*An’ of course the dogs can hike along all day with that contraption behind them,*” affirmed a second of the men» [126, p. 47].

«– *I, звичайно, собаки зможуть увесь день мчати з отакою штуковиною, – заявив другий чоловік*» [125, с. 59].

«“*An’ now we make good time. No more Spitz, no more trouble, sure*”» [126, p. 37].

an’ – [and] – *i*

У наведеному прикладі вжито буквальний переклад.

«*Тепер ми швидко доїдемо. Нема Шпіца – нема проблем, це точно*» [125, с. 45].

an’ – [and] – *0*

А тут взагалі вилучений з тексту перекладу.

Як свідчать приклади, одна і та ж лексема, з однаковою трансформацією (усічення кінцевої літери «-*d*») перекладається різними прийомами, тобто у перекладача відсутній єдиний алгоритм перекладу тих чи інших явищ.

«“*Ah, my frien’s,*” he said softly, “*mebbe it mek you mad dog, dose many bites*”» [126, p. 27].

«– *Ах, друзяки, – сказав лагідно, – стільки укусів можуть зробити вас скаженими*» [125, с. 32].

frien’s – [friends] – [друзі] – *друзяки*

У цьому прикладі було вжито лексичну заміну у вигляді розмовної лексики, але фонетична особливість не була врахована. Тобто, перекладач намагався передати художню цінність твору, але не фонетичну його особливість.

Також усіченню підлягала літера «-t» у двох словах *las'* та *res'*, які зустрічається в одному реченні:

«“*Dis is de las'. Den we get one long res'. Eh? For sure. One bully long res'*» [126, р. 46].

«– Це вже **востаннє**. Потім у нас буде довгий **відпочинок**. Га? Точно. Чудовий довгий **відпочинок**» [125, с. 57].

las' – [last] – **востаннє**

res – [rest] – **відпочинок**

Обидві лексеми передано словниковим відповідником.

Усічення закінчення «-y» зустрічається лише в одному слові – *vair'* у виразі «*lak hell*» (like hell):

«“*T'ree vair' good dogs,*” *François told Perrault*» [126, р. 17].

«– Три чудові собаки, – сказав Франсуа Перро» [125, с. 20].

vair' – [very] – [дуже] – **0**

Як бачимо, англійський прислівник «*vair'*» був вилучений з перекладу.

Також були зафіксовані усічення голосної «-e» у таких словах, як *lak*, *tam*, *mek*, *gif*. Розглянемо приклади перекладу детальніше:

Лексема «**lak**» зазнали низку перетворень, але зараз ми розглядаємо її як предмет усічення постпозитивної частини, а саме закінчення «-e». В самому творі було встановлено чотири приклади вжитку цієї лексеми, але як частини виразу «**lak hell**». Цікаво, що воно було передано різними способами:

1) словниковий відповідник:

“*An' dat Buck fight lak two hells,*” *was François's answer*» [126, р. 37].

– А Бак – **як** два чорти, – відповів Франсуа» [125, с. 45].

lak – [like] – **як**

2) диференціація значення:

«*“Dat Spitz fight lak hell,” said Perrault, as he surveyed the gaping rips and cuts*» [126, p. 37].

«– *А Шпіц бився, мов чорт, – сказав Перро, оглядаючи розриви та порізи*» [125, с. 45].

lak hell – [like] – [як, мов, немов, мовби, мовбито, ніби, наче, неначе, начебто, неначебто, буцім, буцімто, гейби] – **мов**

3) фразеологічний відповідник:

«*“Dat Buck, heem pool lak hell*» [126, p. 17].

«*Цей Бак до біса крутий*» [125, с. 20].

lak hell – [like hell] – [як пекло] – до біса

4) повне перетворення:

«*Lissen: some dam fine day heem get mad lak hell an’ den heem chew dat Spitz all up an’ spit heem out on de snow*» [126, p. 29].

«*Послухай мене: одного чортового дня він збіситься так, що пережує цього Шпіца і виплюне на сніг*» [125, с. 36].

lak hell – [like hell] – [як пекло] – збіситься

Схожу трансформацію пережив і іменник «*tam*»:

«*“All de tam I watch dat Buck I know for sure”*» [126, p. 29].

«*Я за ним дивлюся і впевнений у цьому*» [125, с. 36].

tam – [time] – [час] – 0

Нажаль тут текст перекладу зазнав повної трансформації, а тому аналізована лексема була вилучена з перекладу.

«*“Ah, my frien’s,” he said softly, “mebbe it mek you mad dog, dose many bites!»*» [126, p. 27].

«– *Ах, друзяки, – сказав лагідно, – стільки укусів можуть зробити вас скаженими. Може, ви всі оскаженієте, чорт забирай!*» [125, с. 32].

mek – [make] – зробити

Як видно, в перекладі було застосовано словниковий відповідник.

Останнє слово, в якому було усічене закінчення «-e» – «*gif*»:

« *“Gif it to heem, by Gar! Gif it to heem, the dirty t’eef!”* » [126, p. 25].

«– *Дай* йому як слід, чорт забирай! *Дай* йому, злодюзі паршивому!» [125, с. 30].

gif – [give] – дай

Тут також перекладач вдається до підбору словникового відповідника.

II. Додавання літер.

Окрім усічення виявлено додавання літер. Розглянемо кожний приклад.

Додавання літери «-e» у слові «*nevaire*». Таке додавання зафіксовано лише два рази в одному фрагменті:

« “*Nevaire such a dog as dat Buck!*” he cried. “No, *nevaire!*» [126, р. 39].

«– *Ніколи* ще не бачив такого собаку, як цей Бак! Ні, ніколи!» [125, с. 48].

nevaire – [never] – ніколи

Як бачимо, літера «-e» виявилась. Такий хід був зроблений для передачі особливості вимови канадського діалекту. В перекладі було вжито словниковий відповідник.

Інше слово, яке підлягало трансформації у творі Дж. Лондона – «*mineself*», де в середині слова додатковими виявилися одразу дві літери: «*ne*»:

«*I t’ink so mineself,*” Hans affirmed» [126, р. 78].

«*Це точно, – підтвердив Ганс*» [125, с. 98].

mineself – [myself] – [себе, сам, один] – 0

Як і у більшості випадків, перекладач вдався до повної трансформації речення, що автоматично вилучило зворотній займенник *mineself*.

III. Заміна літер.

Серед заміни літер встановлено зміну голосних, приголосних та навіть сполучень літер. За нашими спостереженнями виявлено певні закономірності:

i – [ee] – таких слів виявилось чотири – *heet, keel, plentee, queek*, наприклад:

«“*Dat Buck, heet pool lak hell. I tich heet queek as nyt’ing*”» [126, р. 17].

«– *Цей Бак до біса крутий. Я навчу його швидкості*» [125, с. 20].

Як бачимо, два ідентичні слова були передані різними прийомами перекладу:

1) вилучення як результат повного перетворення:

heet – [him] – [його] – 0;

2) підбір словникового відповідника:

heet – [him] – його

a – [e] – таких слів виявилось три – *mek*, *plentee*, *mebbe*, наприклад:

«“*Ah, my frien’s,*” *he said softly, “mebbe it mek you mad dog, dose many bites!*» [126, p. 27].

«– *Ах, друзяки, – сказав лагідно, – стільки укусів можуть зробити вас скаженими. Може, ви всі оскаженісте, чорт забирай!* [125, с. 32].

У цьому фрагменті вжито одразу дві лексеми із однаковою заміною, але передані нарізно.

1) вилучення як результат повного перетворення:

mebbe – [maybe] – [можливо] – 0;

2) підбір словникового відповідника:

mek – [make] – зробити

i – [a] – таких слів виявилось два – *tam*, *lak*, наприклад:

«“*All de tam I watch dat Buck I know for sure*”» [126, p. 29].

«*Я за ним дивлюся і впевнений у цьому*» [125, с. 36].

tam – [time] – [час] – 0

Через перетворення тексту перекладу, аналізована лексема була вилучена.

e – [ai] – таких слів виявилось два – *vair’*, *nevaire*, наприклад:

«“*Nevaire such a dog as dat Buck!*” *he cried. “No, nevaire!*» [126, p. 39].

«– *Ніколи ще не бачив такого собаку, як цей Бак! Ні, ніколи!*» [125, с. 48].

nevaire – [never] – ніколи

Тут було вжито словниковий відповідник.

ea – [i] – таких слів виявилось два – *spik*, *tich*, наприклад:

«*I spik true w’en I say dat Buck two devils*”» [126, p. 37].

«*Правда ж, що в цьому Бакові сидять два дияволи*» [125, с. 45].

spik – [speak] – [говорити] – 0

Як бачимо, дієслово *spik* є частиною фразеологізму *spik true*, тому в перекладі воно передано букввальним перекладом:

spik true – [speak true] – [говорити правду] – правда

th – [d] – таких слів виявилось два: *dat, de*, наприклад:

«*“Dat Buck, heem pool lak hell”*» [126, р. 17].

«– *Цей Бак до біса крутий*» [125, с. 20].

dat – [that] – *цей*

Вказівний займенник передано за допомогою словникового відповідника.

Ми розглянули заміну літер, які повторювалися принаймні декілька разів, що є доказом системності такої вимови. Наведемо перелік тих замін, які були вжиті лише раз в аналізованому творі: а – [o] – *wot* [what]; u – [o] – *moch* [much]; o – [a] – *Gad* [God]; o – [ay] – *nay* [no]; y – [b] – *mebbe* [maybe]; p – [b] – *py* [by]; t – [s] – *lissen* [listen]; v – [f] – *gif* [give].

Також слід зазначити, що в розмовній мові зустрічається телескопія (поєднання слів до купи). Таких прикладів знайдено два – *druther* та *outa*.

«*“Druther break cayuses any day, and twice on Sundays,” was the reply of the driver, as he climbed on the wagon and started the horses*» [126, р. 11].

«– *Линіє кеюзів * об’їжджати коли завгодно й у неділю двічі, – відповів візник, залізши на фургон і смикнувши віжки*» [125, с. 13].

druther – [I would rather] – [я б краще] – *лініє*

Як бачимо, одне слово *druther* охопило одразу три – *I would rather*, яке передано також лаконічно, як і оригінал – одним словом, що виражає буквальный сенс, тобто вжито буквальный переклад.

«*Be a bad dog, and I’ll whale the stuffin’ outa you*» [126, р. 12].

«*Будеш поганим – я тебе на порох зімру*» [125, с. 14].

outa – [out of] – [з] – *0*

Тут одне слово охопило *outa* два – *out of*, яке в тексті перекладу через фразеологізм «*I’ll whale the stuffin’ outa you*», де аналізована лексема є частиною, передано українським фразеологічним еквівалентом.

Отже, канадський діалект у повісті Дж. Лондона «Поклик предків» виявився досить насичений на фонетичні та лексичні особливості. Перш за все, це французьке звучання, коли англійський звук [θ] (*th*), який відсутній у французькій мові, замінено на *d* або *t*. Літера *h* не вимовляється у французькій мові, тому вона

опускається у вимові канадців. Закінчення також усікалися, оскільки у французькій мові більшість приголосних не вимовляються наприкінці (*d, t, g, y, e*). Зафіксовано багато аномалій у вимові голосних: *e – [ai]*, *ea – [i]*, *i – [ee]*, *i – [a]*, *a – [e]*, *a – [o]*, *o – [a]*, *o – [ay]*, *u – [o]*. Також зафіксовано вживання телескопії – поєднання слів (*druther, outa*).

3.2. Передача реалій українською мовою

Реалія займає одне з основних місць в системі літературно-маркованої лексики, оскільки саме реалії надають можливість відчутти різницю або схожість з іншими культурами. Що стосується творів Джека Лондона, то їх особливість полягає в часовій та географічній віддаленості від сучасної України. Саме на цьому контрасті можна показати та описати культуру американців початку ХХ століття, які шукали кращого життя та швидких заробітків. Цікаво, що люди в аналізованих творах письменника стоять на задньому плані, а от тварини позиціонуються як головні герої («Біле Ікло» та «Поклики пращурів»). Важливо зазначити, що повісті Джека Лондона – це продукт його власних реальних спостережень. Він сам приймав участь у пошуках золота в часи «золотої лихоманки» і подорожував Америкою та Канадою, що надає його творам історичної цінності, адже описуваний ним побут – це реальність Північної Америки (Аляска) та Північно-Західної Канади кінця ХІХ – початок ХХ століття.

Отже, за тематикою можна поділити реалії на дві великі групи – *природні* та *антропомічні* реалії. Розглянемо кожну групу детальніше.

Антропонімічні реалії. До цієї групи ми відносимо усі реалії, пов'язані із діяльністю людини. У повістях Дж. Лондона описуються події в 1896–1899 років, часи, коли почали активно добувати золото на території Аляски та Північно-Західної Канади (регіон Клондайк). До цих країв збирався люд з усієї планети, тому їх побут був імпровізованим набором для виживання. Це важко назвати одвічно американськими або канадськими реаліями, але все ж таки вони описують побут тих часів і людей, які опинилися в одному місці з однією метою – знайти якомога більше

золота. Отже, серед антропонімічних реалій можна виділити реалії побуду: одяг, їжа, інструменти, транспортний засіб тощо.

Оскільки більша частина подій відбувається в зимову пору року, то і одяг там переважно зимовий. Джек Лондон інколи описує загальними лексемами, але є в його описі і більш конкретні лексеми. Розглянемо усі варіації.

«*Several hundred men, furred and mittened, banked around the sled within easy distance*» [126, p. 67].

«*Кількасот чоловіків у шубах та рукавицях оточили сани Метьюсона*» [125, с. 85].

Загальний вигляд тамтешні копачі золота мали звичайний для холодної місцевості – носили шуби та рукавиці, які були зроблені переважно з хутра та шкіри. У цьому прикладі автор не надає специфічних назв цьому одягу, а обмежується лише загальними прикметниками *furred* та *mittened*. Якщо звернутися до тлумачного англомовного словнику Collins Dictionary [134], то побачимо, що існує два варіанти – британський та американський, які однаково пояснюють цю лексему, де головна сема – щось пов'язане із хутром, вона однакова для обох варіантів англійської мови.

Англійський прикметник *furred* в українському варіанті передано за допомогою комбінованого методу перекладу:

1) граматична трансформація – зміна частини мови, а саме прикметник трансформовано в іменник: *furred* (прикметник) – *шуба* (іменник);

2) лексична трансформація – конкретизація, зміна матеріалу на виріб з нього зроблений: *furred* (щось з хутра) – *шуба* (річ, створена з хутра).

Схожу ситуацію бачимо із наступною лексемою *mittened* – прикметник, наявність рукавиць на руці або руках [134]. В українському перекладі він також зазнав низку трансформацій:

1) граматична трансформація – зміна частини мови, а саме прикметник трансформовано в іменник: *mittened* (прикметник) – *рукавиця* (іменник);

2) лексична трансформація: *mittened* (одягнений в рукавиці) – *рукавиця* (сама річ).

Взагалі, такий атрибут, як *рукавички* важливий для суворої зими на Півночі Америка та Північно-Західної Канади. Тому логічно, що вони зустрічаються усіх аналізованих творах:

«*His stout mittens temporarily protected his hands, and he scooped live coals into the air in all directions, until the campfire took on the semblance of a volcano*» [127, р. 39].

«*Грубі рукавиці деякий час захищали його руки під вогню, і він цілими пригорщами ханав жар і розкидав його на всі боки*» [124].

Тут вже сам виріб вжито у вигляді іменника:

mittens – тип рукавиці з однією частиною для всіх пальців і окремою частиною для великого пальця [133].

В українському тексті передано за допомогою словникового відповідника: *mittens* – *рукавички*.

І якщо у попередніх прикладах ми бачимо загальні назви, то у наступному письменник конкретизує матеріал, з якого зроблені рукавички:

«*A whisper of the gold-rush had reached his ears, and he had come with several bales of furs, and another of gut-sewn mittens and moccasins*» [127, р. 171].

«*Чутка про золоту лихоманку дійшла і йому до вух, і він привіз із собою кілька паків хутра, а також паку рукавиць і мокасинів, позшиваних кишками*» [124].

Тут вже ми бачимо такий вид рукавичок, як *gut-sewn mittens*. Нажаль у словниках це поняття відсутнє, але при аналізі кожного з елементів, вдається з'ясувати наступне:

gut – довга трубка в тілі людини або тварини, по якій рухається їжа в процесі перетравлення їжі, тобто кишка [133].

sewn – дієприкметник від дієслова *to sew*, тобто зшитий [133].

Отже, за допомогою поелементного аналізу з'ясовано, що *gut-sewn mittens* – це рукавички, зроблені із кишок тварин. В українському тексті ми бачимо, що вжито низку трансформацій:

1) додавання іменника «паку»: *gut-sewn mittens* – *паку рукавиць*;

2) описовий переклад: *gut-sewn mittens* – *паку рукавиць, позшиваних кишками*;

3) зміна місця в реченні – *gut-sewn mittens and moccasins* – *паку рукавиць і мокасинів, позшиваних кишками*. Пояснювальна частина *позшиваних кишками* стоїть в самому кінці речення, що створює невірне сприйняття, тобто читач думає, що це мокасини позшивані кишками або рукавиці та мокасини зшиті між собою кишками, хоча мова йде саме про рукавиці, які виготовлені із кишок.

Майже увесь одяг, описаний у творах, зроблений з частин тварини: хутра, шкіри та навіть нутрощів. Так, у наведеному вище прикладі зазначено, що герой повісті «Біле Ікло» привіз із собою пакунок з хутром, що передано до українського тексту за допомогою калькування

bales of furs – *паків хутра*

«*But at front and rear, unawed and indomitable, toiled the two men who were not yet dead. Their bodies were covered with fur and soft-tanned leather*» [127, p. 5].

«*Та все-таки спереду і ззаду санок ступало двоє невагомних і безстрашних людей, яких ще не здолала смерть. Вони були загорнені в хутра й м'які вичинені шкури*» [124].

Як бачимо, тут також вжито загальні слова *fur* та *soft-tanned leather*, які передано в українському перекладі за допомогою словникових відповідників:

fur – *хутро*;

soft-tanned leather – *м'які вичинені шкури*.

«*Bill had finished his pipe and was helping his companion to spread the bed of fur and blanket upon the spruce boughs which he had laid over the snow before supper*» [127, p. 10].

«*Білл, докуривши люльку, допоміг товаришеві розстелити хутра та укривало на ялиновім гіллі, що він розклав поверх снігу ще перед вечерею*» [124].

У цьому прикладі вже описується постіль, де укривалися знову ж таки хутром. Для перекладу було вжито вилучення:

the bed of fur – [постіль з хутра] – *хутра*

Також у наведеному прикладі зазначено специфічний атрибут, яким користувалися в ті часи переважно чоловіки для куріння – *pipe*. Сам іменник в англомовному тлумачному словнику має багато значень, тому ми розглянемо лише те, яке відповідає контексту:

pipe – коротка вузька трубка з невеликою чашею на одному кінці, що використовується для куріння, зокрема тютюну [133].

В українському словнику є відповідник у вигляді *люлька*, що ми і бачимо в перекладі. Звернемося до словника української мови (СУМ):

Люлька – «приладдя для куріння, що складається з мундштука і чашечки для накладання тютюну» [132].

pipe – *люлька*

Отже, іменник *pipe* було передано за допомогою словникового відповідника

Та в повістях Джека Лондона присутні і більш конкретні реалії, які описують одяг, наприклад взуття, що в аналізованих текстах має декілька назв: *moccasins*, *moose-hide moccasins*, *webbed shoes*, *snowshoes*. Розглянемо переклад кожного з виду.

«*Henry grunted, and began unlacing his moccasins*» [127, р. 10].

«*Генрі щось пробурчав і став розв'язувати мокасини*» [124].

Це слово неоднозначне, оскільки в самих творах письменник не описує детально, що саме він має на увазі, оскільки у словниках надається надто загальне пояснення:

moccasins – це м'які шкіряні туфлі з низьким каблукком і піднятим з'єднанням у верхній передній частині [134].

Тобто, це будь-яке взуття, що виготовлене зі шкіри і має низький каблук.

Сам іменник *moccasin* зафіксований в англо-українському словнику як *мокасини*, а те, що це не український відповідник, вказує тлумачення іменника *мокасини* у словнику української мови:

мокасини – «у північноамериканських індіанців – м'яке взуття із звірячої шкіри, шерстю назовні, часто прикрашене візерунками й малюнками» [132]. Тобто, це запозичене явище з культури північноамериканських індіанців, яке до української мови потрапило за допомогою транскрипції:

moccasins – [mɒkəsɪn] – *мокасини*

Але той факт, що він зафіксований в англо-українському словнику означає, що він має офіційний відповідник, а отже переданий словниковим відповідником: *moccasins* – *мокасини*.

Важливо підкреслити, що сучасне значення слова *moccasins* змістилося, і вже використовується для назви різновиду взуття, яке має уніфіковану форму, тобто загальне поняття *moccasins* стало конкретне в ХХІ столітті.

Але у творах Дж. Лондона присутній один вид мокасинів, який властивий саме Півночі Америки та Північно-Західної Канади – *moose-hide moccasins*:

«*They had eaten a pair of Perrault's moose-hide moccasins, chunks out of the leather traces, and even two feet of lash from the end of François's whip*» [126, p. 27].

«Звірі з'їли пару мокасин Перро з лосячої шкури, великі відрізки шкіряних посторонків і навіть два фути батога Франсуа» [125, с. 32].

Тут ми бачимо опис (*moose-hide moccasins*) взуття та аксесуарів (*the leather traces, whip*).

Нажаль, жоден із наявних англомовних словників не дають визначення усьому поняттю *moose-hide moccasin*, тому для перекладу цієї реалії необхідно проаналізувати кожний елемент окремо, а потім поєднати:

moose – лось;

hide – це шкіра великої тварини, наприклад, корови, коня чи слона, яку можна використовувати для виготовлення шкіри [134];

Отже, прикметник *moose-hide* означає, що мокасини створені на базі шкіри лося, тобто шкіряні мокасини із лося. Важливо зазначити, що це не винахід американців або канадців, а запозичено із культури місцевих мешканців, індіанців, оскільки вони харчувалися дикими лосями, а їх рештки використовували для побуту, як приклад – взуття.

В українському варіанті застосовано комбінований метод перекладу, оскільки поняття *moose-hide moccasins* не зафіксовано в англійсько-українських словниках, але окремо їх елементи присутні.

Препозитивна частина виразу *moose-hide* перекладається як «лосина шкура». В українському перекладі бачимо, що *moose-hide* передано за допомогою описового перекладу:

moose-hide – з лосячої шкури

Отже, для того, аби передати в українському тексті назву взуття «*moose-hide moccasins*» вжито:

1) транскрипція: *moccasin* – [mɔkəsɪn] – мокасини;

2) описовий переклад: *moose-hide* – [лосина шкура] – з лосячої шкури;

3) поєднання усіх елементів: *moose-hide moccasins* – мокасин з лосячої шкури

Інші два приклади відносяться до розряду «аксесуари» та застосовуються для керування нартами: *the leather traces* та *whip*.

Перше знаряддя – *the leather traces* – не має у словнику перекладу як цілого поняття, а лише окремо:

leather – шкіру тварин обробляють з метою її збереження та використовують для виготовлення взуття, сумок, одягу, спорядження [133];

traces – сліди [133].

Цікаво, що в українському перекладі вдало підібрано словниковий відповідник, який з точністю передає значення виразу, а саме: *the leather traces* – *посторонки*, що у СУМ пояснюється наступним чином:

посторонок – «міцний ремінь або мотузок, що з'єднує в упряжці хомут з орчиком» [132].

Тобто, для перекладу вжито словниковий відповідник.

Те ж саме стосується і другого слова – *whip*, який передано також словниковим відповідником:

whip – *батиґ*

whip – шматок шкіри або мотузки, що прикріплюється до палиці, використовується для ударів тварин або людей [133].

батиґ – «прикріплений до держака мотузок або ремінець, яким поганяють тварин; канчук, пуга» [132].

Окрім розглянутих мокасин, у творах Дж. Лондона присутні ще один специфічний вид взуття, який характерний саме для Аляски – снігоступи, що в різних творах, навіть в тексті оригіналу, різнилися (*snowshoes* та *webbed shoes*), але означали одне і теж поняття.

Найкраще в англійській мові цей термін виражений лексемою *snowshoe*, яка присутня в повісті «Біле Ікло» (*White Fang*), але відсутня в інших:

«*He flung it back, so that it struck the sled and bounced along until it fetched up on Bill's snowshoes*» [127, p. 21].

«*Вона вдарилась об санки, відскочила від них і впала просто Біллові на лижви*» [124].

У наведеному прикладі іменник *snowshoes* в англійському словнику означає наступне:

snowshoe – плоска рама з натягнутими на неї ременями з матеріалу, які можна прикріпити до черевика, щоб дозволити людині ходити по снігу, не занурюючи в нього [134].

У самому тексті перекладу ми бачимо лексему *лижва*, що у СУМ трактується як:

лижви – «те саме, що і лижи. Лижи – плоскі, звичайно дерев'яні полози різної довжини, які прикріплюють до ніг для пересування по снігу» [132].

Отже, для перекладу першого прикладу вжито лексичну трансформацію у вигляді генералізації:

snowshoe – [снігоступи] – *лижви*

Але термін *лижви* не розкриває поняття *снігоступи*, оскільки лижи (лижви) створенні для катання по снігу (розважання), в той час, як снігоступи мають іншу мету – полегшення проходу по снігу, аби не зануритися в нього. Саме тому в другому прикладі доданий прикметник *плетена*:

«*They had travelled little more than a hundred yards, when Henry, who was in front, bent down and picked up something with which his snowshoe had collided*» [127, p. 21].

«Пройшли вони ярдів сто, як раптом Генрі, бувши попереду, нагнувся й підняв якусь річ, що потрапила йому під **плетену лижву**» [124].

Тут вже перекладач вказує, що це не просто *лижви*, а *плетені лижви*, тобто вони створені для проходження по снігу, а не для катання на ньому. Отже, в українському тексті вжито додавання:

snowshoe – **плетена лижва**

А от в іншій повісті «Поклик пращурів» (*The Cold of Wild*) замість звичного *snowshoes* Джек Лондон вживає *webbed shoes*:

«As a rule, Perrault travelled ahead of the team, packing the snow with **webbed shoes** to make it easier for them» [126, p.20].

«Зазвичай Перро йшов попереду команди, трамбуючи сніг **перетинчастими черевиками**, щоб їм легше було рухатися» [125, с. 25].

Нажаль в англійських словниках відсутнє поняття «*webbed shoes*», лише їх окремі елементи:

webbed – якщо птах або тварина має перетинчасті лапи, її пальці з'єднані шкірою, щоб допомогти їй під час плавання [133].

shoes – пара чохлів для ніг, як правило, з міцного матеріалу, такого як шкіра, з товстою шкіряною або пластиковою підошвою (= основа) і зазвичай каблуком [133].

В перекладі вжито калькування:

webbed shoes – **перетинчасті черевики**

Але і це не відбиває значення поняття *webbed shoes*, як вказано у самому творі письменника «трамбуючи сніг **перетинчастими черевиками**, щоб їм легше було рухатися», тобто це і є справжні *снігоступи*, які ігнорують перекладачі, що у СУМ має досить загальне тлумачення:

снігоступи – «лижі для пересування по глибокому снігу» [132].

Отже, для перекладу *snowshoes* та *webbed shoes*, які виражають спільне поняття, ми пропонуємо вжити лексему «снігоступи», яка найкраще виражає заявлене значення в аналізованих творах письменника.

Також важливо розглянути найголовніший транспортний засіб на Півночі Америки – *нарти*. В українській мові є точне пояснення цьому терміну:

нарти – «вузькі довгі сани, якими користуються для їзди на оленях та собаках» [132].

В англійській мові існує термін *dog sled* або *dog sleig*, але в аналізованих творах вони позначаються загальним словом *sled*, що має досить загальне значення:

sled – предмет, який використовується для пересування по снігу та льоду з довгими вузькими смужками дерева або металу під ним замість коліс. Це може бути як низька рама, так і транспортний засіб на зразок карети, запряженої кіньми чи собаками [133].

Так, наприклад на початку повість «Біло Ікло», автор надає детальний опис нартам:

«Leather harness was on the dogs, and leather traces attached them to a sled which dragged along behind. The sled was without runners. It was made of stout birch-bark, and its full surface rested on the snow. The front end of the sled was turned up, like a scroll, in order to force down and under the bore of soft snow that surged like a wave before it. On the sled, securely lashed, was a long and narrow oblong box» [127, p. 4].

«На собаках була ремінна упряж з довгими й також ремінними посторонками, прив'язаними до санок, що вони тягли за собою. Санки, зроблені з грубої березової кори, не мали полозків і сунулись по снігу всім днищем. Передок санок було загнуто вгору, як сувій паперу, щоб не вгрузати в сніг, що високою хвилею здіймався перед ними. На санках стояв вузький довгий ящик, міцно до них прив'язаний» [124].

На основі опису, стає зрозумілим, що мова саме про нарти, хоча в українському перекладі зовсім інша лексема у вигляді «санок»:

санки – «те саме, що сани. Сани – зимовий віз на полозах» [132].

Отже, в наведеному перекладі вжито лексичну трансформацію у вигляді генералізації:

the sled – [нарти] – санки

Звернемося до іншого перекладу, вже повісті «Поклик пращурів» 2020 року, де вжито, на наш погляд, коректний переклад у вигляді словникового відповідника –

«нарти». Але перекладач вдається не лише до словникового відповідника, він спочатку пояснює читачу, що таке нарти:

«And as he had seen horses work, so he was set to work, hauling François on a sled to the forest that fringed the valley, and returning with a load of firewood» [126, p. 16].

«І так само, як коні, він мав працювати, тягнучи Франсуа на санках-нартах до лісу, що облямовував долину, та повертаючись із вантажем дров» [125, с. 19].

the sled – [нарти] – санки-нарти

Тобто, перша зустріч у повісті із терміном *нарти* буде асоціюватися у читача із «санями», і вже далі перекладач вдається до словникового відповідника:

«François, guiding the sled at the gee-pole, sometimes exchanged places with him, but not often» [126, p.20].

«Франсуа, який керував нартами за допомогою жердини, іноді мінявся з ним місцями, але нечасто» [125, с. 25].

Як бачимо, тут вжито словниковий відповідник:

the sled – нарти

Інколи в перекладі він вдається до генералізації, аби уникнути повтору:

«Ere they returned to camp he knew enough to stop at “ho,» to go ahead at “mush,» to swing wide on the bends, and to keep clear of the wheeler when the loaded sled shot downhill at their heels» [126, p. 16].

«Ще до того, як вони повернулися до табору, вже знав, що за командою «хо» треба зупинятися, за командою «марш» іти вперед, міг входити у повороти і триматися подалі від корінника, коли навантажені сани мчали вниз» [125, с. 20].

Тобто, у цьому перекладі вжито лексичну трансформацію у вигляді генералізації:

sled – [нарти] – санки

Їжу Джек Лондон описував доволі скупо. Зі сторінок його повістей можна зробити висновок, що люди в 1890х роках в дорозі мали невеликий вибір: консервована їжа, риба, в'ялений лосось, хліб, бекон, болонська ковбаса та у скрутний час – морожена кінська шкура, куплена у місцевих індіанців. Зрозуміло, що така убогість вибору їжі пов'язана, перш за все, часом (1890 роки) та новими

місцями, де ще не жили люди, а лише приїхали тимчасово у пошуках «жовтого металу». Так, найпопулярнішою та найдоступнішою їжею для мандрівників була, звісно, консервація, хоча Дж. Лондон не пояснює, яка саме це консервація:

«*Canned goods* were turned out that made men laugh, for *canned goods* on the *Long Trail* is a thing to dream about» [126, p. 49].

«Викинувши **консерви**, вони викликали у людей регіт, адже **консервована їжа** в довгій дорозі – це мрія мандрівників» [125, с. 61].

canned goods – харчові продукти, консерви – речовина, яка може бути використана або підготовлена до вживання в їжу. Консерви м'ясні – м'ясо, консервоване у консервній банці [133].

У наведеному прикладі для одного і того ж явища вжито два різних прийоми перекладу:

- 1) словниковий відповідник: *canned goods* – **консерви**;
- 2) описовий переклад: *canned goods* – [консерви] – **консервована їжа**.

Також серед їжі зустрічаються вироби із свинини, такі як бекон та болонська ковбаса:

«So saying, he slammed a sack of gold dust of the size of a *bologna sausage* down upon the bar» [126, p. 67].

«Мовивши це, він зі шумом поклав на шинквас мішечок золотого піску завбільшки як **болонська ковбаса**» [125, с. 84].

Лише Вікіпедія надає повне пояснення цій страві, яка пішла з Італії:

bologna sausage – варена ковбаса, що є спрощеною варіацією мортаделли, wrf історично є кулінарним спеціалітетом італійського міста Болонья. На відміну від мортаделли, болонська ковбаса не шпигується кубиками шпику [137].

Як бачимо, в українському тексті вона передана калькуванням:

bologna sausage – **болонська ковбаса**

Але найпопулярнішою стравою є англійський бекон, завезений англійцями та який нині популярний в американській культурі:

«When he saw Pike, one of the new dogs, a clever malingerer and thief, slyly steal a slice of **bacon** when Perrault's back was turned, he duplicated the performance the following day, getting away with the whole chunk» [126, p.21].

«Коли побачив, як Пайк, один із нових собак, кмітливий симулянт та злодюжка, спритно вкрав шматочок **бекону**, поки Перро відвернувся, то наступного дня повторив цей трюк, схопивши увесь шматок» [125, с. 26].

bacon – м'ясо зі спини або боків свині, часто їдять смажене тонкими скибочками [133].

Цікаво, що в українській мові цей термін має трішки інше пояснення:

бекон – «малосольна свинина з туш особливим способом відгодованих молодих свиней» [132].

Як бачимо, в українському тексті було вжито словниковий відповідник, який у свою чергу потрапив транскрипцією:

bacon – ['beɪ.kən] – *бекон*

«On the instant a score of the famished brutes were scrambling for **the bread and bacon**» [126, p.25].

«Два десятки зголоднілих звірюк одразу ж почали битися за **хліб та бекон**» [125, с. 30].

Тут, окрім вже відомого бекону, згадується і хліб, хоча Дж. Лондон не пояснює який самий, тому і переклад був відповідним – словниковий відповідник: *the bread* – хліб.

Оскільки в тій місцевості були водойми наповнені лососем, то досить очікувано, що вони також споживали цю рибу і годували нею своїх собак:

«The pound and a half of **sun-dried salmon**, which was his ration for each day, seemed to go nowhere» [126, p. 21].

«Півтора фунта **в'яленого лосося**, що були його щоденним раціоном, щезали, здавалося, в нікуди» [125, с. 25].

Як і в попередніх прикладах, складні терміни відсутні в офіційних словниках, тому для того, аби з'ясувати прийом перекладу, слід звернутися до англомовного тлумачного словника:

sun-dried – висушені або консервовані під впливом сонця [134].

В українській мові є словниковий відповідник у вигляді прикметника *в'ялений*:

в'ялений – «підсушувати на сонці, на свіжому повітрі що-небудь, роблячи запаси» [132].

Як бачимо, в тексті перекладу застосовано калькування:

sun-dried – *в'ялений*

Цікаво, що і тут одне і теж поняття в тексті оригіналу має дві варіації, так, якщо в повісті «Поклик пращурів» Дж. Лондон пише *sun-dried salmon*, то в повісті «Біле Ікло» – *sun-cured salmon*, наприклад:

«*Then he saw Bill, standing amid the dogs, half triumphant, half crestfallen, in one hand a stout club, in the other the tail and part of the body of a sun-cured salmon*» [127, р. 15].

«*А потім він побачив, що Білл стоїть серед собак, чи то врадуваний, чи то похнюплений, і в одній руці тримає замашного дрючка, а в другій – хвоста в'яленого лосося*» [124].

Хоча на переклад це не вплинуло, в обох випадках вжито калькування:

a sun-cured salmon – *в'ялений лосось*

В самий скрутний час, коли їжа закінчувалася, а недосвідчені мандрівники виявлялися зовсім не готовими до довгого зимового переходу, їм залишалось лише купувати недоїдки у місцевих індіанців:

«*At the Five Fingers the dog-food gave out, and a toothless old squaw offered to trade them a few pounds of frozen horse-hide for the Colt's revolver that kept the big hunting-knife company at Hal's hip*» [126, р. 53].

«*На Файв-Фінгерс собачі харчі закінчились, і беззуба індіанка продала їм кілька фунтів морозеної кінської шкури в обмін на кольт, що висів на стегні Гела разом з великим мисливським ножем*» [125, с. 67].

Як бачимо, тут мова йде про морозену шкуру коня:

horse-hide – шкура коня [134].

В українському тексті вжито калькування:

frozen horse-hide – *морозена кінська шкура*

Окрім їжі тут згадано назва корінних мешканців:

squaw – у минулому люди іноді називали індіанську жінку *скво* [134].

Але в іншому джерелі ця лексема відноситься до пейоративної лексики: англійське слово *squaw* є етнічною та сексуальною лайкою, історично використовувалося для корінних жінок Північної Америки. Сучасне використання цього терміна, особливо нетубільцями, вважається образливим, принизливим, женоненависницьким і расистським [137], тому в перекладі влучно було застосовано буквальний переклад, тобто передали сенс слова, аби не образити жінок індіанської нації:

squaw – [скво] – [індіанська жінка] – *індіанка*

Загальна назва корінних мешканців Північної Америки – *the Indians*, давно занесена до українських словників у вигляді терміну *індіанці*, наприклад:

«*One of the Indians arose and walked over to him and stooped above him*» [127, р. 100].

«*Один з індіанців звівся на ноги, підійшов до вовчати й нагнувся до нього*» [124].

the Indians – люди, які жили в Північній, Південній або Центральній Америці до прибуття європейців, або споріднені з ними люди. Звичайна назва цих груп людей – індіанці [134].

індіанці – «загальна назва корінного населення Америки» [132].

Як бачимо, в перекладі вжито словниковий відповідник:

the Indians – *індіанці*

Знову ж таки, в різних творах Дж. Лондона різняться назва місця помешкання індіанців – *Indian village* та *Indian camp*. Так, у повісті «Поклик пращурів», яка написана в 1903 році вжито *Indian village*:

«*The camp was suddenly discovered to be alive with skulking furry forms – starving huskies, four or five score of them, who had scented the camp from some Indian village*» [126, р. 25].

«Табір раптом наповнився пухнастими істотами; це були голодні хаскі з якогось **індіанського селища**, десь близько сотні, які почули запах табору» [125, с.30].

В українському тексті вжито калькування:

Indian village – *індіанське селище*

А трьома роками пізніше, в 1906 року виходить у світ пригодницька повість «Біле ікло», де вже помешкання індіанців перетворюється на *Indian camp*:

«*But to their nostrils came the myriad smells of an **Indian camp**, carrying a story that was largely incomprehensible to One Eye, but every detail of which the she-wolf knew*» [127, р. 53].

«Іхні ніздрі вдихали безліч всяких запахів **індіанського табору**, які нічого не казали Одноокому, але вовчиці були знайомі до найменших подробиць» [124].

Тут також вжито калькування:

an Indian camp – *індіанський табір*

Слід також розглянути псевдо-назву індіанського плем'я в повісті «Поклик пращурів». Там Джек Лондон вигадує індіанське плем'я «*The Yeehats*. Це смертельне плем'я індіанців-вбивць, які вбивають Джона Торнтона та його друзів. За легендою, Іхети століттями ховалися в лісі, охороняючи там золото і вбиваючи кожного, хто наближається до нього:

«*The Yeehats were dancing about the wreckage of the spruce-bough lodge when they heard a fearful roaring and saw rushing upon them an animal the like of which they had never seen before*» [126, р. 82].

«*Іхети танцювали навколо уламків куреня з ялинових гілок, коли почули жахливий рев і побачили, як на них мчить небачений до того звір.*» [125, с. 104].

Як бачимо, в перекладі вжито адаптоване транскрибування:

Yeehats – [ihets] – *Іхети*

Адаптивне, оскільки множину –s було адаптовано до української граматики у вигляді закінчення –и.

Отже, антропонімічні реалії у творах Джека Лондона різняться своєю різноманітністю. Письменник хоча і не досконало, але все ж таки знайомить читача

із дійсністю Північної Америки кінця ХІХ століття. Тут зустрічаються і опис одягу, взуття, аксесуарів, транспорту у суворих умовах, а також місцеві жителі – індіанці. Для перекладу цієї лексики перекладачі вдаються до різноманітних прийомів: підбір словникового еквіваленту, калькування, буквальний переклад (передача сенсу), транскрипція, лексичні та граматичні трансформації.

Природні реалії. До природних реалій ми відносимо ті реалії, які описують флору й фауну (фітоніми та зооніми) та географічні особливості, що характерні саме для Північної Америки та Північно-Західної Канади (р. Клондайк).

«With the aurora borealis flaming coldly overhead, or the stars leaping in the frost dance, and the land numb and frozen under its pall of snow, this song of the huskies might have been the defiance of life, only it was pitched in minor key, with long-drawn wailings and half-sobs, and was more the pleading of life, the articulate travail of existence» [126, р. 31].

*«У час, коли над головою палав холодний вогонь **полярного сяйва*** або стрибали в морозному танці зірки, а земля лежала німа й замерзла під сніговим саваном, ця пісня хаскі була, мабуть, викликом життя, от тільки виконували її у мінорному ключі, з довгими завиваннями й напівсхлипуваннями, тож вона більше нагадувала скарги на життя і важкі муки існування»* [125, с. 39].

Так, словосполучення *the aurora borealis* – це природне явище, яке існує лише на Північному Полюсі, поруч якого знаходиться Аляска. Тому це словосполучення ми відносимо до поняття реалія.

В англomовному словнику ми бачимо таке пояснення:

the aurora borealis – візерунок різнокольорових вогнів, які іноді можна побачити на нічному небі в найпівнічніших частинах світу [133].

В тексті перекладу вжито саме словниковий відповідник, але із поясненням:

the aurora borealis – **полярне сяйво***

Також, знак «зірочка» в тексті перекладу вказує на пояснення, яке містить наступне:

«Коливна, світна сукупність електричних розрядів, що освітлює північне небо; полярне сяйво має вигляд танцюючих плям та колон світла, які швидко змінюють форму і колір (зелений, червоний, жовтий, синій та фіолетовий)» [125, с. 39].

Але більшість природних реалій – це зооніми, які проживали в сурових лісах Аляски та Північно-Західної Канади. Головною ознакою, яка їх вирізняє із усіх інших відомих тварин – це прикметник *snow*. Так, наприклад у лісах Аляски водяться так звані зяйці-снігоступи. У науковій літературі знаходимо доказ, що він притаманний лише Північній Америці: «*заєць на снігоступах* (*Lepus americanus*), якого також називають заєць-снігоступ, є рослиноїдним ссавцем, що належить до сімейства *Leporidae*. Цей заєць, який походить із Північної Америки, є одним із тридцяти одного виду, що утворює рід Гній . Його ще називають Заєць-снігоступ, особливо в США в англійській формі Заєць-снігоступ, через сліди, які він залишає в снігу задніми лапами» [137].

Але в різних творах, які переклади різні перекладачі, одна і таж реалія передається по-різному. Так, у творі «Біле Ікло», Вероніка Гладка та Катерина Корякіна передали цей зоонім низкою некоректних трансформацій, як граматичних, так і лексичних:

«*He had broken through the melting snow crust, and wallowed, while the snowshoe rabbits had skimmed along on top lightly as ever*» [127, p. 59].

«*Він провалювався на м'якому підталому снігу, а кролик біг по ньому так само легко, як і взимку*» [124].

the snowshoe rabbits – [заєць на снігоступах] – кролик

- граматична трансформація – зміна множини на однину;
- лексична трансформація – генералізація та зміна виду. Так, в тексті оригіналу мова йде про конкретний вид тварини – заєць-снігоступ, а в тексті перекладу вжито загальну назву – «кролик», причому «кролик» і «заєць» – ці різні тварини, і вони відрізняються як зовнішністю, так і місцем проживання. Тому звичне «кролик» для читача – це хибний переклад, який не передає повністю задум автора твору.

А от сучасний переклад Романа Ключко в 2020 року повісті «Поклик пращурів» якраз адекватно передав цю реалію:

«*At the mouth of the Tahkeena, one night after supper, Dub turned up a snowshoe rabbit, blundered it, and missed*» [126, p. 33].

«Одного разу після вечері, у гирлі Техіни, Даб натрапив на зайця-снігоступа, але не встиг його снімати» [125, с. 41].

«*He lay down low to the race, whining eagerly, his splendid body flashing forward, leap by leap, in the wan white moonlight. And leap by leap, like some pale frost wraith, the snowshoe rabbit flashed on ahead*» [126, p. 33].

«І так само, стрибками, ніби якийсь блідий морозний привид, попереду миготів снігоступ» [125, с. 41].

the snowshoe rabbit – заєць-снігоступ, снігоступ

У лісах Північної Америки мешкають птахи, які у творах Дж. Лондона мають назву *snow-birds*, наприклад:

«*He looked outside, and half a dozen snow-birds fluttered across his field of vision*» [127, p. 59].

«Визирнувши надвір і побачивши, як пролетіла в повітрі зграйка снігових подорожників, він схопився, але коли глянув ще раз на самицю, знову ліг і задрімав» [124].

У наведеному прикладі зустрічається реалія, яка відноситься до зоонімів— *snow-birds*. Сама лексема *snow-bird* досить загальна і неоднозначна, оскільки в англійському словнику подано одразу два значення:

1) «будь-який з кількох птахів (наприклад, юнко або польових), яких можна побачити переважно взимку;

2) той, хто подорожує в теплі краї на зиму» [133].

Але як бачимо, *snow-bird* – це загальна назва для будь-яких птахів, які мандрують від сезону до сезону. А от в перекладі застосовано конкретизацію у вигляді назви птахів *снігові подорожники*:

snow-birds – [зимові птахи] – снігові подорожники

У довідковій літературі вдається знайти пояснення щодо цього виду птахів: «інша назва *пуночка* – невеликий птах ряду горобцеподібних, що живе у північній тундрі» [132].

Ми відносимо лексему *snow-bird* до розряду реалії, оскільки ці птахи мешкають в Алясці, а не по всьому світі, тобто місце проживання обмежується Аляскою.

Взагалі, прикметник «*snow*» – це вказівка на географічне розположенням (у нашому випадку Північ Америки).

І якщо у творі «Біле Ікло» Джек Лондон не надає точної назви північних видів птахів, то в у творі «Поклик пращурів» читач знайомиться із північним видом куріпки:

«*He could take a ptarmigan from its nest, kill a rabbit as it slept, and snap in mid air the little chipmunks fleeing a second too late for the trees*» [126, p. 78].

«*Міг витягнути білу куріпку з гнізда, вбити сонного зайця і схопити у стрибку маленьких бурундуків, яким лише секунди не вистачило, щоб добігти до дерев*» [125, с.99].

a ptarmigan – будь-який з кількох арктичних і субарктичних рябчиків роду *Lagopus*, зокрема *L. mutus*, який має біле зимове оперення [134].

З огляду відсутності компетентності в орнітології, ми не можемо точно встановити адекватність перекладу Романа Клочко, оскільки поняття «*a ptarmigan*» в різних джерелах подається то як *куріпка тундрова (полярна)*, то як *біла куріпка*. Тому ми вважаємо, що перекладач вжив словниковий відповідник:

a ptarmigan – біла куріпка

У наведеному прикладі також вжито інша північна тварина – *the chipmunk* – невелика північноамериканська тварина з хутром і темними смугами вздовж спини [133]. Його також передано за допомогою словникового відповідника:

the chipmunk – бурундук

Інша тварина, яка мешкає в лісах північної Америки – це американський лось, який має коротку назву *moose*, наприклад:

«*Then they came upon moose. It was a big bull they first found*» [127, p. 47].

«Вони натрапили на слід лосів. Першого вони спіймали великого лося-самця» [124].

moose – лосі

Як бачимо, цю реалію передано за допомогою словникового відповідника. Але, що він корінний мешканець Північної Америки розповідає словник: *moose* – лось, це великий вид оленів. Лосі мають великі плоскі роги і вони зустрічаються в Північній Європі, Азії та Північній Америці. Деякі британські мовці використовують *moose* для позначення північноамериканського різновиду цієї тварини, а *elk* – для позначення європейських та азіатських сортів [134]. Тобто, *moose* вказує на географічну приналежність (Північна Америка).

Окреме місце посідають собаки. На це вказують головні герої повістей Джека Лондона – Біле Ікло та Бак. Вони представники різних порід, але виконували одне завдання – возити сані на Півночі. На той час це був єдиний доступний сніговий транспорт. Такі собаки мали загальну назву «їздові собаки»:

«*This was the pride that bore up Spitz and made him thrash the sled-dogs who blundered and shirked in the traces or hid away at harness-up time in the morning*» [126, р. 30].

«*То була гордість, що підтримувала Шпіца і змушувала його бити їздових собак, які робили помилки й вислизали з посторонків або ховалися під час запрягання вранці*» [125, с. 37].

Як бачимо, цю назву передано за допомогою словникового відповідника:

the sled-dogs – їздові собаки

Але в залежності від перекладача, прийоми передачі змінювались. Так, у повісті «Біле Ікло», яка перекладалася В. Гладковою та К. Корякіною, це поняття передавалося різноманітними трансформаціями:

1) описовий переклад:

«*It was the she-wolf who had first caught the sound of men's voices and the whining of the sled-dogs; and it was the she-wolf who was first to spring away from the cornered man in his circle of dying flame*» [127, р. 43].

«Вовчиця перша почула людські голоси й скавучання **запряжених собак**, і вона ж перша відскочила від безпорадної людини в колі пригаслого полум'я» [124].

sled-dog – [собака в санях] – [собака запряжена в сані] – *запряжені собаки*

2) конкретизація:

«*Looks for all the world like a big **husky sled-dog**,*” *Bill said*» [127, p. 25].

«– *Як собі хочеш, але це чистий тобі **ескімоський собака**, і то здоровий*, – сказав Білл» [124].

husky sled-dog – [собака, яку використовують ескімоси (північний народ, що мешкає в тундрі)] – *ескімоський собака*

Але найчастіше у творах Джека Лондона зустрічаються специфічний вид собаки – *хаскі*, робочі собаки на Півночі, виведені з вовків, про що читаємо у «Поклик пращурів».

За даними словника Cambridge Dictionary, *husky* – велика собака з довгою густою шерстю, використовувана для тягання саней по снігу [133].

В офіційному українському словнику відсутня лексема *хаскі*, хоча в сучасній українській культурі цей вид собак досить популярний через їх блакитні очі, а тому лексема була запозичена методом транскрипції та увійшла до активного усного вжитку українців. Але через відсутність цього терміну у словнику, ми відносимо цей вид перекладу до транскрипції. Так, у наступному прикладі бачимо:

«*Here and there Buck met Southland dogs, but in the main they were **the wild wolf husky breed***» [126, p. 31].

«*То тут, то там Бак зустрічав собак з Півдня, але переважно це була порода, яка походила від **вовків і хаскі***» [125, с.38].

husky – *хаскі*

Але не завжди цю назву передавали лише транскрипцією. Так, у наступному прикладі перекладач вдається до дисфемізації, тобто перетворення на грубіше слово в тексті перекладі:

«*Hello, you **husky!***” *he called. “Come here, you whatever-your-name-is*» [127, p. 25].

«– *Гей ти, **псюра!*** – гукнув він. – *Ану ходи сюди, як тебе там!*» [124].

husky – [хаскі – вид собаки] – *псюра*, зневажливо до пса [132].

Отже, природні реалії – це знайомство із природою Півночі Америки, яка у більшості виражена загальними назвами диких тварин і різноманітними породами собак, де хаскі завоювали особливе почесне місце як один з найкращий їздовий псів. Для перекладу фахівці вдалися до різних прийомів від підбору словникового відповідника до різноманітних трансформацій.

3.3. Прийоми фразеологізмів відтворення в українському перекладі

Фразеологізми складають образну основу творів Джека Лондона. Вони присутні майже на кожній сторінці, але нажаль семантика доводить їх універсальність, тобто майже усі встановлені фразеологізми відносяться до загальноновживаних. Вони не представляють національно-культурної специфіки, оскільки на їх основі неможливо з'ясувати, до якої місцевості вони відносяться. Але слід наголосити, що нам вдалося виявити декілька фразеологізмів, які можна віднести до північноамериканських та північно-західних канадських.

Спочатку розглянемо канадські, оскільки вони мають французьке походження. Таких фразеологізмів виявлено лише два – *Sacredam* та *sou*. Те, що це саме не випадкові слова, вказує частотність їх вживання. Так, *sacredam* вжито двічі у творі:

« *“Sacredam!” he cried, when his eyes lit upon Buck*» [126, p. 12].

«–*Чорт забирай!* – вигукнув той, коли його очі побачили Бака [125, с. 6].

« *Mebbe all mad dog, sacredam!*» [126, p. 27].

«*Можє, ви всі оскажєнієте, чорт забирай! Що ти думєш, га, Перро?*» [125, с. 32].

Цікаво, що в офіційних джерелах відсутнє будь-яке пояснення, але український переклад надає можливості з'ясувати, що вираз *sacredam* – це вигук або оклик, який схожий за семантикою на англійський «*god damn*», що відносить цю лексему до розряду фразеологізмів.

В обох випадках ця лексема передана трансформацією у вигляді фразеологічної заміни:

sacredam – [sacré Dame] – [свята Богородиця] – *чорт забирай*

Інший французький фразеологізм – іменник *a sou*:

«“*Wouldn't take a sou less, so help me.*”» [126, р. 8].

«*Ні су менше не взяв би, повірте*» [125, с. 10].

sou – [penny] – [копійка] – *су*

Сама лексема *sou* – це повне французьке запозичення, яке навіть зафіксовано в англомовних словниках:

sou – колишня французька монета в п'ять сантимів [134].

У наведеному прикладі ця лексема вжита у прямому значенні і навіть має український відповідник «копійка», тобто в перекладі було б доречніше вжити український словниковий відповідник «*і ні копійкою менше*». Але в перекладі бачимо транскрипцію, що може збити з пантелику українського читача, адже далеко не всі знають значення французького слова *sou*.

«“*All I get is fifty for it,*” he grumbled; “*an' I wouldn't do it over for a thousand, cold cash*”» [126, р. 8].

«*–І все, що я за це отримав, – півсотні, – бурчав, – ніколи того більше не зроблю, хоч би й тисячу **наперед давали***» [125, с. 9].

Також можна припустити, що вираз *cold cash* відноситься до північноамериканського фразеологізму, оскільки у словнику вказано, що він належить лише американському варіанту англійської мови. Так, в англомовному словнику Collins Dictionary вказано, що *cold cash* – це гроші, повністю сплачені під час здійснення господарської операції [134]. В українській мові є еквівалент – «готові гроші». Але як бачимо, Роман Ключко вживає зовсім інший варіант, тобто в тексті перекладу вжито фразеологічну заміну:

cold cash – [готові гроші] – *наперед давали*

Наступний фразеологізм також можна віднести до північноамериканського через одну лексему *whale*. Розглянемо цей приклад детальніше:

«*Be a bad dog, and I'll whale the stuffin' outa you*» [126, р. 12].

«*Будеш поганим – я тебе на порох зітру*» [125, с. 14].

Спочатку необхідно з'ясувати його літературну форму, оскільки через особливість фонетичної вимови, Джек Лондон вдається до певних трансформацій слів, які були аналізовані раніше:

I'll whale the stuffin' outa you – I'll whale the stuffingn out of you

За допомогою англомовного тлумачного онлайн-словника Idioms Free Dictionary [135] вдається з'ясувати, що це модифікований варіант відомого фразеологізму *knock the stuffing out of someone* із декількома значеннями:

- ударити або напасти на когось жорстоко і жорстоко. Порівняно з бавовняним набиттям опудала, яке вибивається з нього сильними ударами;
- знижувати впевненість;
- серйозно погіршити чиюсь впевненість або силу [135].

На основі порівняльного аналізу засовуємо, що дієслово *to knock* в оригіналі було замінено на *to whale*, що характерно для північних країв, де водяться кити:

to knock the stuffing out of someone – [to whale the stuffing out of someone] – I'll whale the stuffingn out of you

В українському перекладі було вдало вжито український еквівалент, який яскраво відображає образну основу виразу.

Таким чином, фразеологічний фонд Північної Америки (Аляски) та Північно-Західної Канади майже не відрізняється від загального англійського фразеологічного фонду.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Комплексний лінгвістичний та перекладацький аналіз творів Джека Лондона «Біло Ікло» та «Поклик пращурів» щодо лексичних засобів збереження національно-культурної в українських перекладах, надав можливість з'ясувати, що:

1. Мова персонажів яскраво демонструє їх приналежність до певної території, а саме до Аляски та Північно-Західної Канади. В лінгвістичній літературі таку лексику називають діалектною, оскільки вона диференціює мешканців саме Аляски та Північно-Західної Канади. Для Північних регіонів характерна низка фонетичних особливостей лексики з національно-культурною специфікою. Серед них виділяються три основні: усічення (препозиції, середини та постпозиції слова); додавання (препозиції, середини та постпозиції слова) та заміна літер. На перекладі фонетичні особливості зовсім не вплинуло, було вжито низку перекладацьких прийомів, але вони не мали на меті передати саме фонетичну особливість північних діалектів.

2. Реалії у творі Дж. Лондона мають як місцевий характер, які описують побут Аляски та Північно-Західної Канади, так і загально американський, коли реалії характерні для усїєї Америки. Саме це і впливає на прийом перекладу, коли перші відтворюються за допомогою низки трансформацій, а останні – еквівалентами, що зафіксовані у словниках. Перекладачі притримувалися тактики передачі сенсу більшості маркованих одиниць, саме тому серед засобів перекладу реалій найчастіше зустрічається український відповідник і калькування.

3. Фразеологічний фонд виявився надто загальним, тобто виявлені фразеологізми не розкривали приналежність саме до Північної Америки. Але в роботі описані декілька прикладів, які теоретично можуть відноситися до північноамериканських та північно-західних канадських. Для перекладу фразеологізмів було вжито український фразеологічний еквівалент, який передавав сенс виразу.

ВИСНОВКИ

На початку роботи була поставлена мета з'ясувати лексичні засоби збереження національно-культурної специфіки творів Джека Лондона в українських перекладах. Для її досягнення в роботі успішно виконані завдання, а саме:

1. Описано підходи до вивчення національно-культурної специфіки мовних знаків, які умовно можна поділити на три: для першого характерна концентрація на культурно-маркірованому лексичному пласті мови; до другого напрямку відносяться дослідження, орієнтовані на вивчення національно-культурної специфіки мовної свідомості / мислення певної нації в цілому, не обмежуючись певними класами мовних одиниць; третій напрям характеризується вивченням національно-культурної специфіки мовних знаків в аспекті перекладацької проблематики.

Текст, створений умовах однієї національної культури, містить певну ступінь культурологічного змісту, пізнаваного носіями цієї культури. Як у культурі, так і в мові кожного народу присутня універсальна та національно-специфічна.

Під національно-культурною специфікою мови в цій роботі розуміється сукупність особливостей засобів однієї національної мови в порівнянні з іншими мовами, обумовлена своєрідним національно-культурним буттям певного національного соціуму.

Для англійської характерна двоплановість національно-культурної специфіки, яка виражається в тому, що при зіставленні англійської з іншими мовами проявляється міжмовна національно-культурна специфіка, а за порівнянні окремих національних варіантів англійської між собою – міжрегіональна національно-культурна специфіка.

2. Розглянуто засоби відображення національно-культурної специфіки в мовній нормі та мовної варіативності, які полягають в описі навколишнього середовища за допомогою реалії, їх фонетико-лексичних особливостей у вигляді діалектів та народної спадщини, яка проявляється у фразеології. Кожна з

розглянутих типів лексики має певні особливості при перекладі з англійської мови на українську. Це пов'язано із білінгвокультурними проблемами.

Білінгвокультурні проблеми перекладу пов'язані з національно-культурною специфікою носіїв різних мов.

Спосіб перекладу лінгвоспецифічних структур іншими мовами багато в чому залежить від встановлення перекладача вибору ним тієї чи іншої техніки. У літературі з теорії перекладу вказується, що літературний переклад може переслідувати різні цілі. Він орієнтується або на сприйняття оригіналу в епоху його створення, або його сприйняття сучасним читачем. Іншими словами, якщо йдеться про художній твір минулих століть, переклад, орієнтований на сприйняття оригіналу в епоху його створення, повинен послідовно ігнорувати всі мовні особливості оригіналу, пов'язані зі специфікою узусу у відповідну історичну епоху, тому що читач того часу не сприймав їх як марковані. І навпаки, переклад, орієнтований на сприйняття сучасним читачем, повинен враховувати всі подібні моменти, оскільки сучасний читач сприймає їх як суттєві мовні особливості, що відрізняють оригінал від текстів, написаних відповідно до чинних норм. Зовсім інакша справа при перекладі творів, які характеризуються неповторним авторським стилем. Відхилення від стандартних способів вираження, обумовлені індивідуальним стилем (принаймні, теоретично, тобто у випадках, коли їх можна виділити більш-менш достовірно), мають більшу вагу, ніж відхилення, обумовлені динамікою узусу. Збереження елементів авторського стилю при перекладі залишається на сьогодні одним із найважчих, не алгоритмізованих завдань.

3. Здійснений комплексний перекладацький аналіз на предмет вираження національно-культурної специфіки творів Джека Лондона в українських перекладах. Результатом такого аналізу є виявлення низки реалій, діалектизмів та фразеологізмів у мові персонажів як вираження національно-культурної специфіки творів Джека Лондона.

Проблеми адекватної передачі вихідного тексту мовою перекладу зводяться до необхідності глибокого осмислення авторської образної системи, стилю формулювань.

Важливу роль забезпечення адекватного транслювання задумів автора та твору як єдиного цілого грають фонові знання, тобто, глибоке знання історичної обстановки, фольклору, особливостей побуту місцевого населення та переселенців з усього світу.

4. Аналізовані твори насичені діалектною лексикою, оскільки мова майже усіх персонажів – це суцільний північний діалект, який має свої особливості саме на фонетичному рівні.

Слід зазначити, що аналізовані твори описують два різних діалекти – в повісті «Біле Ікло» присутній американський діалект Північної Америки (Аляска), в той час як в повісті «Поклик прашурів» описується реальність початку ХІХ століття на території Північно-Західної Канади, у всесвітньовідомому в Юконі на річці Клондайк. З цим місцем навіть пов'язані сучасні вирази, коли місце, де можна легко заробити гроші називають «Клондайком». Ми наголошуємо, що це різні діалекти, оскільки канадський мав яскраво-виражений вплив французької мови як на фонетичному рівні (певні літери не вимовлялися, як це прийнято у французькій мові), так і на лексичному (поява повних французьких запозичень).

Для передачі особливостей вимови таких одиниць, автор твору застосував низку засобів, таких як усічення елементів у слові, додавання літер, заміна літер на інші, телескопія слів, що б відображало вимову героїв роману. Оскільки особливості полягали саме на фонетичному рівні, то і переклад мав би відображати такі особливості вимови. Але нажаль, в тексті перекладу не було вжито будь-яких спроб на відтворення фонетичної диференціації діалектизмів від літературної мови. Тобто, майже усі зафіксовані діалектизми передані за допомогою буквального перекладу, коли передається сенс слова. Для перекладу французьких запозичень застосовувався трансформаційний переклад (лексична заміна або запозичення).

5. Виявлені реалії відносяться як до загально-американських, які називають такі загальні поняття, що властиві усій Америці (міра ваги, довжина, назва грошових одиниць тощо), так і до Північно-Американських та північно-західних канадських, тобто назви понять, які властиві цій місцевості (назви одягу, побуду, диких та свійських тварин тощо). В обох повістях дії відбувалися в дикій природі зимою, що

звужує коло описуваних реалій: одяг представляв собою набір шкіряних та хутрових засобів для виживання, а стиль копіювали корінних мешканців Північної Америки – індіанців. Їжа була досить обмеженою, раціон якою представлений із місцевої дичини (лосось, заєць, лось, куріпки), але у поселеннях можна було скоштувати бекон, консерви та хліб. Транспортним засобом виступали собаки переважно великою статури та довгошерсті. З часом були виокремлені «хаскі» як найкраще адаптовані собаки для пересування на санях в суворих зимових умовах.

Для їх перекладу фахівці вдавалися у більшості випадків до еквіваленту та калькування, оскільки загальноамериканські реалії давно зафіксовані в англо-українських словниках. У випадку із реаліями, які відносяться до Аляски, то тут кількість трансформацій збільшується (транскрибування, генералізація, конкретизація, описовий переклад тощо).

6. Розглянуто фразеологізми та прийоми їх відтворення в українському перекладі. Попри той факт, що аналізовані твори містять велику кількість фразеологізмів (майже чверть емпіричного матеріалу), більшість – це загальноанглійські фразеологізми, які не містять у собі національно-культурної специфіки. Тобто, майже усі виявлені ідіоматичні вирази притаманні усім англомовним країнам. Лише декілька прикладів можна віднести до власне північноамериканських фразеологізмів.

7. Результати дослідження систематизовано та узагальнено у вигляді статичних даних. Так, за кількісним показником переважають реалії, що представляють 42%; 34,1% виражені діалектизмами і лише 23,9% – фразеологізмами. Результатом перекладацького аналізу було виявлено наступні прийоми перекладу: словниковий відповідник – 47%; лексична трансформація – 39%; граматична трансформація – 11%; транскрипція – 3%.

Таким чином, мета роботи успішно досягнута. Перспективою дослідження полягають у продовженні аналізу творів Джека Лондона на предмет лексичних засобів збереження національно-культурної специфіки в українських перекладах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Наукові праці

1. Алпатов В. М. История лингвистических учений. Учебное пособие. Москва: Языки русской культуры, 1999. 368 с.
2. Апресян Ю. Д. Языковая картина мира и системная лексикография. Москва: Школа «Языки славянских культур». 2006. 910 с.
3. Бабенко О. В. Лінгвосинергетичний ракурс дослідження англійської мови: діахронічний аспект. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Філологічна*. 2015. №. 58. С. 135–137.
4. Бабенко Н. С., Карпов В. И. Диалект в системе форм существования языка (к истории вопроса). *Актуальные проблемы немецкой островной диалектологии (памяти Г. Г. Едига): материалы Всероссийского научно-практического семинара*. Краснояр. гос. пед. ун-т им В. П. Астафьева. Красноярск, 2008. 168 с.
5. Балли Ш. Язык и жизнь. Пер. с франц. Charle Bally *Le langage et la vie* М.: URSS, 2018. 230с.
6. Баран Я. А., Зимомря М. І., Білоус О. М., Зимомря І. М. Фразеологія: знакові величини. Навчальний посібник для студентів факультетів іноземної мови. Вінниця: Нова Книга, 2008. 256 с.
7. Бархударов Л. С. Язык и перевод (Вопросы общей и частной теории перевода). Москва: Междунар. отношения, 1975. 240 с.
8. Башук Н. П. Переклад безеквівалентної лексики у публіцистичних текстах. *Філологічні науки*. 2016. Книга 2. С. 11–14.
- Березин Ф. М., Головин Б. Н. *Общее языкознание*. Москва: Просвещение, 1979. 216 с.
9. Білецька О. О. Мовні реалії як вербальне вираження специфічних рис національних культур. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. 2015. № 16. С. 6–13.
10. Богдан В. І. Збереження національно-культурної специфіки творів Джека Лондона в українських перекладах. *Сучасна філологія: актуальні наукові*

проблеми та шляхи вирішення: Міжнародна науково-практична конференція, м. Одеса, 23–24 квітня 2021 року. Одеса: Південноукраїнська організація «Центр філологічних досліджень», 2021. С. 110–114

11. Богдан С. Методи й методика лінгвостилістичних досліджень: методичні рекомендації для слухачів і керівників секції української мови. Луцьк: ВНУ ім. Л. Українки, 2011. 28 с.
12. Бондар О. В. Фразеологізми в англійській мові. Проблема перекладу фразеологізмів. *Збірник тез доповідей V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Інноваційні тенденції підготовки фахівців в умовах полікультурного та мультилінгвального глобалізованого світу»*. Київський національний університет технологій та дизайну. 2020. С. 449–452.
13. Брысина Е. В. Диалект через призму лингвокультурологии. *Вестник Волгоградского государственного университета. Серия 2: Языкознание*. 2012. №. 2. С. 51–56.
14. Вайсгербер Й. Л. Родной язык и формирование духа / Пер. с нем., вступ. ст. и коммент. О. А. Радченко. Изд. 2е, испр. и доп. М.: Едиториал УРСС, 2004. 232 с
15. Вежбицкая А. Сопоставление культур через посредство лексики и прагматики. /Пер. с англ. и предисловие А.Д. Шмелева. Москва: Языки славянской культуры, 2001. 272 с.
16. Венжинович Н. Ф. Особливості реалізації національно-культурної специфіки фразеологізмів (на матеріалі української, російської та англійської мов). *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2011. Вип. 24. С. 67–72.
17. Вайсгербер Й. Л. Родной язык и формирование духа. Москва: Едиториал УРСС, 2004. 232 с.
18. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. В поисках новых путей развития лингвострановедения: концепция речеповеденческих тактик. Монография. Москва: РГБ, 2003. 84 с.
19. Верещагин Е. М., Костомаров Е. М. Язык и культура: методическое руководство. Москва: Русский язык, 1990. 246 с.

20. Вине Ж.-П., Дарбельне Ж. Технические способы перевода. *Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике*. М., 1978. С. 157–167.
21. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы). Москва: Изд. Института общего среднего образования РАО, 2001. 224 с.
22. Виноградов В. С. Лексические вопросы перевода художественной прозы. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1978. С.85–107
23. Винокур Г. О. Избранные работы по русскому языку. Москва: Учпедгиз, 1959. 492 с.
24. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. Москва: Р. Валент, 2006. 447 с.
25. Волков С. С. Лингвострановедческое комментирование художественного текста: (слова реалии в «Бурмистре» И. С. Тургенева). *Русское слово в лингвострановедческом аспекте. Межвузовский сборник научных трудов*. Воронеж, 1987. С. 35 – 42.
26. Вуколова К. В. Соціолінгвістична варіативність мовлення носіїв піттсбурзького діалекту. Дисс. 10.02.04 «Германські мови». Університет ім. А. Нобеля МОН України; ХНУ ім. В.Н. Каразіна МОН України, Харків, 2017. 281 с.
27. Гак В. Г., Григорьев Б. Б. Теория и практика перевода: французский язык. Москва: Интердиалект+, 2000. 456 с.
28. Гак В.Г. Языковые преобразования. Москва: Языки рус. культуры, 1998. 768 с.
29. Гарбовский Н. К. Теория перевода: учебник. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 2007. 544 с.
30. Глуховцева К. Аспекти лінгвокультурологічного дослідження діалектного мовлення. *Українська мова*. 2018. №. 1. С. 89–99.
31. Голикова Т.А. Этнопсихолінгвістическое исследование языкового сознания (На материале алтайско-русского ассоциативного эксперимента). Москва: Типография на Люсиновской, 2005. 338 с.
32. Гухман М. М. Функциональная стратификация языка. Москва: Наука, 1985. 240 с.

33. Гухман М. М. Взаимодействие диалектных ареалов и развитие наддиалектных форм в донациональный период (на материале германских языков). *Энгельс и языкознание*. Москва: Наука, 1972. С. 46–47.
34. Дворецкая Е. В. Стилизация диалектной речи как стилистический приём в испанской литературе. *Вестник Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова*. 2003. Том 9. № 3. С. 567 – 573.
35. Дехтярьова О. В. Лінгвокультурологічний аспект вивчення діалектних фразеологізмів у художніх творах. *Наукові праці Кам'янець–Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Філологічні науки*. 2015. №. 38. С. 131–134.
36. Дуднік Г. Труднощі перекладу фразеологізмів на англійську мову. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Вип. 35. Том 7. 246 с. (С. 73–76).
37. Єрмоленко С. Я. Методи стилістичних досліджень/Українська лінгвостилістика ХХ – початку ХХІ ст.: система понять і бібліографічні джерела. Київ : Грамота, 2007. 844 с.
38. Жирмунский В.М. О некоторых проблемах лингвистической географии. *Вопросы языкознания*. 1954. № 4. С. 3–25.
39. Жукова И. К., Лебедько М. Г. *American Quilt: A Reference Book on American Culture*. Владивосток: ДВГУ, 1999. 790 с.
40. Загоровская О. В. Вариантность нормы в русском языке начала ХХІ века и задачи создания современного учебного нормативно-стилистического словаря. *Известия Воронежского государственного педагогического университета*. 2015. Т. 266. № 1. С. 185–191.
41. Зелінська А. О., Сітко А. В. Способи перекладу англійських фразеологічних одиниць українською мовою. *Wissenschaftliche Ergebnisse und Errungenschaften: 2020: der Sammlung wissenschaftlicher Arbeiten «ΛΟΓΟΣ» zu den Materialien der*

internationalen wissenschaftlich-praktischen Konferenz (B. 3), 25. Dezember, 2020. Munchen, Deutschland: Europäische Wissenschaftsplattform. С. 116–118.

42. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія (на матеріалі перекладів творів української літератури англійською мовою). Л.: Вища школа. Вид-во при ЛУ, 1983. 176 с.
43. Загоровская О. В. Языковая норма и норма литературного языка как лингвистические понятия. *Известия Воронежского государственного педагогического университета*. 2016. Т. 2. №. 2. С. 161–165.
44. Зайнуллин Л. М. Композиционная семантика производного слова (на материале английского, немецкого, русского, башкирского и французского языков). Уфа: РИО БашГУ, 2005. 188 с.
45. Закуткина Н. А. Феномен диалектной картины мира в немецкой философии языка XX века: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.19 . Москва, 2001. 197 с.
46. Кабакчи В. В. Практика англоязычной межкультурной коммуникации. СанктПетербург: Союз, 2001. 480 с.
47. Казакова Т. А. Практические основы перевода. English Russian. Санкт-Петербург: Союз, 2001. С. 140–302.
48. Козырева Ю. В. Английские фразеологизмы как носители национально-культурной информации. *Интернет-журнал САХГУ: наука, образование, общество*. 2010. №. 2. С. 97.
49. Колачник Д. І. Проблеми перекладу ідіом. *Франкофонія в умовах глобалізації і полікультурності світу: збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції /Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка*. Тернопіл: ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2020. 416 с. (С. 27–29).
50. Королева Ю. В. Подходы к изучению национально-культурной специфики. *Языковое бытие человека и этноса*. 2006. №. 11. С. 120–130.
51. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу. Вінниця: Нова книга, 2003. 448с.
52. Котова К. Г. Особливості перекладу англійських фразеологізмів та ідіом. *Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних*

студій: *Збірник матеріалів IV міжнародної науково-практичної конференції* / За заг. ред. М.С. Смирнової. Маріуполь, 2020. 358 с.

53. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства. Київ: Академія, 2001. 361 с.
54. Котова К. Г. Особливості перекладу англійських фразеологізмів та ідіом. *Актуальні проблеми міжкультурної комунікації, перекладу та порівняльних студій: Збірник матеріалів IV міжнародної науково-практичної конференції* / За заг. ред. М.С. Смирнової. Маріуполь, 2020. 358 с.
55. Красных В. В. Этнопсихолінгвістика и лінгвокультурологія. Курс лекцій. Москва: Гнозис, 2002. 284 с.
56. Кришень К., Сухачова Н. С. Особливості перекладу ідіоматичних виразів. *Сучасний англomовний науковий дискурс: збірник наукових праць студентів, магістрантів та аспірантів*. Випуск 5. ПП Астроя, Полтава, 2021. С. 67–69.
57. Кудряшов В. С. Семантикопрагматический аспект перевода реалій. *Тетради переводчика*. 1989. Вып. 23. С. 40–48.
58. Лужаниця О. І., Скороходова А. Г. Англійська діалектна писемність та традиція нелітературного написання. *Нова філологія*. 2012. №. 54. С. 52–55.
59. Маслова В. А. Лінгвокультурологія. Москва: Академія, 2001. 183 с.
60. Мацько Л. І. Методологія і методи стилістики. *Стилiстика української мови: підручник*. Київ: Вища шк., 2003. 462 с.
61. Миньяр-Белоручев Р. К. Как стать переводчиком? Москва: Готика, 1999. 176 с.
62. Миньяр-Белоручев Р. К. Общая теория перевода и устный перевод. Москва: Воениздат, 1980. 288 с.
63. Найда А. М. Збереження національно-культурної специфіки стійких народних порівнянь у процесі перекладання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація»*. 2016. №. 6. С. 28–33.
64. Нагачевська О. О. Збереження національно-культурної специфіки тексту при перекладі реалій у оповіданнях письменників США XVIII–XIX ст. *Література та культура Полісся. Сер. : Філологічні науки*. 2013. Вип. 74. С. 167–174.

65. Новиков Л. А. Художественный текст и его анализ. Москва: Изд-во ЛКИ, 2007. 304 с.
66. Олійник О. О. Національно-культурний компонент у семантиці мовного знаку: аспекти дослідження у лінгвокраїнознавстві та лінгвокультурології. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. №. 10 (2). С. 223–229.
67. Пшёнкина Т. Г. Психолингвистические основания вербальной посреднической деятельности переводчика. Монография. Барнаул, 2005. 240 с.
68. Прохоров Ю. Е. Национальные социокультурные стереотипы речевого общения и их роль в обучении русскому языку иностранцев. Москва: Изд-во ЛКИ, 2008. 224 с.
69. Прошина З. Г. Теория перевода. Владивосток: ДВГУ, 2008. 277 с.
70. Рабаданова С. М. К вопросу о методах исследования разносистемных языков. *Мир науки, культуры, образования*. 2020. № 4 (83). С. 435–436.
71. Рабаданова С. М. О важности стилистического аспекта при переводе фразеологических единиц. *Мир науки, культуры, образования*. 2021. №. 2 (87). С. 605–606.
72. Рабаданова С. М., Залевская Т. Е., Азизова С. М. Лексические интернационализмы и их изучение. *Мир науки, культуры, образования*. 2020. № 4 (83). С. 394–395.
73. Рецкер Я. И. Передача контаминированной речи в переводе роль традиции. *Тетради переводчика*. Научно-теоретический сборник. Под ред. Л.С. Бархударова. Москва: Международные отношения, 1968. 128 с.
74. Садиков А. В. Проблема перевода советских реалий в ее прагматическом аспекте. *Тетради переводчика* / под ред. Л. С. Бархударова. Москва, 1984. Вып. 21. С. 77–89.
75. Семенюк Н. Н. О реконструкции функциональных парадигм в истории немецкого языка. *Функциональная стратификация языка*. Москва, Наука, 1985. С. 157–169.
76. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. Москва: Прогресс, 1993. 244 с.

77. Сергеева О. Фразеологічні одиниці в англомовних ЗМІ та їх переклад на українську мову. *Scientific practice: modern and classical research methods: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference* (Vol. 2), Boston, February 26, 2021. Boston-Vinnitsia: Primedia eLaunch& European Scientific Platform, 2021. С. 70–71.
78. Сітко А. В. Прагматична інтерпретація вторинних функцій англійських інтерогативних конструкцій як проблема перекладу. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Філологічні науки (мовознавство)*. 2008. Вип. 75 (5). С. 321–325.
79. Сітко А. В. Проблема відтворення граматичної семантики інтерогативів засобами цільової мови. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики: зб. наук. праць / відп. ред. Н.М. Корбозерова*. Київ: Логос, 2012. Вип. 22. С. 267–274.
80. Солдатова Л. П. Використання тлумачної формули значення ідіоми для досягнення автентичності міжмовних трансформацій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2021. Т. 3. №. 47. С. 166–169.
81. Сорокин Ю. А., Марковина И.Ю. и др. Этнопсихолінгвістика. Москва: Наука, 1988. 192 с.
82. Телия В.Н. Культурно-национальные коннотации фразеологизмов. *Славянское языкознание. XI международный съезд славистов*. Москва, 1993. С. 302–314.
83. Телия В. Н. Роль образных средств языка в культурно-национальной окраске миропонимания. *Этнопсихолінгвістические аспекты преподавания иностранных языков*. Москва, 1996. С. 82–89.
84. Тер-Минасова С. Г. Язык, личность, Интернет. *Вестник МГУ Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2000. № 4. С. 35–42.
85. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва: Слово, 2000. 624 с.

86. Толстой Н. И. Язык и народная духовная культура. Очерки по славянской мифологии и этнолингвистике. Москва: Языки славянской культуры, 1995. 483 с.
87. Томахин Г. Д. Прагматический аспект лексического фона слова. *Филологические науки*. 1988. № 5. С. 82–86.
88. Томахин Г. Д. Реалииамериканизмы: пособие по страноведению. Москва: Высшая школа, 1988. 240 с.
89. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистический очерк). Москва: Высшая школа, 2002. 416 с.
90. Фененко Н. А. Лингвистический статус термина реалия. *Вестник ВГУ, Серия: Лингвистика и межкультурная коммуникация*. 2007. № 2. Ч.1 С.59.
91. Фененко Н. А. Язык реалий и реалии язык. под. ред. А. А. Кротова. Воронеж: Воронежский гос. ун-т, 2001. 140 с.
92. Ференс М. О. Засоби репрезентації національно-маркованих концептів в британській мовній картині світу ХХ ст.: перекладацький аспект: автореф. дип. роботи на здобуття освітнього ступеня «магістр»: спец. 035 «Філологія». ЧНУ ім. Петра Могили. Миколаїв, 2019. 17 с.
93. Чала Ю. Реалія і культурно маркований знак: термінологічні аспекти перекладознавства. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Сер.: Філологічні науки*. 2010. №. 89 (1). С. 122–126.
94. Чеснокова О. С. Испанский язык Мексики: языковая картина мира: Монография. Москва: Изд-во РУДН, 2006. 238 с.
95. Швейцер А. Д. Перевод и лингвистика: (газетно-информационный и военнопублицистический перевод). Москва: Воениздат, 1973. 280 с.
96. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Москва: Наука, 1974. 175 с.
97. Яковлева М. А. Компенсация при передаче стилистически сниженных высказываний на разных уровнях текста: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук / М. А. Яковлева. – Москва, 2008.– 23 с.

98. Ярцева В. Н. Соотношение территориальных диалектов в разных исторических условиях. *Энгельс и языкознание*. Москва, 1972. С. 189–207.
99. Baker M. In *Other Words: A coursebook on translation*. London and New York: Routledge, 1992. 332 p.
100. Bastin G. Adaptation. *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. Taylor & Francis Library, 2005. 654 p
101. Bischoff K. Hochsprache und Mundart . *Deutschunterricht*. 1956. № 2. S. 73–85.
102. Blommaert J., Verschueren J. The role of language in European nationalist ideologies. *Language ideologies: practice and theory*/Schieffelin, Bambi B., 1998. pp. 189–210.
103. Bolinger D. *The Phrasal Verb in English*. Cambridge and Massachusetts: Harvard University Press, 1971. 187 p.
104. Daoud N., Dollah N., Zubir B. *Linguistics Dictionary: English–Arabic Arabic–English*. Kuala Lumpur: A. S. Noordeen, 2003. 268 p.
105. Diaz-Cintas J. and Remael A. *Audiovisual Translation: Subtitling*. Manchester: St Jerome, 2007. 272 p.
106. Duranti A. *Linguistic Anthropology*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. 422 p.
107. Fernando C. *Idioms and Idiomaticity*. Oxford: Oxford University Press, 1996. 265 p
108. Fernando C., Flavell R. On Idiom: Critical Views and Perspectives. *Exeter Linguistic Studies*. 1981. Vol. 94 p.
109. Florin S. Realia/ In Translation. In: Zlateva, P. (ed.) *Translation As Social Action: Russian And Bulgarian Perspectives*. London: Routledge, 1993. P. 122–28.
110. Franco-Aixela J. Culturespecific Items In Translation./ In: *Alvarez, R. and Vidal, M. CA. (eds.) Translation, Power, Subversion*. Clevedon: Multilingual Matters, 1996. P. 52–78.
111. Fraser B. *The verb-practice combination in English*. NY: Academic Press, 1976. 125 p.
112. Frings Th. *Die Stellung der Niederlande im Aufbau des Germanischen*. Halle, 1944. 87 s.

113. Grit D. De Vertaling Van Realia/ In: Filter. 1997. Vol. 4. P. 42–48.
114. Harris Z. S. Papers in Structural and Transformational Linguistics. Netherlands: Springer, 1970. 850 p.
115. Lattey E. Pragmatic Classification of Idioms as an Aid for the Language Learning! *IRAL*. 1986. Vol. 24 (3). pp. 217–233
116. Leppihalme R. Culture Bumps: An Empirical Approach To The Translation Of Allusions. Bristol: Multilingual Matters, 1997. 241 p.
117. Leppihalme R. Realia /In: Gambier, Y. and Van Doorslaer, L. (eds.) *Handbook Of Translation Studies*. 2011. Volume 2. Amsterdam: John Benjamins, 2011. Pp. 126–130.
118. Nedergaard-Larsen B. Culture-Bound Problems In Subtitling. *In: Perspectives: Studies in Translatolog*. 1993. Vol. 1, No. 2. P. 207 –240.
119. Pedersen J. How Is Culture Rendered In Subtitles? *In: MuTra 2005 Challenges of Multidimensional Translation: Conference Proceedings*. 2005 Pp. 113 –130.
120. Pedersen J. Cultural Interchangeability: The Effects Of Substituting Cultural References In Subtitling. *Perspectives: Studies In Translatology*. 2007. Vol. 15, No. 1. Pp. 30–48.
121. Pedersen J. When Do You Go For Benevolent Intervention? How Subtitlers Determine The Need For Cultural Mediation. In: Diaz Cintas, J., Matamala, A. and Neves, J. (eds.) *New Insights Into Audiovisual Translation And Media Accessibility: Media For All 2*. Amsterdam: Rodopi, 2010. Pp. 67 –79.
122. Ramière N. Reaching a Foreign Audience: Cultural Transfers in Audiovisual Translation Nathalie Ramière, University of Queensland, Australia/JoSTran, The journal of Specialised Translation, Issue 06. URL: http://www.jostrans.org/issue06/art_ramiere.php (дата звернення 15.01.2021)
123. Trask R. L. Dictionary of English Grammar. London: Penguin Group, 2000. 148 p.

Джерела матеріалу дослідження

124. Лондон Дж. Біле Ікло: повіст/ Джек Лондон; пер. з англ. Вероніки Гладкої та Катерини Корякіної. Київ: Знання, 2015. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=898>. (дата звернення 15.01.2021)

125. Лондон Дж. Поклик пращурів: повість / Джек Лондон; пер. з англ. Романа Ключка. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2020. 256 с.
126. London J. The Call of Wild. URL: <https://books.google.com.ua/> (дата звернення 15.01.2021)
127. London J. White Fang. URL: <https://books.google.com.ua/> (дата звернення 15.01.2021)

Довідкова література

128. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. Москва: Советская энциклопедия. 2004. 571 с.
129. Білодід І. Словник української мови: в 11 томах. Т 2.(Г–Ж) Київ: Наукова думка, 1971. 550 с.
130. Коломієць І. І. Основні лінгвостилістичні поняття і категорії (словник-довідник філолога). Умань ВПЦ «Візаві», 2015. 202 с.
131. Стилистический энциклопедический словарь русского языка. URL: <https://stylistics.academic.ru/> (дата звернення 20.04.2021)
132. Словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/> (дата звернення 20.04.2021)
133. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (дата звернення 15.01.2021)
134. Collins Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com> (дата звернення 15.01.2021)
135. The Idiom Free. Dictionary. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com> (дата звернення 15.01.2021)
136. The Merriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (дата звернення 15.01.2021)
137. Wikipedia. URL: <https://ru.wikipedia.org> (дата звернення 15.01.2021)

ДОДАТКИ

Результати кількісного дослідження лексики з національно-культурною специфікою у творах Джека Лондона

Результати кількісного дослідження перекладу лексики з національно-культурною специфікою у творах Джека Лондона

Відтворення північноамериканських діалектизмів, як лексики з національно-культурною специфікою

Текст оригіналу	Текст перекладу	Приєм перекладу
<i>Seems to me, Henry, they're stayin' remarkable close to camp," Bill commented</i>	<i>Щось вони, Генрі, сьогодні занадто до вогню тиснуться, – промовив Білл.</i>	компенсація
<i>An' I wisht this cold snap'd break," he went on.</i>	<i>Та хоч би вже цей мороз пересівся!</i>	лексична заміна
<i>I bet he was yelpin' as he went down their throats, damn 'em!</i>	<i>Я певен, що він скавучав у них клятих у горлянці!</i>	конкретизація
<i>Swallow a spoonful of sody, an' you'll sweeten up wonderful an' be more pleasant company."</i>	<i>Проковтни ложку соду – і якою рукою зніме, та й мені з тобою веселіш буде.</i>	словниковий відповідник
<i>Mebbe you'll need that in your business," Henry said.</i>	<i>Може, це тобі придасться! – гукнув Генрі.</i>	словниковий відповідник
<i>"I mean that this load of ourn is gettin' on your nerves, an' that you're beginnin' to see things."</i>	<i>А те, що оцей наш вантаж впливає на твої нерви, і тобі ввижається невідь-що.</i>	словниковий відповідник
<i>"They did cut up more'n usual," Henry acknowledged.</i>	<i>– Та гризлись більше, ніж звичайно, – визнав Генрі.</i>	калькування
<i>They jes' swallowed 'm alive.</i>	<i>Вони його живцем проковтнули.</i>	вилучення
<i>Oh, shet up your croakin'. You make me all-fired tired</i>	<i>Чи ти коли перестанеш скімлити? Вже слухати набридло!</i>	лексична заміна

**Відтворення північно-західних канадських діалектизмів, як лексики з
національно-культурною специфікою**

Текст оригіналу	Текст перекладу	Прийом перекладу
« <i>I'm takin' 'm up for the boss to 'Frisco. A crack dog-doctor there thinks that he can cure 'm</i> ".	Везу пса для боса до Фріско. Є там один пришелепуватий собачий лікар, думає, що його вилікує.	лексична заміна
“ <i>An' of course the dogs can hike along all day with that contraption behind them,</i> ” affirmed a second of the men.	– I , звичайно, собаки зможуть увесь день мчати з такою штуковиною, – заявив другий чоловік.	словниковий відповідник
“ <i>Ah, my frien's,” he said softly, “<i>mebbe it mek you mad dog, dose many bites.</i>”</i>	– Ах, друзяки, – сказав лагідно, – стільки укусів можуть зробити вас скаженими.	лексична заміна
T'ree vair' good dogs,” François told Perrault”.	– Три чудові собаки, – сказав Франсуа Перро.	словниковий відповідник
Wot you say, Perrault?”	Що скажеш, Перро?	словниковий відповідник
“ <i>I'm takin' 'm up for the boss to 'Frisco. A crack dog-doctor there thinks that he can cure 'm”»</i>	Везу пса для боса до Фріско. Є там один пришелепуватий собачий лікар, думає, що його вилікує	лексична заміна
“ <i>Druther break sayuses any day, and twice on Sundays,</i> ” was the reply of the driver	– Лінує кеюзів * об'їжджати коли завгодно й у неділю двічі, – відповів візник	словниковий відповідник

Реалія як тип лексики з національно-культурною специфікою та її український переклад

Текст оригіналу	Текст перекладу	Приєм перекладу
<i>But to their nostrils came the myriad smells of an Indian camp, carrying a story that was largely incomprehensible to One Eye, but every detail of which the she-wolf knew.</i>	<i>Їхні ніздрі вдихали безліч всяких запахів індіанського табору, які нічого не казали Одноокому, але вовчиці були знайомі до найменших подробиць.</i>	словниковий відповідник
<i>At the Five Fingers the dog-food gave out, and a toothless old squaw offered to trade them a few pounds of frozen horse-hide for the Colt's revolver that kept the big hunting-knife company at Hal's hip</i>	<i>На Файв-Фінгерс собачі харчі закінчились, і беззуба індіанка продала їм кілька фунтів мороженої кінської шкури в обмін на кольт, що висів на стегні Гела разом з великим мисливським ножем</i>	словниковий відповідник
<i>He looked outside, and half a dozen snow-birds fluttered across his field of vision.</i>	<i>Визирнувши надвір і побачивши, як пролетіла в повітрі зграйка снігових подорожників,</i>	конкретизація
<i>"Looks for all the world like a big husky sled-dog," Bill said.</i>	<i>Як собі хочеш, але це чистий тобі ескімоський собака, і то здоровий, – сказав Білл.</i>	експлікація
<i>"Hello, you husky!" he called. "Come here, you whatever-your-name-is."</i>	<i>Гей ти, псюра! – гукнув він. – Ану ходи сюди, як тебе там!</i>	генералізація

Різновиди фразеологізмів та прийоми їх відтворення в українському перекладі

Текст оригіналу	Текст перекладу	Приєм перекладу
<i>“Sacredam!” he cried, when his eyes lit upon Buck.</i>	– Чорт забирай! – вигукнув той, коли його очі побачили Бака.	лексична заміна
<i>Mebbe all mad dog, sacredam!»</i>	Можє, ви всі оскажєнієте, чорт забирай! Що ти думаєш, га, Перро	лексична заміна
<i>“Wouldn’t take a sou less, so help me.”</i>	<i>Ні су менше не взяв би, повірте»</i>	транскрипція
<i>“All I get is fifty for it,” he grumbled; “an’ I wouldn’t do it over for a thousand, cold cash</i>	– <i>І все, що я за це отримав, – півсотні, – бурчав, – ніколи того більше не зроблю, хоч би й тисячу наперед давали</i>	лексична заміна
<i>Be a bad dog, and I’ll whale the stuffin’ outa you</i>	<i>Будеш поганим – я тебе на порох зімру</i>	словниковий відповідник